

Piia Honkanen ja Iida Lonkila

KULTTUURIHYVINVOINTI OSAKSI ARKIPÄIVÄN KULTTUURIPERINTÖ- KASVATUSTA

Opinnäytetyö

Yhteisöpedagogi ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Kulttuurihyvinvoinnin koulutusohjelma (ylempi AMK)

2023

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Yhteisöpedagogi (ylempi AMK)
Tekijä/Tekijät	Piia Honkanen, Iida Lonkila
Työn nimi	Kulttuurihyvinvointi osaksi arkipäivän kulttuuriperintökasvatusta
Toimeksiantaja	Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry
Vuosi	2023
Sivut	86 sivua, liitteitä 7 sivua
Työn ohjaaja(t)	Marjo Suviranta

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kulttuuriperintökasvatuksen ja kulttuurihyvinvoinnin yhteyttä rakentamalla luoviin kasvatukseen ja kulttuuriperintöön pohjautuva kulttuurihyvinvoinnin toimintamallikonsepti.

Tutkimuksessa etsimme vastausta siihen, miten kulttuurihyvinvointi rakentuu kulttuuriperintökasvatuksessa ja miten luovien menetelmien käyttäminen mahdollistaa kulttuurihyvinvoinnin kokemuksen vahvistumisen kulttuuriperintökasvatuksessa. Tutkimustuloksia hyödyntäen koostettiin Kulttuuriperintökasvatuksen seuralle Hyvinvointipolku-toimintamalli, jonka tarkoituksena on tarjota kasvattajille malleja ja ideoita kulttuuriperintökasvatukseen luovia menetelmiä käyttäen. Toimintamalli tarjoaa kasvattajille keinoja tunnistaa kulttuurihyvinvointia edistävää toimintaa kulttuuriperintökasvatuksen yhteydessä.

Tutkimus on laadullinen tutkimus, ja tutkimusmenetelmänä on käytetty etnografisia tutkimusmenetelmiä ja palvelumuotoilua. Aineistonkeruumenetelminä on käytetty osallistavaa havainnointia sekä luovaa työpajatoimintaa, jonka yhteydessä pidettiin teemahaastattelu ryhmäkeskusteluna. Työpajan menetelmäksi valittiin luovista menetelmistä unelmakartan laatiminen.

Opinnäytetyössä kävi ilmi, että kulttuurihyvinvoinnin syntymiseen kulttuuriperintökasvatuksessa vaikuttavat osallisuus, yhteisöllisyys ja luovuus. Myös luonnon, esteettisyyden ja ympäristön merkitykset hyvinvointiin korostuivat tutkimustuloksissa. Luovien menetelmien koettiin lisäävän osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, millä on positiivinen vaikutus hyvinvointiin.

Tulosten perusteella luotiin Hyvinvointipolku-toimintamallikonsepti, jossa annetaan konkreettisia toimintaehdotuksia opettajille ja kasvattajille siitä, miten kulttuurihyvinvointia voidaan huomioida ja lisätä kulttuuriperintökasvatuksessa. Toimintamalli ja opinnäytetyö vastaavat kulttuuriperintöstrategian toimintaehdotuksiin (2023–2030) ja mahdollistavat kulttuurihyvinvoinnin ottamisen osaksi arkipäivän kasvatustyötä.

Asiasanat: kulttuurihyvinvointi, kulttuuriperintö, kulttuuriperintökasvatus, osallisuus, yhteisöllisyys, palvelumuotoilu

Degree title	Community educator (YAMK)
Author (authors)	Piia Honkanen, Iida Lonkila
Thesis title	Including Cultural welfare to everyday cultural heritage education
Commissioned by	Association of Cultural Heritage Education in Finland
Time	2023
Pages	86 pages, 7 pages of appendices
Supervisor	Marjo Suviranta

ABSTRACT

The aim of the thesis was to explore the connection between cultural heritage education and cultural well-being by building and creating results by analysing an operating model based on creative educational methods.

The study seeks to answer the question of how cultural well-being is built in cultural heritage education and how the use of creative methods enables the cultural well-being experience to be strengthened in cultural heritage education. Using the research results, the Well-being Path model was compiled for the Society for Cultural Heritage Education, with the purpose of creating models and ideas for educators to teach cultural heritage education using creative methods. The operating model provides means for educators to identify activities promoting cultural well-being in connection with cultural heritage education.

The study showed that cultural well-being in cultural heritage education is influenced by inclusion, communality and creativity. The significance of nature, aesthetics and the environment for well-being were also emphasized in the study results. Creative methods were perceived to increase inclusion and communality, which has a positive effect on well-being.

Based on the results, the Well-being Path model was created, which provides concrete action proposals for teachers and educators on how cultural well-being can be taken into account and increased in cultural heritage education.

The operating model and thesis correspond to the operating proposals of the Cultural Heritage Strategy (2023–2030) and enable the inclusion of cultural well-being in everyday educational work.

Keywords: cultural well-being, cultural heritage, cultural heritage education, participation, communality, service design

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TUTKIMUSASETELMA	8
2.1	Aiemmat tutkimukset	9
2.2	Tutkimuksen tavoitteet.....	12
2.3	Tutkimuskysymykset.....	12
2.4	Käsitekartta ja viitekehys	13
3	TUTKIMUKSEN TEORIA.....	15
3.1	Palvelumuotoilu	15
3.2	Hermeneutiikka.....	18
3.3	Etnografia tutkimusmenetelmänä	20
3.3.1	Luovat menetelmät	21
3.3.2	Teemahaastattelu ryhmäkeskusteluna	21
3.3.3	Osallistuva havainnointi	22
3.3.4	Multimodaalisuus	24
4	TUTKIMUKSEN KESKEISIMMÄT KÄSITTEET	24
4.1	Kulttuuriperintö.....	25
4.2	Kulttuurihyvinvointi.....	27
4.3	Kulttuuriperintökasvatus	29
4.4	Osallisuus	30
4.5	Yhteisöllisyys	33
5	TOTEUTUS	34
5.1	Suunnitelma ja aikataulu.....	36
5.2	Osallistuva havainnointi: Koulutuspäivä 27.1.2023.....	38
5.3	Unelmakartta-työpaja 15.2.2023.....	42
5.4	Aineiston analyysi.....	46
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	49
6.1	Jaettu kokemus ja yhteisöllisyys	49

6.2	Luonto, ympäristö, esteettisyys.....	51
6.3	Osallisuus	54
6.4	Tunnekokemus	57
6.5	Tiedon välittäminen ja tunnistaminen.....	60
6.6	Luovien menetelmien käyttäminen	64
6.7	Hyvinvointipolku-toimintamallin esittely.....	66
7	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI JA EETTISYYS.....	70
7.1	Luotettavuus	70
7.2	Eettisyys	71
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	73
9	POHDINTA	75
	LÄHTEET.....	77

KUVALUETTELO

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun apukysymykset

Liite 2. Hyvinvointipolku-toimintamalli

1 JOHDANTO

Olemme kaksi yhteisöpedagogia (AMK), jotka työskentelevät järjestötyön kentällä lasten ja nuorten parissa. Olemme molemmat innostuneita omista juuristamme, kulttuuriperinnöstämme ja siitä, miten voimme niitä kasvatustyössä hyödyntää. Halusimme yhdistää opinnäytetyöhömme kiinnostuksemme kulttuuriperintökasvatukseen ja kulttuurihyvinvointiin sekä miettiä sitä, miten saamme linkitettyä ne toisiinsa.

Kulttuurihyvinvointi on laaja käsite ja olemme opintojen aikana taustamme huomioiden katsoneet kulttuurihyvinvointia kasvatustyön ja kulttuuriperinnön näkökulmasta. Näin ollen Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry tuntui luontevalta ja kiinnostavalta tutkimus- ja yhteistyökumppanilta opinnäytetyön tekemiseen. Otimme yhteyttä Kulttuuriperintökasvatuksen seuraan, ja siellä oltiin kiinnostuneita yhteistyöstä kanssamme. Pääsimme yhdessä ideoimaan seuran työntekijöiden kanssa opinnäytetyöaiheitamme niin, että se on seuralle hyödyllinen.

Kansainvälistyvässä maailmassa on hyvä huomioida kulttuuriperintökasvatuksen tärkeys. Sen avulla nuori oppii arvostamaan ja huomioimaan omaa kulttuuriperintöään. Erityisen tärkeää tämä on silloin, jos nuoren taustalla on useampaa kulttuuriperintöä. Näin on esimerkiksi toisen polven maahanmuuttajilla. Kasvatuksen tehtävänä on vaalia kulttuurisesti kestävän kehityksen taitoja. Mitä säilytetään tuleville sukupolville ja mikä ei ole ehkä ekologisen kantokyvyn perusteella hyvä ratkaisu tulevaisuudessa? (Kulttuuriperintökasvatuksen seura.) Omien juurien ja kulttuuriperinnön tunteminen vahvistaa lasten ja nuorten kykyä tehdä näitä valintoja oikeudenmukaisesti ja vastuullisesti. Kulttuuriperintökasvatuksen kautta nuoret oppivat tarkastelemaan oman kulttuuriperinnön lisäksi vierasta kulttuuria ja ymmärtämään eri kulttuuriperimän saaneita ihmisiä ja heidän taustaansa.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tutkia, miten kulttuurihyvinvointi rakentuu kulttuuriperintökasvatuksessa ja miten niitä kulttuurihyvinvoinnin rakennusaineita saatetaan arkipäivän toimintaympäristöihin. Tutkimuksemme toisena ta-

voitteena on tuottaa hyvinvointipolku-toimintamalli kasvattajille. Hyvinvointipolku-toimintamallin avulla voidaan tukea kasvattajia ja opettajia kulttuuriperintökasvatuksen toteuttamisessa ja lisätä arkipäivän kulttuurihyvinvointia kulttuuriperintökasvatuksessa. Tämä tukee myös kulttuuriperintöstrategian (Valtioneuvosto 2023, 33) asettamaa toimenpidelinjausta, jossa kehoitetaan lisäämään kulttuuriperinnön hyvinvointivaikutuksia monialaista yhteistyötä hyväksikäyttäen ja kehittämään toimintamalleja hyvinvointivaikutuksien hyödyntämiseksi.

Yhteistyötahonamme opinnäytetyössämme toimi Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura ry. Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura on kansalaisjärjestö sekä asiantuntija- ja vaikuttajaorganisaatio, joka on perustettu vuonna 2006. Kulttuuriperintökasvatuksen seura edistää ja kehittää kulttuurisesti kestävää kasvatusta ja koulutusta alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Seuran toiminta kattaa aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön, kulttuuriympäristöt, maailmanperinnön sekä digitaalisen ja vaikean kulttuuriperinnön. Kulttuuriperintökasvatuksen seura toteuttaa keskeisimpänä toimintamuotonaan erilaisia kehittämis- ja yhteistyöhankkeita, mutta on myös mukana useissa verkostoissa ja asiantuntijaryhmissä, tekee lausuntoja ja vaikuttaa sekä kirjoittaa ja julkaisee tieteellisiä artikkeleita. (Kulttuuriperintökasvatuksen seura 2022.)

Opinnäytetyömme liittyy seuran hankkeeseen "*Kulttuuriperinnön arvokartta opetuksen työkaluna: mitä, miksi ja miten?*". Hanke on suunnattu kasvattajille. Hankkeessa opettajat ja muut kulttuuriperintökasvatuksesta kiinnostuneet pääsevät tekemään toiminnallisten koulutuspäivien aikana itselleen oman kulttuuriperinnön arvokartan, jota voivat hyödyntää opetuksessaan. Koulutuksen aikana arvokarttaa tehdessä pohditaan kulttuuriperintöä esteettisenä kokemuksena sekä sen osuutta aktiivisessa kansalaisuudessa ja arjen ja juhlan valinnoissa. Hankkeessa tutustutaan kulttuuriperintöön luonto- ja kaupunkiympäristössä, aineettomana perintönä ja maailmanperintönä, kulttuurisesti kestävään kasvatukseen sekä transformatiiviseen oppimiseen. Transformatiivinen oppiminen tarkoittaa uudistavaa oppimista, jossa pyritään oppimisen avulla muuttamaan käsityksiämme meitä ympäröivästä maailmasta ja ympäristöstä. Transformatiivinen oppiminen muuttaa yksilön maailmasuhdetta ja mahdollistaa yhteiskunnallisen muutoksen. (O'Sullivan, Morrel & O'Connor 2002.)

Hankkeen rahoittaa opetushallitus ja se on osallistujille maksuton (Kulttuuriperintökasvatuksen seura 2022). Hanke antaa osallistujille käytännön kautta lisää valmiuksia kulttuuriperinnön opettamiseen. Kulttuuriperintökasvatuksen seuran työntekijöiden Eeva Astalan ja Ira Vihreälehdon kanssa keskusteltamme tulimme siihen tulokseen, että hankkeeseen lisätty kulttuurihyvinvoinnin näkökulma rikastuttaa hanketta. Luotava toimintamalli on hyvä lisä muun hankkeesta saadun käytännön opin tueksi. Kulttuuriperintöstrategiassa korostetaan sitä, että jokaisen oikeus kulttuuriperintöön tulee toteutua ja se nähdään osana ihmisoikeuksia. Ne ovat toteutuessaan hyvinvoinnin perusta. Kulttuuriperintö antaa myös osallisuuden kokemuksen, joka vaikuttaa yksilön hyvinvointiin. (Valtioneuvosto 2023, 23.) Kulttuuriperinnön ymmärtämisen ja kokemisen vaikutus hyvinvointiin on kulttuuriperintöstrategian mukaisesti hyvä ottaa huomioon kulttuuriperintökasvatusta toteuttaessa. Keräämme tutkimuksemme aineiston hankkeeseen osallistuvilta opettajilta ja muilta kulttuuriperintökasvatuksesta kiinnostuneilta osallistujilta.

2 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme tavoitteet, tutkimuskysymykset sekä teoreettisen viitekehyksen ja käsittekartan. Opinnäytetyön aihe on yhteiskunnallisesti erittäin ajankohtainen ja tärkeä, sillä valtioneuvosto on keväällä 2023 hyväksynyt Suomen ensimmäisen kulttuuriperintöstrategian. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan sisältyneen kulttuuriperintöstrategian tavoitteena on saada kulttuuriperinnön arvostamisesta ja suojelusta kaikkien yhteinen tehtävä. Kulttuuriperintöstrategian lähtökohtana on vaalia, kehittää ja hyödyntää voimavarana monimuotoista aineellista, aineetonta ja digitaalista kulttuuriperintöä sekä kulttuuriympäristöä. Kulttuuriperintöstrategian visiona on kulttuuriperinnön arvon ja merkityksen vahvistuminen yhteiskunnassa. Tämä visio tukee ihmisen elämänlaadun parantamista. (Valtioneuvosto 2023, 10.)

Kulttuuriperintökasvatuksen kenttä on laaja ja kasvatuksen toteuttamiseen tarvitaan lisää monipuolisia työkaluja helpottamaan opettajien ja muiden kasvatustajien työtä. Työskentelemme molemmat kasvatusalalla ja tapaamme lapsia ja nuoria heidän vapaa-aikanaan. Mielestämme on tärkeää, että kulttuuriperintöä

opitaan ja tutkitaan lapsesta ja nuoresta saakka. Tämä koskee sekä omalta tuntuvaan kulttuurista taustaa että vieraiden kulttuurien kulttuurisia käytänteitä.

Suomi on yhteiskuntana kulttuurisesti ja kielellisesti rikas ja monimuotoinen. Kulttuuriperintöä löytyy Suomessa sekä kaikkien yhteistä, että eri yhteisöjen tuottamaa. Eri kulttuuritaustoilta olevien yhteisöjen kulttuuriperinnöt rikastavat yhteiskuntaa ja yhteistä kulttuuriperintöämme ja muodostavat siltoja ryhmien välille. Yhteiskunnan moninaisuuden tiedostaminen avartaa näkemystä yhteisestä kulttuuriperinnöstämme. Viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtunut kansainvälinen muuttoliike on lisännyt kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta entisestään. (Valtioneuvosto 2023, 14.) Oman perinteen tunteminen sekä erilaisten ja moninaisten piirteiden tunnistaminen ja niistä tietoiseksi tuleminen lisää erilaisuuden hyväksymistä ja ymmärtämistä, arvostusta ja vuorovaikutusta. Näin kulttuuriperintökasvatus antaa työvälineitä koulu- ja kasvatustyön arkeen.

Opinnäytetyössä kehittämämme hyvinvointipolku-toimintamalli kehitetään tukemaan kulttuuriperintöstrategiaa ja auttamaan opettajia sekä muita kasvattajia kulttuurihyvinvoinnin lisäämiseen kulttuuriperintökasvatuksessa. Koska toimintamalli toteuttaa kulttuuriperinnön kestävyys, osallisuuden ja transformatiivisen oppimisen periaatteita, vahvistaa se omalta osaltaan kulttuuriperintökasvatusta ja kulttuurihyvinvointia.

2.1 Aiemmat tutkimukset

Kulttuurihyvinvointia ja kulttuuriperintökasvatusta yhdistäviä tutkimuksia on tehty vähän aiemmin. Kulttuuriperinnöstä on tutkimuksia monilta eri tieteen aloilta ja usein kulttuurihyvinvoinnin ylemmän koulutusohjelman opinnäytetyöt käsittelevät kehittämistöitä, taiteen ja kulttuurin vaikutuksia tai viemistä erilaisiin sosiaali- ja terveysalan palveluihin. Kulttuurihyvinvoinnin töillä pyritään saamaan kulttuurihyvinvointia näkyväksi ja jalkauttamaan sitä yli toimirajojen. Seuraavaksi esittelemme kulttuurihyvinvoinnista ja kulttuuriperintökasvatuksesta aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia.

Yhteisöpedagogit (YAMK) Johanna Kuusisto ja Anna-Maija Muurinen pohtivat kulttuurihyvinvoinnin koulutusohjelman opinnäytetyössään *“Kulttuurikasvatussuunnitelmilla taitoja, kokemuksia ja innostusta Hartolaan ja Juvalle”* kuntien kulttuurisuunnitelmien toteutumista ja luomista ja sitä, miten suunnitelmat saadaan osaksi esi- ja perusopetusta. Kuntien kulttuurisuunnitelmiin kuuluu se, että jokainen nuori saa mahdollisuuden kokea paikalliskulttuuria ja perinteitä ja tutustua erilaisiin kulttuurin muotoihin. Tutkimuksessa toteutettiin Hartolaan ja Juvalle omat kulttuurisuunnitelmat palvelemaan kulttuurin tasa-arvoista saavutettavuutta, mikä taustoittaa omaa tutkimustamme kiinnostavasti. (Kuusisto & Muurinen, 2022.)

Maija Laitinen ja Susanna Lepoaho määrittivät kasvatustieteen pro gradu-tutkielmassaan *“Kyl se on tärkeätä, että nää oppilaat tietää mistä ne on tulleet...”* vuonna 2001 kulttuuriperintöopetusta opettajan näkökulmasta. Tutkimuksessa selvitettiin peruskoulun opettajien näkemyksiä kulttuuriperintöopetuksesta, sen merkityksestä ja sen käytännön toteutusta. Tutkimukseen osallistuvien pedagoginen ajattelu oli yksi tutkimuksen näkökulmista. Tutkimuksessa saatiin selville, että kulttuuriperintöopetuksen toteuttaminen sisältää aktiivisen oppimisen, sosiokulttuurisen innostamisen ja autenttisen oppimisen periaatteita. Tutkimuksen mukaan kulttuuriperintöopetuksen toteutustapoja ovat erilaiset työpajatoiminnot, koulujen teemapäivät, teemaviikot ja museovierailut. Tutkimustuloksien mukaan lähiympäristö tukee kulttuuriperintöopetusta, se tekee oppimisesta merkityksellistä. (Laitinen & Lepoaho 2001.) Tutkimuksessamme on samankaltainen tutkimusasetelma, jossa läheisyys toteutuu luonnon läheisyytenä. Luomamme toimintamalli tuo konkreettisia esimerkkejä ja näin ollen tukee Laitisen ja Lepoahon tutkimusta.

Eeva Salo-Tammivuoren *“Kuria ja järjestystä. Ranskalainen koulu aineettoman kulttuuriperinnön kenttänä”* väitöstutkimus kuvaa aineetonta kulttuuriperintöä ja kulttuuriperintöprosessia kommunikaation ja koulun toimintakulttuurin näkökulmasta. Tutkimus toteutettiin kouluetnografisesti, joka on kasvatustieteen ja kulttuuriperinnön tutkimuksen rajamaastossa. Tutkimusmenetelminä käytettiin haastatteluja ja osallistuva havainnointia.

Tutkimuksessa kuvataan ranskalaisen kasvatuksen perintöä ja kommunikaatiota ja vallan käytänteitä aineettomana kulttuuriperintönä. Salo-Tammivuori

pohtii tutkimuksessa aineetonta kulttuuriperintöä arjen määrittäjänä. Tämä tutkimus on mielenkiintoinen aineettoman kulttuuriperinnön ja kasvatuksen näkökulmasta, siitä miten kulttuuriperintö, valta ja toimintakulttuuri periytyy yhteisöjen kautta. (Salo-Tammivuori 2021.) Omassa tutkimuksessamme yhteisöllisyys ja osallisuus nousevat läpileikkaavina tekijöinä koko tutkimusprosessin aikana.

Marika Torniainen yhdistää kulttuurikasvatuksen piirteet ja palvelumallin palvelumuotoilun (ylempi AMK) opinnäytetyössään *“Palvelumallin kehittäminen ammatillisen toisen asteen kulttuurikasvatuksen toteuttamiseen”*. Espoon kaupunkiin kehitetään työssä palvelumalli, jolla kulttuurikasvatusta toteutetaan toisen asteen koulutuksessa. Palvelumalli tulee osaksi Omnian Taide ja luovan ilmaisu -kurssia. Työn tavoitteena oli selvittää, miten palvelumuotoilun prosessia ja menetelmiä hyödyntämällä voidaan kehittää uusi palvelumalli kulttuurikasvatuksen toteuttamiseen. Tutkimuksessa pyrittiin löytämään ratkaisuja kulttuurikasvatuksen toteutustavoille valmiiden kulttuuripalveluiden muodossa: kulttuurikohteessa vierailu, digitaaliset taide- ja kulttuurisisällöt, opiskelijat omalla ajalla vierailemassa kulttuurikohteessa, kulttuuripalvelun tilaaminen koululle. (Torniainen 2022.) Tämä tutkimus sivuaa meidän tutkimustamme kulttuurikasvatuksen palvelumallin muodossa, mutta eroaa tutkimuksestamme eri näkökulmastaan ja koulutusohjelman tavoitteista. Oma tutkimuksemme on samankaltainen, mutta tutkii lähemmin ilmiön rakentumista.

Tuuli Lähdesmäen johtamassa *“Euroherit – legitimization of European cultural heritage and the dynamics of identity politics in the EU 2015-2021”* -projektissa Katja Mäkinen on tutkinut kulttuuriperinnön vaikutuksia Euroopassa. Tutkimus on oman opinnäytetyömme kannalta mielenkiintoinen, sillä siinä pohditaan kulttuuriperintöprosessia ja sitä, miten kulttuuriperintö luo yhteyksiä maiden ja niiden kansalaisten välille. (Mäkinen 2020.) Omassa tutkimuksessamme näemme kulttuuriperinnön olevan ihmisiä yhdistävä tekijä, joten Lähdesmäen tutkimus tukee tutkimuksemme viitekehystä.

2.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää, miten kulttuurihyvinvointi rakentuu kulttuuriperintökasvatuksessa. Tutkimuksemme on muotoutunut palvelumuotoilun periaatteelle, joka tässä työssä tarkoittaa erityisesti kulttuuriperintökasvatuksen huomioimista tutkimuksen lähtökohtana sekä tuloksena esitettävän konseptin kehittämistä palvelumuotoilun viitekehyksessä ja tuplatimantti-prosessimallia soveltaen. Kuvaamme mallia ja sen käyttöä luvuissa neljä ja kuusi, jotka käsittelevät tutkimuksen teoriaa ja toteutusta.

Tutkimuksen käytäntö sekä tutkimuksen viitekehys, ja tuloksena syntynyt toimintamalli on laadittu opinnäytetyön tilaajan Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry:n kanssa keskustellen. Avaamme prosessia lisää luvussa kuusi, jossa kerromme tutkimuksen toteutuksesta käytännössä. Yksi tutkimuksemme tuloksista on Hyvinvointipolku –toimintamalli. Siinä hyödynnämme tutkimuksemme aineistosta esiin nousseita havaintoja ja tuloksia. Tarkoituksemme on hyvinvointipolku -toimintamallin kautta luoda kasvattajille malleja ja ideoita kulttuuriperintökasvatuksen toteuttamiseen luovia menetelmiä käyttäen. Toimintamalli antaa kasvattajille keinoja tunnistaa kulttuurihyvinvointia edistävää toimintatapoja kulttuuriperintökasvatuksen yhteydessä. (Kulttuuriperintökasvatuksen seura 2022.)

2.3 Tutkimuskysymykset

Kulttuurihyvinvointi ja kulttuuriperintökasvatus ovat aiheina laajoja kokonaisuuksia, joita voidaan tarkastella useammasta näkökulmasta.

Rajasimme aihetta kulttuurihyvinvoinnin koulutusohjelman tavoitteiden, kasvatuksellisen kiinnostuksemme ja erityisesti Kulttuuriperintökasvatuksen seuran tavoitteiden mukaisesti. Nivoimme tutkimuskysymykset yhdeksi avoimeksi pääkysymykseksi ja yhdeksi apukysymykseksi. Näemme kulttuurihyvinvointiin tähtäävän kulttuuriperintökasvatuksen tutkimustehtävänä, johon etsimme tietoa kahdesta suunnasta. Jäsennämme kulttuurihyvinvoinnin käsitteen sisältöä käyttäen sekä kulttuuriperintökasvatuksen menetelmiä että haastatelluilla saatuja näkemyksiä kulttuurihyvinvoinnin kokemuksista.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten kulttuurihyvinvointi rakentuu kulttuuriperintökasvatuksessa?
2. Miten luovat menetelmät mahdollistavat kulttuurihyvinvoinnin kulttuuriperintökasvatuksessa?

Kulttuurihyvinvointi on opinnäytetyömme keskiössä. Tutkimusasetelma antaa meille mahdollisuuden saada selville, miten opettajat ja muut kulttuuriperintökasvatuksesta kiinnostuneet kuvaavat kulttuurihyvinvoinnin moniulotteisesta sisältöä tutkimuksessa toteutettujen työpajojen tilanteessa. Sen sijaan se, mitä hyvinvointi laajana käsitteenä tarkoittaa jää tutkimuksemme ulkopuolelle.

2.4 Käsitekartta ja viitekehys

Esittelemme seuraavaksi työmme käsitekartan ja viitekehysten. Niiden määrittely on tärkeää tutkimukselle, sillä niiden avulla luodaan lukuohjeet, joiden perusteella lukija voi tulkita, lukea ja ymmärtää sekä tutkimuksen kulkua että tutkimustekstiä. Käsitekartta ja viitekehys auttavat tutkijaa luomaan aiheen tutkimuksellisen kehyksen ja luovat pohjaa sille, mistä näkökulmasta lähdemme tutkimusta toteuttamaan ja aineistoa analysoimaan. (Vilka 2021, 37–38.)

Täytyy kuitenkin muistaa, että tutkimuksen viitekehys ja käsitekartta on aina keskeneräisiä, täydentyviä ja muuttuvia. Käsitekartta ja viitekehys luovat tutkimukselle rajauksen.

Käsitekartassa (kuva 1) kuvaamme tutkimuksen tällä hetkellä keskeisimpiä käsitteitä, jotka ovat kulttuurihyvinvointi, kulttuuriperintökasvatus, osallisuus ja palvelumuotoilu. Kuvaamme myös alakäsitteitä, jotka ovat tutkimuksellemme olennaisia. Käsitekarttaan olemme myös kirjanneet opettajat ja muut kasvatustalan työntekijät, sillä kyseinen kohderyhmä on tutkimuksemme kohteena ja tutkimuksemme tuotoksen tulevia käyttäjiä.

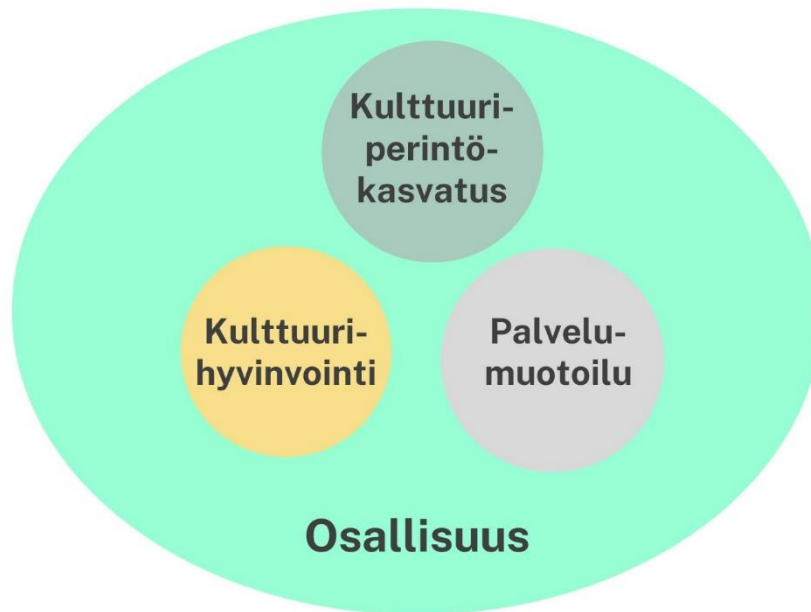
Kulttuurihyvinvointi on käsitekartassamme keskeisimpänä, sillä se on olennainen, muita käsitteitä yhteen sitova osa opinnäytetyössämme. Keskeisimpien käsitteiden alapuolelta löytyvät sanat avaavat käsitteitä niin kuin me kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta ne tällä hetkellä ymmärrämme. Alakäsitteistä hermeneutiikka ja multimodaalisuus tukevat kulttuurihyvinvoinnin ja kulttuuriperinnön tulkitsemista ja ymmärtämistä moniäänisesti. Hermeneutiikka ja hermeneuttinen kehä toimivat tutkijan asenteena ja ymmärtämisen lähtökohtina ja

multimodaalisuus auttaa tukijaa jäsentämään aineistosta löytyviä viestejä eli moodeja. Näiden yhteisvaikutuksessa saavutetaan oikeanlainen ymmärrys ja tulkinta siitä, mitä aineisto pyrkii tutkijoille kertomaan. Käsitekartassa näkyvät yläkäsitteet avaamme tarkemmin luvussa neljä, joka käsittelee tutkimuksemme teoriaa.

Kuva 1: Tutkimuksen käsitekartta.

Toiminnallisessa tutkimuksessa ihminen itse on tekijä sekä toimija ja on mukana tuottamassa tutkimuksen tuloksen. Opinnäytetyömme viitekehys (kuva 2) rakentuu osallisuuden ympärille ja sen keskiössä on kulttuurihyvinvointi, kulttuuriperintökasvatus ja palvelumuotoilu. Osallisuus on läpileikkaava teema viitekehyksessä. Osallisuudessa ihminen on aktiivinen toimija, sillä osallisuuden käsite ymmärretään yksilön omana kokemuksena ja päätöksenä sitoutua toimintaan (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 4: Miten osallisuus syntyy?). Osallisuus on tärkeässä osassa tutkimustamme ja nivoutuu vahvasti tutkimuksemme tärkeimpiin käsitteisiin. Se on myös nostettu esiin kulttuuriperintöstrategiassa (Valtioneuvosto 2023, 30) ja on transformatiivisen oppimisen keskeinen periaate. Kulttuurihyvinvointi ja kulttuuriperintö avaavat tieteellisiä keskusteluja ja painotuksia sekä ovat toisiaan tukevia elementtejä tutkimuksemme.

Kuva 2: Tutkimuksen viitekehys.

3 TUTKIMUKSEN TEORIA

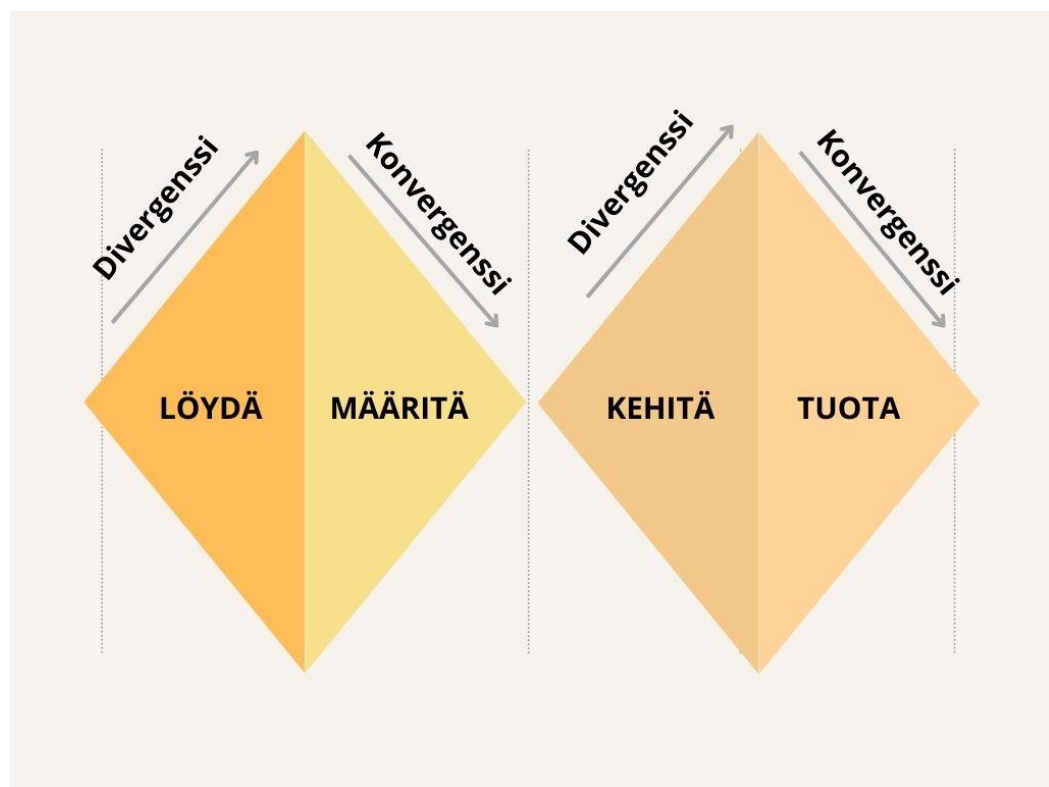
Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus, jossa hyödynnämme palvelumuotoilun teoriaa ja menetelmiä. Haluamme ymmärtää kulttuuriperintötiedon muodostumista kulttuuriperinnön ja kulttuurihyvinvoinnin kontekstissa, siksi pohjaamme ajattelumme hermeneutiikkaan. Hermeneutiikka jäsentää sitä, miten ajattelemme tutkittavan tiedon muodostuvan ja mikä tarkoitus sillä on. Tutkimustietoa keräsimme etnografisien tutkimusstrategioiden keinoin, tarkemmin etnografisista menetelmistä valitsimme luovat menetelmät ja osallistuvan havainnoinnin. Seuraavassa käsittelemme palvelumuotoilua, hermeneutiikkaa ja etnografiaa siten, että ne tekevät näkyväksi tutkimuksemme teoreettisen taustan. Lisäksi luvun tavoitteena on taustoittaa sitä, miten nämä erilaiset teoreettiset lähestymistavat limittyvät tutkimuksessamme.

3.1 Palvelumuotoilu

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamkin YAMK-opinnäytetöiden ohjesääntö määrittää opinnäytetöille lähtökohtaksi palvelumuotoilun. Muotoiluajattelu voidaan ajatella sateenvarjoksi, jonka yksi osa on palvelumuotoilu. Nimensä mukaisesti palvelumuotoilulla tarkoitetaan jonkin palvelun muotoilua asiakaslähtöisesti, ja sitä käytetään muun muassa palvelujen tai yritysten ke-

hitysprosesseissa. Palvelumuotoilu on ihmislähtöinen menetelmä, jonka sisältää erilaisia työvälineitä ja näkökulmia palveluiden kehittämiseen. Palvelumuotoilussa asiakas osallistuu ongelman kiteyttämiseen ja ratkaisun löytämiseen. Palvelumuotoilun tavoitteena on luoda kattava asiakasymmärrys ja sitä kautta tuottaa kohdistettua palvelua tiettyyn ympäristöön, yritykseen tai tapahtumaan. (Tuulaniemi 2011, 58.)

Palvelumuotoiluprosessiin kuuluu kehitettävän kohteen määrittely, esitutkimus ja aiheen tutkiminen, palvelun suunnittelu, palvelutuotanto, palvelun testaaminen ja arviointi (Koivisto, Forsberg, Säynäjäkangas 2019, 42–43). Prosessia kuvataan usein tuplatimantti-prosessimallina (kuva 3). Tuplatimantti on British Design Councilin lanseeraama prosessimalli. Siinä kuvataan hyvin palvelumuotoilun suunnitteluprosessin neljä vaihetta (Design Council 2023). Kuvassa 3. esittelemme nämä vaiheet.

Kuva 3. Tuplatimantti (Mukaillen Koivisto ym. 2019, 43)

Ensimmäinen timantti kuvaa löydä- ja määritä -vaiheita, joiden aikana ongelma tunnistetaan ja kiteytetään. Löydä -vaiheessa kartoitetaan nykytilannetta, määritetään asiakkaiden motiivit, käyttäytyminen, unelmat sekä toiminnan sosiaalinen ja kulttuurillinen konteksti. Nämä kerätään usein laadullisten

tiedonkeruumenetelmien avulla. Kun aineistoa on kerätty riittävästi, siirrytään palvelumuotoilun prosessissa kohtaan “määritä”. Määritä-vaiheen aikana analysoidaan saatu aineisto. Tämän vaiheen lopputulemana, eli timanttien välissä olevassa tilanteessa, tulisi olla määriteltynä ongelma tai asia, johon seuraavan timantin vaiheissa etsitään ratkaisua. (Koivisto ym. 2019, 42–46; Design Council 2023.) Määritä-vaiheessa voidaan analysointimenetelmänä käyttää samankaltaisuuskaaviota. Samankaltaisuuskaaviossa etsitään aineistosta samankaltaisuuksia ja ryhmitellään ne teemoittain. Jokaiselle löydetylle teemalle annetaan otsikko. (Tuulaniemi 2011, 153–154.) Tätä analysointimenetelmää voi kutsua myös teemoitteluksi.

Toinen timantti kuvaa kehitä ja tuota-vaiheita, joiden aikana ongelmaan etsitään ratkaisu. Kehitä-vaiheessa löydettyyn ongelmaan nimensä mukaisesti kehitetään ja ideoidaan erilaisia ratkaisuja ja konsepteja. Tälle vaiheelle on keskeistä luoda prototyyppejä, simuloida kokemuksia ja visualisoida ideoita, jotta luovuutta ja ajattelua edistetään. Tässä vaiheessa hyödynnetään myös yhteiskehittämistä asiakkaiden, sidosryhmien tai muiden asianomaisten kanssa eri työpajoin. Näin prosessissa voidaan hyödyntää työpajoissa ilmenneet kritiikit ja parannusehdotukset.

Tuota-vaiheessa rajataan ja pyritään tunnistamaan edellisen vaiheen ideoista sellaiset, jotka voisivat olla toimivia ja vastata alussa asetettuihin tavoitteisiin. Tässä vaiheessa vielä testataan syntyneitä ratkaisuja asiakkailta ja sidosryhmillä ja kuunnellaan heidän mielipiteensä. Tavoitteena on, että vaiheen lopussa olisi luotu ratkaisu ongelmaan. Tuplatimantin eri vaiheissa voidaan palata takaisinpäin tai toistaa samaa vaihetta uudelleen, kunnes päästään haluttuun, toimivaan lopputulokseen. (Koivisto ym. 2019, 46; Design Council 2023.) Tuplatimantissa divergentti ja konvergentti ajattelu vaihtuvat vuorottain. Timanttien ensimmäiset osat (löydä ja kehitä) ovat divergenttejä. Ne ovat vaiheita, joiden aikana luodaan erilaisia vaihtoehtoja ja jälkimmäiset osat (määritä ja tuota) ovat konvergentteja, joiden aikana vaihtoehtoja rajataan ja karsitaan pois. (Koivisto ym. 2019, 42.)

Palvelumuotoilussa asiakasymmärrys sekä asiakaskokemus ovat kaiken keskiössä. Asiakasymmärryksessä pyritään siihen, että ymmärretään, missä to-

dellisuudessa palveltava asiakas elää ja toimii. Tässä tutkimuksessa se tarkoitti kulttuuriperintökasvatusta toteuttavien ajatuksia siitä, miten kulttuurihyvinvointi rakentuu kulttuuriperintökasvatuksessa. Kun saadaan tietoa siitä, minkälaisessa arvomaailmassa asiakas elää, saadaan myös tietoa siitä mihin hän pohjaa valintansa, mitä tarpeita ja odotuksia asiakkaalla on (Tuulaniemi 2011, 71). Näin asiakasymmärryksen ja asiakaskokemuksen kautta pystytään tuottamaan mahdollisimman toimiva ja käyttökelpoinen palvelu asiakkaan tarpeeseen. Oman tutkimuksemme viitekehyksessä tämä tarkoittaa kulttuuriperintökasvatuksen ja kulttuurihyvinvoinnin yhteensovittamista *“Kulttuuriperinnön arvokartta opetuksen työkaluna: mitä, miksi ja miten?”* -hankkeessa.

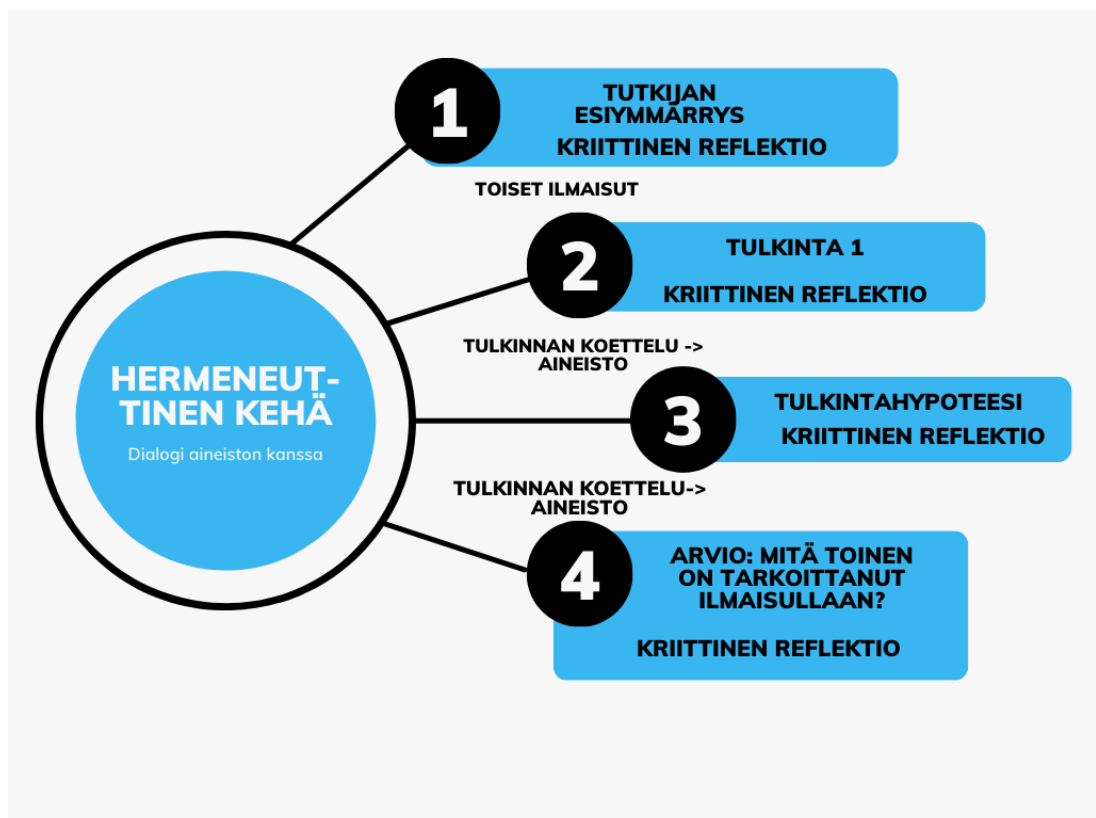
Kopran (2022, 13) mukaan kattava asiakasymmärrys edesauttaa hyvän asiakaskokemuksen saavuttamisessa ja tehokkaiden palveluiden tuottamisessa. Asiakaskokemus jaetaan usein kolmeen tasoon: merkitykseen, tunteisiin ja toimintaan, joihin kaikkiin palvelumuotoilun keinoilla pyritään vaikuttamaan (Tuulaniemi 2011, 74). Palvelumuotoilussa käytetään usein tiedonhankinnassa etnografisia tutkimusmenetelmiä, esimerkiksi haastatteluja ja havainnointia (Koivisto ym. 2019, 37). Tutkimuksessamme käytämme hyödyksi tuplatimantti-prosessimallia ja tiedonkeruuseen olemme valinneet etnografisista menetelmistä teemahaastattelun sekä työpajatoiminnan luovaa menetelmää käyttäen.

3.2 Hermeneutiikka

Hermeneutiikka on tulkintojen löytämistä ja niiden tulkintojen ymmärtämistä. Sitä voidaan kuvata ymmärtämisen ymmärtämiseksi. Hermeneutiikka ei ole laadullinen tutkimusmenetelmä vaan ymmärtämisen mahdollisuuksien ja rajoitusten tutkimista tietoteoreettisesti. (Hänninen, Kajander & Lappi 2022, 7.) Hermeneutiikan tutkimuksen lähtökohtana ovat filosofiset kysymykset kokemustiedosta ja sen luonteesta sekä kysymykset ihmiskäsityksestä. Hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä yhteisöllisyys, kokemus ja merkitykset ovat keskiössä. (Laine 2018, 25.) Hermeneutiikassa pyritään ymmärtämään asennetta, tulkitsemaan merkityksiä ja se on luonteeltaan tiedonintressiin pyrkivää. Hermeneuttisen näkemys koostuu ihmisten eleistä ja ilmaisuista ja sillä voidaan tulkita multimodaalisia aineistoja.

Hermeneuttinen tutkimus koostuu yleensä haastatteluista, joita tutkija pystyy tulkitsemaan. Hermeneuttisen tutkimuksen aineistosta tieto siirtyy tutkijalle haastateltavan ilmeiden, puheen ja kehoillisten ilmaisujen eli eleiden kautta. (Laine 2018, 28.) Hermeneutiikassa siis tutkija pyrkii muodostamaan mahdollisimman aidon tulkinnan. Hermeneuttinen tutkimus kohdistuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon.

Tässä tutkimuksessa hermeneutiikka on ensisijaisesti tutkijan asenne suhteessa tutkittavaan tietoon. Tavoittelemme tutkimuksemme kautta nostaman tietoisuuteen sen, mikä arkipäivässä jää näkymättömiin. Hermeneutiikka on tutkimuksessamme ajattelun väline, jonka avulla pyrimme tekemään tunnettua, mutta ehkä tiedostamatonta, kulttuurihyvinvointia tiedetyksi arkipäivän ympäristöön. Tutkimuksen alussa, aineiston hankinnan aikana, spontaanit ja välittömät tulkinnat ovat normaaleja reaktioita. Kriittinen reflektio auttaa ottamaan etäisyyttä aineistoon, omaan tulkintaan ja pyritään löytämään uusia tulkintoja aineistosta. Näin löydetään uusia asioita ja ilmiöitä aineistosta, joita edellisellä tulkintakierroksella ei vielä havaittu. (Laine 2018, 38.) Kuvassa 4 esittelemme tämän tutkimuksen hermeneuttisen kehän. Siinä näkyy kriittinen reflektio jokaisessa tutkimuksen aineiston tulkintavaiheessa.

Kuva 4. Hermeneuttinen kehä (Mukaillen Laine, T. 2018).

Hermeneuttisen kehän avulla löydetään todennäköisin tulkinta siitä, mitä tutkimukseen osallistuja on tarkoittanut aineistossa ja mitä aineisto yrittää kertoa. Hermeneuttiseen metodiin kuuluu se, että aineistoon palataan useasti uudestaan. Tässä tutkimuksessa käytimme hermeneuttista kehää menetelmänä aineiston analyysissä. Tämä tutkimuksen vaihe toteutettiin tuplatimantin keskikohdalla ennen kehittä vaihetta (kuva 3, sivulla 16). Hermeneuttisen kehän työstämisen ajaksi jätimme aikaisemmat tutkimustiedot, teoriat ja hypoteesit syrjään saavuttaaksemme esiymmärryksen. Näin toteutimme hermeneutiikan ydinajatusta ja asennoiduimme suhteessa tutkittavaan tietoon jättämällä omat hypoteesimme aluksi pois. Niihin palasimme myöhemmin kehän mukaisesti.

3.3 Etnografia tutkimusmenetelmänä

Etnografian tavoitteena on kuvantaa toimintaympäristön tapahtumat ja tutkia sitä, miten tietyssä toimintaympäristössä olevat ihmiset tulkitsevat ja näkevät omansa ja toisten samassa toimintaympäristössä olevien ihmisten toimintaa. Etnografiset tutkimusmenetelmät katsovat tulkitsevasti kulttuuria ja tekevät kulttuurin näkyväksi tekstin muodossa. (Heikkilä 2022, 4–5.) Ne kohdistuvat erilaisiin kulttuureihin ja siihen, miten ihmiset toimivat näiden kulttuurien osana. Etnografiassa on tavoitteena merkitysten ymmärtäminen ja tulkitseminen, joita eri kulttuurit ja yhteisöt tuottavat tulkintojen ja tietojen kautta (Hänninen ym. 2022, 48).

Etnografiassa on tyypillistä käyttää useampaa menetelmää rinnakkain, kuten esimerkiksi osallistuvaa havainnointia, kenttätöitä ja erilaisia dokumentointimetodeja: kuvallistamista, kirjoittamista ja haastatteluja kentällä (Paloniemi & Collin 2018, 232–233). Etnografia on reflektiivistä kirjoittamista, jonka aineisto saadaan tutkijoiden kokemuksista tutkittavassa ympäristössä (Heikkilä 2022, 2). Tässä tutkimuksessa käyttämämme etnografiset tutkimusmenetelmät ovat luovat menetelmät, osallistuva havainnointi ja teemahaastattelu ryhmäkeskusteluna. Hänninen ym. (2022, 50) toteavat artikkelissaan, että ymmärtäminen etnografisessa tutkimusmenetelmässä pohjautuu hermeneuttiseen tulkintateoriaan. Hermeneuttinen tutkijan asenne auttaa tutkijaa löytämään merkityksiä, tulkitsemaan niitä sekä ymmärtämään niitä. Tässä tutkimuksessa käytimme

hermeneutiikkaa etnografisten menetelmien tukena löytääksemme uuden ulottuvuuden ymmärrykseen ja tutkittavaan aineistoon. Hermeneutiikan tavoitteena on edistää ymmärtämisen prosessia, ei analysoida aineistoa (Hänninen ym. 2022, 50). Näin hermeneutiikka ja etnografia nivoutuvat toisiinsa.

3.3.1 Luovat menetelmät

Luovissa menetelmissä yhdistyvät aineiston tuottaminen luovuuden kautta. Luovien menetelmien avulla asetelmat ja analyysi nivoutuvat yhdeksi kokonaisuudeksi, jossa osat vaikuttavat toisiinsa tutkimuksen aikana (Huuki 2021, luku: taidelähtöinen pajatyöskentely ja diffraktiivinen lähestymistapa poikatutkimuksessa). Luovan toiminnan kautta osallistuja tuntee, että hän on merkityksellinen ja yhteisesti koettu luova toiminta vahvistaa osallisuuden tuntemista. Osallisuutta ja osallisuuden tunnetta voidaan taas pitää hyvinvoinnin taustatekijänä. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 13.)

Visuaalisella tutkimusmenetelmällä ja luovalla toiminnalla saadaan laajakatseinen tutkimusote tiedon tuottamiseen (Rannikko & Ryyänen 2021, 12). Tässä tutkimuksessa luovilla menetelmillä tarkoitamme unelmakartta-työpajaa. Luova toiminta mahdollistaa omien kokemusten ja oman elämäntarinan tutkimista toiminnallisesti ja turvallisesti, ja kuten Huhtinen-Hildén ja Karjalainen (2019, 14) toteavat, taiteella ja luovuudella on oppimisen ja ammattikäytäntöjen kehittämisen kannalta suurta potentiaalia. Visuaalisten menetelmien etu on siinä, että visuaaliset tuotokset puhuttelevat ja herättelevät tunteita ja motivoivat osallistujia monella tavalla. Visuaalisten menetelmien kautta aineisto voi olla tutkijan tai tutkittavan tuottamaa. Kun tarkoituksena on vahvistaa osallistujien osallisuutta ja syventyä heidän käsityksiinsä, tuntemuksiinsa ja kokemuksiinsa, on osallistujien aktiivinen rooli visuaalisen tuotoksen tekemisessä tärkeä. (Hakoköngäs & Martikainen 2021, 83.)

3.3.2 Teemahaastattelu ryhmäkeskusteluna

Teemahaastattelu sopii käytettäväksi esimerkiksi ilmiöiden tutkimiseen, sen lähtökohtana on, että kaikkia yksilön uskomuksia, kokemuksia ja ajatusrakennelmia voidaan tutkia (Puusa 2020, 112). Teemahaastattelu on ikään kuin avoimen ja lomakehaastattelun välimuoto. Siinä on piirteitä puolistruktu-

roidusta haastattelusta, sillä teemahaastattelussa aihepiiri on tiedossa. Teemahaastattelussa kysymyksistä puuttuu tarkka muoto ja järjestys ja niitä jäsennellään haastattelun edetessä. Teemahaastattelun ja puolistrukturoidun haastattelun välillä täytyy ymmärtää ero yksittäisen kysymyksen ja teeman välillä. Teemahaastattelua käytetään pääosin laadullisissa tutkimuksissa, mutta se on täysin käytettävissä myös määrälliseen tutkimukseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 208; Puusa 2020, 112.)

Teemahaastattelun onnistumisen kannalta haastattelijan on tärkeä ymmärtää keskeiset elementit tutkittavasta asiasta sekä se, mitä vaikuttavia tekijöitä niissä voi olla. Haastattelun teemojen suunnittelu on prosessissa yksi tärkein vaihe, sillä sen avulla tutkittava ilmiö puretaan pienempiin osa-alueisiin, joita haastattelijat pyrkii ymmärtämään. (Puusa 2020, 113.) Valitsimme teemahaastattelun tutkimukseemme sen avoimuuden vuoksi.

Tässä tutkimuksessa teemahaastattelu pidettiin ryhmäkeskusteluna. Ryhmäkeskustelu tarkoittaa tilaisuutta, jossa joukko ihmisiä keskustelee tietyistä aihealueista vapaamuotoisesti, mutta fokusoidusti. Ryhmäkeskustelun ja ryhmähaastattelun erona on vuorovaikutuksen muoto. Ryhmäkeskustelussa keskustelu on vapaampaa ja annetusta teemasta keskustellaan ryhmässä avoimemmin ja vapaamuotoisemmin. Haastattelijan rooli on vahvistaa ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta ja kannustaa yhteiseen keskusteluun. Ryhmähaastattelussa vuorovaikutus on enemmän haastattelijan ja ryhmän jäsenen välistä ja usein ryhmähaastattelussa haastattelijat kysyvät osallistujilta vuoron perään vastauksia, eikä vapaalle puheelle jää niin suurta tilaa. (Valtonen & Viitanen 2020, 118.) Ryhmäkeskustelussa osallistujien yksilöllisistä käsityksistä muodostuu usein yhteinen ymmärrys ryhmäläisten eri ajattelutapojen ja niistä syntyvien keskustelujen kautta. Haastattelijan roolissa tulee huomioida keskustelun kulkuun ja ohjata keskustelua niin, että useammat näkökannat tulevat esitetuiksi. (Pietilä 2017, ryhmäkeskustelun moninainen vuorovaikutus.)

3.3.3 Osallistuva havainnointi

Etnografiselle tutkimukselle yksi olennainen metodi on osallistuva havainnointi. Se voi olla joko toiminnan yhteydessä tapahtuvaa tai etukäteen kohdis-

tettua havainnointia. Havaintojen tekeminen tulee olla johdonmukaista, suunnitelmallista, ennakolta rajattua ja tietoisesti valikoitua. Laadullisessa tutkimuksessa havaintoon liittyy aina myös merkitys. Itsessään havainnot eivät vielä ole tiedettä tai tietoa, mutta havaintojen kautta löydetään ne ilmiöt ja merkitykset, joiden avulla löydetään uutta tietoa. (Vilkkä 2018, 156–157; 165.) Usein ennen osallistavaa havainnointia valitaan jo valmiiksi teoreettinen näkökulma, jonka kautta havainnointia tehdään. Etenkin etnografisessa tutkimuksessa tutkimuksen ongelma jäsentyy vasta havainnoinnin aikana. Tällöin käytetään kohdennettua havainnointia. Kohdennetussa havainnoinnissa on lähtökohtana tutkijan mielenkiinto tiettyyn asiaan, toimintaan tai tapahtumaan, jonka kautta havainnointia tehdään. (Vilkkä 2006, 44.) Havainnointia voidaan käyttää joko ensisijaisena tai muuta aineistoa tukevana menetelmänä. Havainnoinnin kautta pystytään todentamaan se, miten esimerkiksi haastattelussa esille tullut asia toteutuu käytännössä. (Paalumäki & Vähämäki 2020, 132.)

Osallistuva havainnointi antaa tietoa havainnoitavien kulttuurisista ja sosiaalisista piirteistä heidän kasvatusalan kentällään (Vilkkä 2021, 143). Kun havainnoidaan vuorovaikutusta ja siinä tuotettua merkitystä, joka tapahtuu toiminnan aikana, vaaditaan tutkijalta omaa osallistumista. Tutkimuskohteen toimintaan osallistuminen auttaa tutkijaa kokonaiskuvan hahmottamisesta, ymmärtämään toiminta- ja puhetapoja, mahdollisia rooleja ja sitä, millaisia kulttuuriset merkitykset niiden asiayhteydessä voivat olla. Tutkija ei kuitenkaan tule tutkittavan yhteisön jäseneksi, mutta osallistuminen toimintaan edesauttaa avointa, luottamuksellista ja välitöntä tutkimussuhdetta, joka on osallistavassa havainnoinnissa välttämätöntä tiedon tuottamiselle. Riippuen tutkimuksensa tavoitteista tutkija joutuu tasapainoilemaan osallistumattomuuden, aktiivisen kiinnostuksen sekä vahvan osallistumisen välillä. (Vilkkä 2018, 164–167.)

Havainnoinnin etu on sen autenttisuus eli todellisten tilanteiden seuraaminen reaaliajassa. Myös havainnoinnin kokonaisvaltaisuus on etuna, sillä saatava tieto on kytkettävissä suoraan tutkittavaan aiheeseen. (Paalumäki & Vähämäki 2020, 131.) Havainnointiin liittyy myös luotettavuutta ja yleistettävyyttä koskeva ongelma, sillä yhä useammin menetelmän avulla tutkitaan aiempaa pienempiä ryhmiä, kun taas yhteiskunta yksilöityy entistä enemmän. Tähän ratkaisuna voi olla se, että havainnoinnilla ei pyritäkään antamaan kuvaa koko

yhteisöstä. Tavoitteena olisi kerätä mahdollisimman monenlaisten yksilöllisten tapojen, piirteiden, ominaisuuksien sekä maailmankuvien erittelyä ja tyypittelyä. Myös tarkka, täsmällisesti ja yksityiskohtaisesti kuvattu tutkimusprosessi lisää havainnoinnin luotettavuutta. (Vilkkä 2006, 97.) Tässä tutkimuksessa osallistuva havainnointi tapahtui toiminnan aikana. Kirjasimme havaintoja kenttäpäiväkirjoihimme ja niistä havainnoista aineiston analyysin aikana löysimme muuta aineistoa tukevia ilmiöitä. Näin saimme tietoa siitä, miten havainnoinnin aikana löytynyt asia toteutuu käytännössä.

3.3.4 Multimodaalisuus

Multimodaalisuus tarkoittaa eri moodien eli viestinnän tapojen ja viestien merkityksen tulkitsemista. Multimodaalisuus rakentuu erilaisista viestintä tavoista ihmisten vuorovaikutuksessa. Näitä viestinnän tapoja ovat muun muassa ääni, eleet, tilan käyttö, kieli, kirjallisesti tuotettu teksti ja äänielementit. (Tieteen termipankki 2020.) Multimodaalisen tutkimusotteen avulla päästään tutkimaan ja selittämään yksilöiden välistä viestintää, kuvailemaan ja tulkitsemaan kulttuurin tutkimuksessa esiintyviä arvoja, tapoja ja käytänteitä.

Multimodaalisuutta käytämme tässä tutkimuksessa tutkimuskohteiden viestien tulkitsemiseen. Pyrimme tarkastelemaan näitä eri viestinnän muotoja ja niiden yhteisvaikutuksia tutkimusaineiston tulkinnassa. Unelmakartta-työpaja on luovana menetelmänä moniääninen. Siinä yhdistyvät tekijöiden oma luovuus, valmiit kuvat, kuvien valitseminen materiaaleista, kirjoittaminen, sanataide ja näistä kaikista kertominen. Unelmakartta-työpajassa multimodaalisuus korostuu kuvallisten elementtien, kuvien asettelun, tilan käytön, tekstityksen ja samanaikaisen oman kerronnan merkityksissä.

4 TUTKIMUKSEN KESKEISIMMÄT KÄSITTEET

Olemme valinneet aiemmin esitetystä käsitekartasta keskeisimmät käsitteet, joiden teorian avaamme tässä luvussa tarkemmin. Tutkimuksemme kannalta tärkeimmät käsitteet ovat kulttuuriperintö, kulttuurihyvinvointi, kulttuuriperintökasvatus, osallisuus ja yhteisöllisyys.

4.1 Kulttuuriperintö

Kulttuuriperintö on koko ajan muuttuva, rajoiltaan epämääräinen ja moninainen ilmiö. Vaikka kulttuuriperintö voidaan ajatella kuuluvaksi tietylle ryhmälle, ei voida kuitenkaan määrittää yhtä rajattua kulttuuriperintöä. Kansallinen kulttuuriperintö muodostuu yleistyksistä ja keskiarvoista. (Laine 2014, 142.) Kulttuuriperintöstrategiassa kulttuuriperintö määritetään yhteisöjen ja yksilöiden identiteettien rakentumista vahvistavan, yhdenvertaisuutta ja kulttuurista moninaisuutta arvostavan ja vuorovaikutukseen pohjautuvan yhteiskunnan keskeiseksi voimavaraksi (Valtioneuvosto 2023, 23).

Kulttuuriperinnön voi ajatella olevan esimerkiksi rakennettua ympäristöä, perinnekäsitöitä tai tarinoita menneisyydestä. Opinnäytetyössämme määrittelemme kulttuuriperinnön tarkemmin tieteelliseen keskusteluun pohjautuen. Tehtävä on haastavaa, koska kuten kulttuurinkin kohdalla, kulttuuriperinnön käsitteen voi käsittää monella eri tavalla. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, miten ja mistä kulttuuriperintö muodostuu ja rakentuu.

Kulttuuriperintöön voidaan laskea karkeasti kuuluvan kaksi eri osa-aluetta: aineellinen ja aineeton. Lillbroända-Annalan (2014, 21–22) mukaan kulttuuriperintö voidaan määritellä asioiksi, jotka yhteisö tai ryhmä välittää sukupolvelta toiselle. Ne voivat olla esineitä, käsitöitä, rakennuksia tai taitoja ja tietoja. Kulttuuriperintö siirtyy muistitietona materiaalisessa tai verbaalisessa muodossa sukupolvelta toiselle. Kulttuuriperintö luo yhteisössä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vahvistaa sitä sisältäpäin muodostaen kulttuurista jatkuvuutta, itseymmärrystä ja identiteettiä. (Lillbroända-Annala 2014, 21–22.) Kulttuuriperinnön syntymiseen ja säilymiseen vaikuttaa se, miten hyödynnämme menneisyyden taitoja ja tietoja, muistoja ja kertomuksia. Otammeko sen vastaan ja opiksi, säilytämmekö sitä arvokkaana ja viemme eteenpäin? Kulttuuriperintö antaa ihmisille tietoa omista juuristaan muistitiedon välityksellä tai tietoisesti välittäen, esimerkiksi käsitöitä sukupolvelta toiselle opastaessa. Voisi todeta, että kulttuuriperinnössä on sen tekijöitä, vastaanottajia sekä antajia.

Kulttuuriperintö on kaikkien yhteistä ja kaikkien yhteisesti jaettua perintöä. Tuomi-Nikulan, Haanpää & Kivilaakso (2013) mukaan kulttuuriperintö on lisäksi yhtenä osa-alueenaan arjen kulttuuria, joka on yksityisempää ja näkymättömämpää. Siihen kuuluvat jäljet menneisyydestä, ja niillä on yhteisöille,

ihmisille ja niiden identiteeteille erityistä merkitystä. Yksi kulttuuriperinnön ja arjen kulttuuriperinnön tunnistamisen haasteista on sen näkyväksi tekeminen. Kulttuuriperinnön jakajan ja välittäjän täytyy pitää kulttuuriperintöä itse tärkeänä, jotta sitä opettaa ja välittää eteenpäin. (Tuomi-Nikula ym. 2013, 16–17.)

Kulttuuriympäristöt sisältävät kulttuuriperintöä. Kulttuuriympäristöksi voidaan laskea kuuluvaksi maisemat ja luontokohteet sekä ihmisen rakentamaa ympäristöä, kuten eri rakennukset, toiminnasta kertovat jäljet ja arkeologiset jäänteet. Näillä kohteilla on kulttuuriperintöarvoa ja merkitystä, joka voi ilmentyä taiteellisesti tai tieteellisesti, paikallisesti tai alueellisesti, kansallisesti tai kansainvälisesti. Kulttuuriperintökohteet sisältävät sekä aineetonta että aineellista perintöä. Myös museoiden, arkistojen ja kirjastojen kokoelmat ovat kulttuuriperintöä. Yhteistä kulttuuriperintökohteille ja kokoelmille on, että ne ovat viranomaisen ja alan ammattilaisten valitsemia ja vaalimia. (Tuomi-Nikula ym. 2014, 15.)

Kulttuuriperintöprosessin tekijät ovat moninaiset. Miten kulttuuriperinnön merkittävyys arvioidaan ja ketkä kohteet valitsevat? Miten kulttuuriperintöprosessi etenee? Lillbroända-Annalan (2014, 20) mukaan kulttuuriperintöprosessin kautta on luotu uusia kulttuuriperintöpolitiikan raameja valvovia, sääteleviä ja kehittäviä viranomaisia ja instituutioita. Nämä instituutiot ohjaavat tietoisesti kulttuuriperintöprosessia. Kenellä on siis valta tehdä näitä päätöksiä, mikä on kulttuuriperintöä ja miten niitä päätetään? Faron sopimuksessa kerrotaan kulttuuriperinnön olevan menneisyydestä kumpuavia voimavaroja riippumatta niiden omistajasta. Siihen kuuluvat ympäristön rakentuneet osat ihmisten ja paikkojen vuorovaikutuksessa. Menneisyydestä perityt voimavarat kuvastavat ihmisten mielestä heidän alati muuttuvia arvojaan, tietoja, uskomuksia ja perinteitä. (Valtioneuvoston asetus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdystä Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksesta 50/2018, 1. artikla.)

Kulttuuriperintöprosessi alkaa tietoisesti jonkin instituution, ihmisen tai yhteisön tarpeesta tuottaa jokin asia kulttuuriperinnöksi (Tuomi-Nikula ym. 2014, 13). Kun jokin kulttuurin osa tai kulttuuri on tunnistettu, sille annetaan institu-

tionaalinen eli tietyn järjestelmän tai instituution mukainen merkitys. Puhuttaessa institutionaalisesta kulttuuriperinnöstä on sillä yhteiskunnallinen merkitys, kun taas ei-institutionaalisesta kulttuuriperinnöstä puhuttaessa ei ole merkitystä sillä, käsitetäänkö se kulttuuriperinnöksi yleisesti, vaan se voi saada merkityksen yksityisellä tai yhteisöllisellä tasolla. (Lillbroända-Annala 2014, 23.) Tärkeää tässä prosessissa on tietää se, että koko institutionaalinen prosessi on kulttuuriperintöpolitiikkaan sidottu.

Suomalainen kulttuuriperintöpolitiikka voidaan ajatella alkavaksi kansallisen tieteiden ja kulttuuriperintölaitosten (museot, kirjastot ja arkistot) synnyn myötä 1800-luvun lopussa. Kansallista kulttuuriperintöä ryhdyttiin uudestaan suojelemaan ja ymmärtämään sotien jälkeen, kun osa siitä oli tuhoutunut ja suomalainen elämäntapa kaupungistui. Tätä opinnäytetyötä ja sen teemoja pohtiesamme rajasimme kulttuuriperinnön muotoutumisen historiallisen osuuden pois työstä. Tiedostamme sen olemassaolon ja sen vaikutuksen kulttuuriperinnön muokkautumiseen ja nykyisiin tulkintoihin.

4.2 Kulttuurihyvinvointi

Kulttuurihyvinvointi on merkitykseltään niin laaja, että sitä on haastavaa yksiselitteisesti sanoittaa. Kulttuurihyvinvoinnilla tarkoitetaan pääasiassa taidelähtöistä toimintaa, jonka tavoitteena on edistää hyvinvointia ja terveyttä. Kulttuurihyvinvoinnin käsikirjan mukaan kulttuurihyvinvointi vakiintui suomenkieliseksi yläkäsitteeksi 2010-luvulla, kun puhuttiin taiteen ja kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutuksista ja yksilön kulttuurisista oikeuksista (Houni, Turpeinen & Vuolasto 2021, 18). Toiminnan tulee olla suunniteltua, ohjattua ja tavoitteellista. Kulttuurihyvinvoinnissa tärkeitä periaatteita ovat yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja osallisuuden mahdollisuudet.

Turun ammattikorkeakoulun määritelmä kulttuurihyvinvoinnista jaetaan kolmeen osaan: ensimmäisenä on yksilön kokemus taiteen ja kulttuurin yhteyksistä niin omaan kuin toisten terveyteen sekä hyvinvointiin. Toisena sillä tarkoitetaan ilmiötä, jossa taide ja kulttuuri ovat yhteydessä hyvinvointiin ja terveyteen. Kolmanneksi kulttuurihyvinvointi nähdään alana, joka kouluttaa, kehittää ja tutkii kulttuurihyvinvointiin liittyviä toimintatapoja ja osaamista. (Houni

ym. 2020, 17.) Kulttuurihyvinvointia ilmiönä tutkitaan jatkuvasti. Kulttuurihyvinvoinnin käsikirjan mukaan tutkimuksista käy ilmi, että yksilön taiteen harrastaminen (yli sata tuntia vuodessa) voi parantaa psyykkistä hyvinvointia (Houni ym. 2021, 19). Näin ollen voidaan todeta, että kulttuurihyvinvointi on merkittävä osa ihmisten hyvinvointia.

Kulttuurihyvinvoinnilla voidaan vaikuttaa niin yksilöön kuin koko yhteisöön (Houni ym. 2021, 19). Kulttuurihyvinvoinnin määrittelyssä on merkityksellistä se, mistä asiantuntijanäkökulmasta sitä lähestyy. Sosiaali- ja terveysalalla tarkastellaan muun muassa sen terapeuttisia ja ennalta ehkäiseviä vaikutuksia, kun taas kasvatustyössä luovat menetelmät ovat sosiokulttuurisen innostamisen välineitä ja osa arkipäivän toimintaa. Tässä tutkimuksessa lähestymme käsitettä kasvatustyön ja kulttuuriperintökasvatuksen näkökulmasta. Tämä näkökulma vastaa yksilöllisesti tai yhteisöllisesti jaettuun kulttuurihyvinvointikokemukseen. Näkökulma vastaa siihen, miten kulttuuriperintökasvatus vaikuttaa koettuun kulttuurihyvinvointiin ja kuinka hyvinvointia voidaan lisätä. (Backman, Hyssälä, Kivelä, Norppa, Virta & Vuolasto 2023, 42.)

Kulttuurihyvinvointi on kytköksissä yleiseen hyvinvointiin yksilönä ja yhteisöjen jäsenenä. Näin ollen se on olennainen osa kulttuuriperintökasvatusta. Opin- näytetyössä tutkimme tarkemmin, mitä kautta kulttuurihyvinvointi rakentuu. Kulttuurihyvinvointi tuottaa positiivisia fysiologisia- ja psykologisia vasteita sekä käyttäytymisen- ja sosiaalisia vasteita. Näistä tutkimuksemme kannalta kehitystyömme keskiössä ovat: yksinäisyyden ja syrjäytymisen vähentyminen, minäpystyvyyden vahvistuminen, sosiaalisen luottamuksen lisääntyminen, erilaisten taitojen kasvaminen, oppimismyönteisyyden lisääntyminen sekä resilienssin vahvistuminen ja selviytymiskeinojen kehittyminen. (Backman ym. 2023, 13.) Kulttuurihyvinvoinnin positiivisen vaikutukset liittyvät vahvasti syrjäytymisen ehkäisyyn sekä osallisuuden lisäämiseen. Kulttuuripoliittisesta näkökulmasta kulttuurihyvinvoinnin tavoite on saada taide- ja kulttuuritoiminta saavutettavaksi ja saatavaksi kaikille väestöryhmille (Backman ym. 2023, 45). Saavutettavuuden parantamisella kulttuurin ennaltaehkäisevät vaikutukset koskettavat koko väestön hyvinvointia.

Kulttuurihyvinvointia tehdään moniammatillisesti ja monialaisessa yhteistyössä. Kolmannen sektorin toimijat kulttuurialalta ovat tällä hetkellä suurimmat kulttuurihyvinvointia tuottavat toimijat. Kulttuurihyvinvointitoimintaa toteuttavia tahoja on arvoilta 8 500–22 800, riippuen tietolähteestä. (Haanpää, Manu & Siltanen 2020, 13.) Kulttuurihyvinvointitoimintaa tehdään organisaatioissa sekä sosiaali- ja terveysalan kentällä että kasvatusalalla. Taikusydän, joka toimii Turun ammattikorkeakoulun yhteydessä, on valtakunnallinen kulttuurihyvinvoinnin yhteyspiste, joka koordinoi kulttuurihyvinvoinnin kentällä toimivia verkostoja (Backman ym. 2023, 17). Kulttuurihyvinvoinnin tutkimuksen keskiössä on kulttuurin, ilmiöiden ja taiteen vaikutus ihmisten tai yhteisöjen kokemaan hyvinvointiin. Kunnilla ja hyvinvointialueilla on ensisijainen vastuu valvoa hyvinvoinnin edistämistä ja toteutumista omalla alueellaan ja luoda hyvinvointisuunnitelma, jossa määritellään keinot ja tavoitteet hyvinvoinnin edistämiseen. Hyvinvointisuunnitelmaan kehoitetaan lisäämään myös suunnitelma kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

4.3 Kulttuuriperintökasvatus

Kulttuuriperintökasvatuksen seura on yksi kulttuuriperintötietoisuuden tärkeimmistä sanansaattajista. Kulttuuriperintökasvatus on elävän perinnön tunte- mista, kulttuuriympäristökasvatusta ja maailmanperintökasvatusta. (Kulttuuri- perintökasvatuksen seura 2022). Kulttuuriperintökasvatuksen avulla välitetään tietoa kulttuuriperinnöstä ja tuetaan kulttuuriperintötaitojen kehittämistä. Sen tarkoitus on tehdä näkyväksi ne vaikutukset, joihin kulttuuriperintö nykyaikana vaikuttaa sekä antaa keinoja ja synnyttää halu kulttuuriperinnön säilyttä- miseksi, sen välittämiseksi ja muokkaamiseksi. Kulttuuriperintökasvatuksessa tiedostetaan, että kulttuuriperintö myös muuttuu jatkuvasti nykyaikana teke- miemme ratkaisujen ja päätösten mukaan.

Kulttuuriset oikeudet ja kulttuurinen kestävä kehitys ovat termejä, jotka ohjaa- vat vahvasti kulttuuriperintökasvatuksen sisältöä. Lainsäädännön lisäksi vel- voitteita luo myös Suomea koskevat kansainväliset sopimukset. (Laine 2014, 141–142.) Kansainvälisessä lapsen oikeuksien sopimuksessa määritellään lapsen oikeus osallistua kulttuuri- ja taide-elämään (Yleissopimus lapsen oi- keuksista, 31. Artikla). Kunnan tulee tehdä kulttuurikasvatussuunnitelma,

jossa määritellään se, miten kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatusta kyseisessä kunnassa toteutetaan osana opetusta (Lastenkulttuuri.fi).

Kulttuuriperintökasvatus on kasvatuksen osa-alue, jossa opetetaan kulttuuri-perinnön osaamista ja ymmärtämistä sekä tuetaan yksilön kulttuuri-identiteetin muodostumista. Kulttuuriperintökasvatuksessa tuetaan myös kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja edistetään kestävästä kehitystä ja kestävä kehityksen kulttuurista ulottuvuutta. Siinä tuodaan kasvatustyöhön näkökulmia kulttuurista kasvatustyöstä, joka vahvistaa esimerkiksi lapsen kulttuuri-identiteettiä ja tekee lapsen tietoiseksi perimästään. (Nikodin, Kokkonen & Viberg 2013, 22.) Kulttuuriperintökasvatus pitää kulttuuriperintötietoutta elossa elvyttämällä sekä uudistaen sitä ja edistämällä tietoutta nuoremmassa sukupolvessa. Näin elävä perintö ja muistot herätetään henkiin tulevaisuuden sukupolvissa.

Kulttuurin lukutaito, vaikuttamis- ja osallisuustaidot ja kulttuurien moninaisuuden liittyvät taidot ovat kaikki osa ihmisen kulttuuri-identiteettiä. Kulttuuri-identiteettiä tukemalla edesautetaan näiden taitojen kehittämistä. Kulttuurinen lukutaito on kykyä havaita kulttuurisia arvoja, lukea ympäristön kulttuurisia viestejä ja toimia ympäröivässä kulttuurissa ja kykyä luoda, muokata ja välittää kulttuuriperintöä. Globaalissa ja koko ajan monikulttuurisemmassa maailmassa selviytymiseen kulttuurin lukutaito on professori Liisa Salo-Leen mukaan jopa yhtä ratkaisevaa kuin luku- ja kirjoitustaito. Osallisuus- ja vaikuttamistaidot taas vahvistavat valmiutta kokea itsensä osaksi vallitsevaa kulttuuriperintöä sekä valmiutta sen vaalimiseen ja muokkaamiseen. Näiden taitojen avulla kasvatetaan vaikuttamiseen, aktiivisuuteen ja kulttuuri-identiteetin rakentamiseen.

Globaalissa maailmassa kulttuurien moninaisuuden ymmärtämistä ja niihin liittyviä taitoja voidaan pitää kulttuurisensitiivisyytenä sekä dialogi- ja yhteistyötaitoina. Niitä ovat erityisesti kyky ja halu edistää monikulttuurista kanssakäymistä ja ymmärtää kulttuureiden erityispiirteitä. (Laine 2014, 144–145.)

4.4 Osallisuus

Osallisuuteen liittyviä termejä ovat kuuluminen, yhteisöllisyys, suhteissa oleminen, liittyminen, yhteensopivuus, osallistuminen, mukaan ottaminen, vaikuttaminen ja demokratia (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari &

Keto-Tokoi 2017, 4). Voisikin todeta, että osallisuuden kokonaisuus on monitahoinen ja moniulotteinen. Osallisuudella tarkoitetaan Parikka-Nihti ja Suomelan (2014) mukaan yksilön omaa kokemusta asioihin vaikuttamisesta ja päättämisestä ja tähän kokemukseen liittyvää sitoutumista. Se voidaan määritellä myös yksilön kokemukseksi omien kykyjen riittävydestä, vastuun saamisessa omassa yhteisössä sekä oman roolin merkityksellisyydestä. Osallisuus toteutuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Vaikka osallisuus on kokemuksena yksilöllinen, perustuu se aina vuorovaikutukseen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 4: Miten osallisuus syntyy?.)

Huhtinen-Hildén ja Karjalainen (2019, 13) määrittelevät osallisuuden siten, että osallisuuden kokemukseen tarvitaan yksilön tuntemus siitä, että hän pystyy itse vaikuttamaan kokemuksiinsa sekä muokkaamaan ja tulkitsemaan sen merkitystä elämässä. Asioihin osallistuminen on tie osallisuuteen, mutta omaan elämään liittyviin asioihin vaikuttaminen on osa syrjäytymisen ehkäisyä ja yhteisöön kiinnittymistä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2023b). Osallisuus on kokemusta siitä, miten yksilö pystyy vaikuttamaan merkitykselliseksi kokemiin asioihin. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta osallisuus on vuorovaikutusta ihmisten kesken, oikeuksien ja mahdollisuuksien toteuttamista. Poliittikan näkökulmasta osallisuus on toimenpiteitä, jotka vahvistavat osallisuutta yhteiskunnassa ja väestön osallistumista yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, 2023b.)

Osallisuuden ja osallistumisen eroksi voidaan katsoa se, että osallisuus on omaehtoista, sisältäpäin tulevaa, henkilökohtaista tunnetta. Osallistuminen tulee ulkopuolelta ja osallistua voi myös ilman osallisuuden tunnetta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 4: Miten osallisuus syntyy?.) Osallisuuden ja osallistumisen suurin ero on se, että osallisuudessa korostuu tietämys ja tieto omista vaikutusmahdollisuuksista, mielipiteen ilmaisemisesta ja oikeudesta saada tätä tietoa. Konkreettinen toiminta tämän tiedon pohjalle on osallistumista. Osallisuuden vastakohtana on osattomuus, joka viittaa syrjäytymiseen ja yksilön syrjäytymiseen yhteiskunnasta. (Pajulammi 2014, 141.)

Osallisuutta pidetään hyvinvoinnin taustatekijänä. Hyvinvointi on yhteydessä siihen, että tuntee olevansa omassa elämässään toimiva, kokeva ja muok-

kaava subjekti. Luovuus ja luova toiminta laajentavat osallisuutta ja hyvinvointia. Ne rakentuvat tarpeiden, ulottuvilla olevien resurssien ja vuorovaikutuksessa syntyvien osallisuuden kokemuksen mukaan. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2014, 13.) Luovuuden kautta ihminen pääsee ilmaisemaan itseään omalla persoonallaan ja kädenjäljellään, näin luova toiminta tulee merkitykselliseksi ja näkyväksi. Itsensä ilmaiseminen on mielipiteen ilmaisemista ja näin tukee osallisuutta. Kulttuurihyvinvointi ja osallisuus linkittyvät toisiinsa. Kulttuuriperintökasvatuksessa ja kulttuurihyvinvoinnissa osallisuus ja sen tukeminen on työn keskiössä. Nämä kaksi käsitettä kulkevat käsikädessä kulttuuriperintökasvatuksen eri osa-alueilla.

Kuva 5. Osallisuuden portaavat (Mukaillen Nuorisoseurat).

Osallisuutta voidaan määritellä ja mitata erilaisilla mittareilla. On olemassa osallisuusmalleja, portaita ja tikapuita, joita pitkin noustaán ylöspäin kohti lisääntyvää osallisuutta. Näissä mittareissa peruselementtinä on se, että niissä

otetaan huomioon yksilön kuunteleminen, tiedon antaminen, tuetaan mielipiteen ilmaisua ja annetaan mahdollisuus yksilön näkemysten huomioon ottamiseen. (Kallinen & Pirskanen 2022, luku 2.2.: Osallisuuden mahdollistuminen.) Kuvassa 5 on esimerkki osallisuuden portaista, johon on otettu vaikutteita eri kansalais- ja nuorisojärjestöjen malleista. Kuvassa portaita on viisi, alimmalla portaalla osallistumattomuus ja korkeimmalla portaalla kannustus ja voimaantuminen.

4.5 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys on monialainen käsite ja sitä voidaan määritellä eri näkemysten mukaan. Näkemyksestä riippumatta yhteisöllisyyden tärkeimpiä elementteistä ovat vuorovaikutus ja toiminnallisuus. Yhteisöllisyydellä voidaan tarkoittaa tunnetta yhteisöön kuulumisesta sekä niitä sosiaalisia suhteita, jotka kiinnittävät yksilöt toisiinsa, aatteisiin ja paikkoihin sekä yhteiskunnan jäseneksi. Yhteisöllisyys voidaan ajatella myös viittaavan sosiaalisen vuorovaikutuksen ominaisuuteen, toimintaperiaatteeseen tai tapaan. Yhteisöllisyysilmiö muodostuu yhteisestä käsityksestä toiminnan tarkoituksesta, keinoista ja tavoitteista, jotka ihmisten välillä muodostuvat yhteisössä. Riippuen tavasta määrittää yhteisöllisyys, voidaan sen vastakohdaksi nimetä useita eri käsitteitä, kuten yksinäisyys, syrjäytyneisyys, osattomuus tai yhteiskunnallinen irrallisuus. (Kallio-
koski 2020, 37–40.) Aro korostaa, että yhteisöllisyydessä tärkeää on emotionaalinen kokemus siitä, että on osa yhteisöä (2011, 38). Myös Koivula (2013, 20) määrittää yhteisöllisyyden tunnekokemuksena siitä, että ryhmän jäsenet kokevat olevansa merkityksellisiä toisilleen ja kokevat kuuluvansa yhteen. Yhteisöllisyydessä on myös jaettu usko siihen, että sitoutumalla yhteisössä olemiseen, yhteisön jäsenten tarpeet täyttyvät.

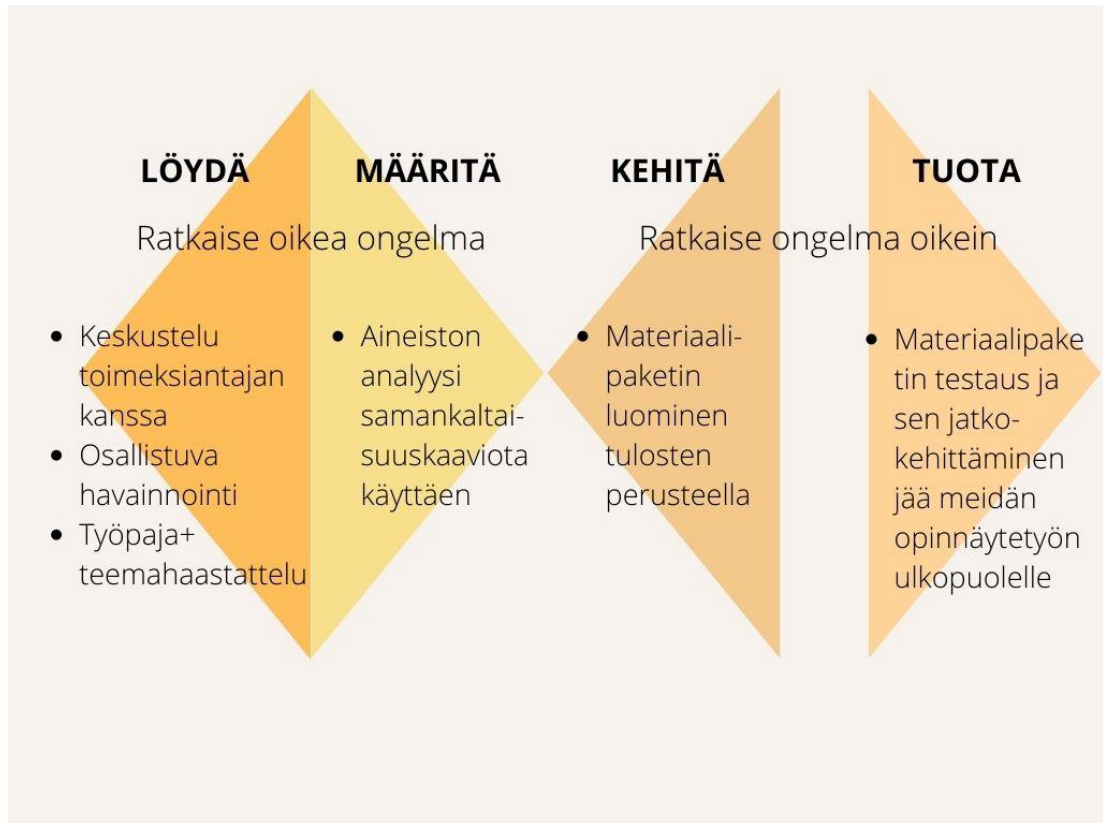
Vaikka yhteisöllisyyden periaate perustuu yhteenkuuluvuuden tunteelle, pelkkä samaistuminen toiseen ei vielä muodosta tarvittavaa suhdetta yhteisöllisyyden rakentumiseen. Näin ollen yhteisöllisyyden tunteen saavuttamiseen tarvitaan sellaista, yhdessä tehtyä toimintaa, jossa yksilöt orientoituvat toisiinsa vastavuoroisina toimijoina. Tästä syystä pelkkä yhteinen mielenkiinto, olosuhteet ja samanlainen käyttäytyminen eivät vielä täytä yhteisöllisyyden määritelmää. (Aro 2011, 40.) Yhteisöllisyys ei ole samanlaista eri yhteisöissä,

vaan eri aspektit voivat vaihdella yksilöittäin. Tämän lisäksi kulttuuriset ja situationaaliset tekijät vaikuttavat yhteisöllisyyden kokemukseen. (Koivula 2013, 20.)

Nykyaikana yhteisöt eivät enää ole välttämättä sidottuina paikkaan, yhteiskuntarakenteeseen, ideologiaan, vaan voivat perustua esimerkiksi samaan kiinnostuksen kohteeseen. Tällaisten, esimerkiksi harrastuksen, ympärille muodostuneen yhteisön jäsenillä voi olla vahva tunne yhteenkuuluvuudesta ja yhteisöllisyydestä, vaikka olisivatkin vielä toisilleen arjessa tuntemattomampia. (Jussilainen 2019.) Ihminen on riippuvainen kulttuurista ja kasvaa siihen, täydentäen sitä jatkuvasti niin yksilönä kuin yhteisön jäsenenä. Yhteisön jäsenet jakavat yhteistä kulttuuria; jaettua ja opittua ajattelumallia tai käyttäytymismallia. Yhteisöllisyys voidaan nähdä eri kulttuureissa eri tavoin ja se voi toteutua eri lailla kulttuurista riippuen. Kulttuurillinen yhteisöllisyys näkyy vahvemmin esimerkiksi Latinalaisen Amerikan tai Afrikan maissa, kun Suomessa. (Lindfors 2007.)

5 TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelemme opinnäytetyön tutkimuksen ja kehitystyön toteutusprosessia. Kulttuurihyvinvoinnin opinnäytetöiden kehittämisote on käyttäjälähtöisyys. Tutkimuksen tavoitteena on kulttuurihyvinvoinnin rakentumisen ymmärtäminen, sen tulkinta ja selittäminen sekä mallintaminen hyvinvointipoluksi kasvatustyöhön kulttuuriperintökasvatuksen kontekstissa. Valitsimme tutkimusmenetelmät niin, että ne tukevat tavoitettamme. Ensin kuvaamme tutkimuksen suunnittelun ja aikataulun, työpajat ja kuinka sovelsimme etnografisia tutkimusmenetelmiä käytäntöön palvelumuotoilun näkökulmalla.

Kuva 6: Tutkimuksen vaiheet tuplatimanttia hyödyntäen.

Opinnäytetyössämme (kuva 6) löydä -vaiheessa keskustelimme Kulttuuriperintökasvatuksen säätiön työntekijöiden kanssa mahdollisista tutkimustarpeista. Tässä vaiheessa haimme asiakasymmärrystä ja keräsimme aineistomme hankkeeseen osallistuvilta opettajilta osallistavan havainnoinnin ja työpajamuotoisen teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelu toteutettiin ryhmäkeskusteluna työpajan aikana. Aineiston keruu tapahtui kahdella eri kerralla Helsingissä, hankkeen lähiopetuspäivien yhteydessä.

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi etnografiset menetelmät niiden sisältämän moniäänisyyden ja ilmiön ymmärrykseen tähtäävyyden takia. Haluamme ymmärtää ja kuvata sitä, miten kulttuurihyvinvointi rakentuu kulttuuriperintökasvatuksessa. Pyrimme mahdollisimman tarkkaan kokemuksien kuvaukseen ja havainnointiin kenttätyöpäivinä. Näin saimme mahdollisimman kattavan aineiston, josta löytää uusia näkökulmia. Luovista menetelmistä olemme valinneet tarkemmin taidelähtöisen menetelmän ja työkaluna hyödynnämme unelmakartan tekoa yhdessä teemahaastattelun kanssa.

Tutkimuksessamme tietolähteenä ovat tutkimukseen osallistuvien tuottama aineisto, tutkijoiden havainnointipäiväkirjat sekä teoriaperusta, joista lähdemme

analysoimaan aineiston laadullisella sisällönanalyysillä ja etnografisilla menetelmillä. Tätä kuvaa tuplatimantin (kuva 6) ensimmäisen timantin toinen sarakke, eli määritä-vaihe. Etnografia tuottaa välineitä asiakasymmärryksen lisäämiseen. Sekä palvelumuotoilussa että etnografiassa pyritään kuvaamaan ihmisen toimintaa ja löytämään merkityksiä. (Tuulaniemi 2011, 146.) Tutkimuskohteet, eli hankkeeseen osallistuvat opettajat ja muut kulttuuriperintökasvatuksesta kiinnostuneet, tuottavat materiaalia analysoitavaksi, mutta samalla ovat myös tutkimuksen kohteena. Määritä-vaiheessa käytimme tutkimuksen aineiston analysointiin samankaltaisuuskaaviota. Samankaltaisuuskaavion tuovat ne kaikki teemat, jotka nousevat tutkimusaineistosta esiin aikaisemman tiedon ja tutkimuksen perusteella. (Moilanen, Ojasalo & Ritalahti 2020, luku: 4.5.) Samankaltaisuuskaavion ja sen sisältämän teemoittelun avulla etsimme aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiimme ja luonnostelimme tulevaa hyvinvointipolku –toimintamallia. Määritä- ja kehitä-vaiheiden välissä käytimme hermeneutiikkaa ja sitä hyödyntämällä pyrimme tiedon intressiin.

Kehitä-osion mukaisesti koostimme saamiemme tulosten perusteella Hyvinvointipolku –materiaalipaketin toimintamalliksi Kulttuuriperintökasvatuksen seuralle. Tuplatimantin (kuva 6) tuota-vaihe jää tutkimuksemme ulkopuolelle. Toivomme, että meidän tutkimuksemme loputtua, luomaamme toimintamallia päästään testaamaan Kulttuuriperintökasvatuksen seuralla käytännössä ja tarvittaessa sen jatkokehittämiseen löytyisi jatkossa uudet kehittäjät. Hyvinvointipolku-toimintamalli muodostui palvelumuotoilun kehitä-osiossa konseptiksi, jota pystyy soveltamaan eri kasvatustyön toimintakentille. Se ei ole valmis palvelutuote, vaan sitä kehitetään edelleen tämän opinnäytetyön pohjalta.

5.1 Suunnitelma ja aikataulu

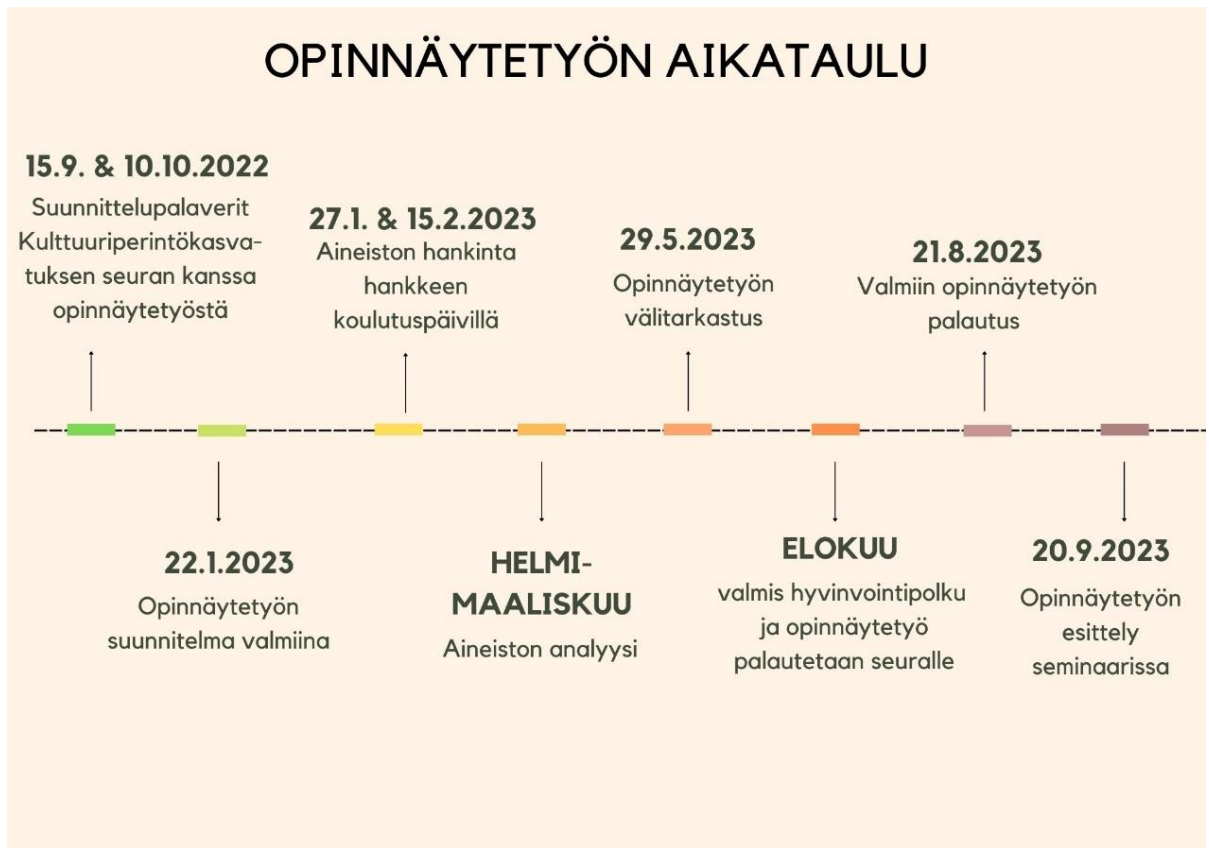
Aloitimme opinnäytetyöprosessin suunnittelun yhteistyöpalaverilla Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry:n toiminnanjohtaja Eeva Astalan kanssa 15.09.2022 Ritarihuoneella. Tutustuimme tapaamisessa heidän hankkeisiinsa ja kerroimme omista mielenkiinnon kohteistamme. Päädyimme menemään mukaan jo olemassa olevaan hankkeeseen, jonka rahoitus ja kohderyhmä oli varma. Toinen yhteistyöpalaveri pidettiin Teamsin välityksellä 10.10.2022 ja siinä keskustelimme meidän pohtimistamme tutkimusasetelmista ja tutkimuskysymyksistä. Tässä yhteistyöpalaverissa paikalla olivat Kulttuuriperintökasvatuksen

seuran toiminnanjohtaja Eeva Astala ja seuran erityisasiantuntija Ira Vihreälehto. Keskustelimme siitä, miten kulttuurihyvinvointi toisi uuden kokonaisuuden Iran vetämän "*Kulttuuriperinnön arvokartta opetuksen työkaluna: mitä, miksi ja miten?*" -hankkeen sisältöön ja rikastaisi sitä. Meidän tutkimuksemme näkökulma toi lisäarvoa hankkeeseen, sillä kulttuurihyvinvoinnin näkökulmaa hankkeessa ei vielä omana osiona koulutuspäivissä ollut.

Saimme vapaat kädet suunnitella ja toteuttaa tutkimuksemme tutkimusmenetelmiä opintojemme lähtökohdista. Sovimme yhdessä Astalan ja Vihreälehdon kanssa sen, että osallistumme sekä tammikuun että helmikuun koulutuspäiviin, jonka aikana aineistoa kerätään sekä sen, että sitä kerätään toiminnallisin menetelmin. Aineisto kerättäisiin hankkeen koulutuspäiviin osallistuvilta. Osallistujat olivat pääasiassa opettajia, mutta joukossa oli myös kulttuuriperintökasvatuksesta kiinnostuneita kulttuuri- ja kasvatustieteen toimijoita.

Valitsimme tutkimusmenetelmät niiden mahdollistaman moniäänisyyden vuoksi. Jokainen menetelmä tuotti aineistoon oman painotuksensa ja rikasti aineistoa ainutlaatuisella tavallaan. Halusimme tutkia kulttuurihyvinvoinnin rakentumista. Koimme, ettei siitä saa riittävän monipuolista kuvaa pelkästään luovin menetelmin tai pelkästään haastattelulla. Halusimme luoda mahdollisimman kattavan aineiston merkityksistä, kokemuksista, multimodaalisuudesta ja näkemyksistä, joita pääsimme analysoimaan ja tulkitsemaan. Pyrimme menetelmien moninaisuudella löytämään vastauksen tutkimuskysymykseen ja myös haastamaan meitä kasvattajina ja tutkijoina.

Opinnäytetyön idea päivitettiin opinnäytetyön työtila Wihiiin joulukuun 2022 loppupuolella. Olimme yhteydessä opinnäytetyöohjaajaamme Marjo Suvirantaan Teamsin välityksellä tammikuussa ja palautimme tutkimussuunnitelman Wihiiin tammikuussa 2023.

Kuva 7. Opinnäytetyön aikataulu.

Yhteistyössä laadimme aikataulun opinnäytetyön vaiheista, miten ja millä sykeillä opinnäytetyötä teemme (kuva 7). Aineiston hankinnan, eli koulutuspäivien 27.1.2023 ja 14.2.2023, jälkeen alkoi aineiston analysointi ja opinnäytetyön kirjoittaminen. Palautimme opinnäytetyön välitarkastukseen 29.5.2023. Valmiin hyvinvointipolku-toimintamallin lähetimme Kulttuuriperintökasvatuksen seuralle elokuussa 2023. Materiaalit jäivät heidän käyttöönsä.

5.2 Osallistuva havainnointi: Koulutuspäivä 27.1.2023

Aloitimme aineistonkeruun osallistuvalla havainnoinnilla. Osallistuimme “Kulttuuriperinnön arvokartta” -hankkeen neljänteen opetuspäivään, joka järjestettiin 27.1.2023. Kulttuuriperintökasvatuksen seura tiedotti osallistujia jo etukäteen meidän läsnäolostamme ja siitä, että teemme tutkimusta kerrottujen koulutuspäivien aikana. Osallistujia oli 12 henkilöä. Koulutuspäivän aluksi kerroimme tarkemmin osallistujille, keitä me olemme, mitä opiskelemme ja miksi olemme koulutuspäivässä mukana. Kerroimme tutkimuksemme luonteesta, tutkimusaineiston keräämismetodeistamme sekä mitä aioimme tässä koulutuspäivässä tehdä. Saimme jokaiselta osallistujalta suullisen luvan osallistuaan havainnointiin. Tutkimusluvan kulttuuriperintökasvatuksen seura ry:lle

olimme saaneet opinnäytetyösopimuksen allekirjoituksen yhteydessä. Ensimmäisessä koulutuspäivässä pohjustimme seuraavan koulutuspäivän sisältöä ja tulevaa luovaa työpajaamme.

Ensimmäisen aineistonkeruu päivän teema oli oma ruokakulttuuri, ruokaperintö, perinteiden siirtyminen ja aineeton kulttuuriperintö. Päivän alussa pohdittiin omaa ruokakulttuuria ruokabloggaaja Gelawej Viyan opissa Lähi-idän reseptejä kokaten. Kuvissa 8 ja 9 näkyy Kulttuuriperintökasvatuksen seuran nettisivuilta kuvakaappaukset päivän ohjelmasta. Iltapäivällä erikoisasiantuntija Leena Marsio kertoi aineettomasta kulttuuriperinnöstä. Pohdimme yhteisesti kulttuuriperinnön määrittämistä, tallentamista ja sitä, miten opettajat ja muut kasvattajat voivat osallistua prosessiin paremmin.

27.1.2023 Helsingissä Marttojen keittiö, Lapinlahdenkatu 3 A 2

Kuva: Meeri Koutaniemi

Kuva 8: 27.1.2023 järjestetyn koulutuspäivän tiedot (Kulttuuriperintökasvatuksen seura, 2022).

klo 9 –12 Tutustumme lähi-idän ruokamaailmaan Gelan kanssa.

Gelawej Viyan on helsinkiläinen ruokabloggaaja ja järjestötyöntekijä. Hän jakaa Ripaus kurkumaa -blogissa ja Instagram-tilillään Lähi-idän reseptejä ja alueen inspiroimia kasvisreseptejä sekä ruokamuistoja lapsuutensa Kurdistanista. Kokkaamme, juttelemme ruokaperinnöstä ja erilaisten perinteiden siirtymisestä.

klo 12.15–12.45 Lounas Kansallismuseolla (omakustanteinen)

klo 13–15 Kaleesi, Museovirasto

Erikoisasiantuntija Leena Marsio johdattaa meidät aineettoman perinnön maailmaan ja pohdimme sen tallentamista, määrittämistä ja miten opettajat ja koulut voivat osallistua prosessiin paremmin.

klo 15–15.15 Kotitehtävä ”sauna diary”

Kuva 9: 27.1.2023 järjestetyn koulutuspäivän ohjelma (Kulttuuriperintökasvatuksen seura, 2022).

Osallistavalla havainnoinnilla pyrimme saamaan tietoa siitä, miten tutkittavat näkevät kulttuurihyvinvoinnin osana kulttuuriperintökasvatusta. Vaikka meillä oli joitain ennakoasetelmia tutkimuskysymykseemme ennen havainnoinnin aloittamista, kenttätöissä tutkimuksen aikana pyrimme unohtamaan taustalla olevan teorian ja mahdolliset hypoteesit. Kenttäpäiväkirjan havainnot ovat aineiston kannalta merkittäviä, sillä ne tuottavat kontekstitietoa tilanteista, tulkintakehyksen jäsentämisestä ja tutkimukseen osallistuvista henkilöistä (Palo-niemi & Collin 2018, 206). Tätä kontekstitietoa pystyimme hyödyntämään aineiston tulkinta- ja analysointivaiheessa.

Havainnoimme tutkittavia avoimin mielin, jotta tutkimuksemme luomat ennakoasetelmat eivät vaikuttaisi havainnointiimme. Meidän lähtökohtamme tutki-joina oli tehdä havaintoja heidän tekojen ja puheidensa mukaan siitä, miten kulttuurihyvinvointi rakentuu heidän arkielämässään ja työympäristöissään. Hermeneutiikan opein pyrimme havainnoimaan puheen lisäksi asian aiheutta-maa reaktiota ja sen mukaista tunnetta. Emme käyttäneet valmiita kysymyk-siä, emmekä luoneet apukysymyksiä havainnointipäivään. Olimme mukana

keskustelussa koulutuspäivän osallistujien kanssa jonkin verran, mutta annoimme heidän keskustella pääsääntöisesti keskenään. Tarvittaessa ohjaisimme alkanutta keskustelua tai kysyimme tarkentavan kysymyksen, mikäli jokin aihe jäi kesken tai sen tarkoitusperä epäselväksi. Emme kirjoittaneet keskusteluja ylös sanatarkasti, vaan aiheita ja ilmiöitä, joissa oli puhetta hyvinvoinnin lisäämisestä. Teemat liittyivät hyvinvoinnin rakentumiseen, huomioihin ja keskusteluista nousseisiin ajatuksiin.

Aamupäivällä osallistujat jaettiin kahteen ryhmään kokkaamaan, joista molemmat havainnoimme omia ryhmiämme varmistaaksemme mahdollisimman laajan aineiston. Aamupäivällä keskustelimme kokkauksen ohella koulutuksen tähänastisesta annista sekä ruokakulttuurista ja ruokaperinnöstä. Iltapäivällä osallistujia jaettiin myös hetkeksi useampaan ryhmään, tällöin valitsimme yhden ryhmät molemmille, joiden mukana teimme annettua keskustelutehtävää ja havainnoimme ryhmäämme samalla. Iltapäivällä kuulumme tarkemmin aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja kirjasimme osallistujien havaintoja ja pohdintaa siitä, mitkä eri aineettomat kulttuuriperinnöt näkyvät arjessa ja vahvistavat hyvinvointia. Aineistoa tuli yhteensä noin 4 sivun verran.

Ennen osallistuvaa havainnointia, meidän ennakko-oletuksiamme tutkittavasta asiasta olivat: kulttuurihyvinvointia syntyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, luovat menetelmät ja yhdessä tekeminen ovat yhteydessä kulttuurihyvinvointikokemukseen ja se, että luonto, osallisuus, yhteisöllisyys ja luovuus ovat yhteydessä kulttuurihyvinvointikokemuksen rakentumiseen. Tämä käsitys rakentui aikaisemman tutkimuksen pohjalta. Aikaisemmat tutkimuksen ja sen annin omalle tutkimuksellemme esittelimme luvussa 3.1.

Kuva 10. Kuvia ensimmäisestä koulutuspäivästä 27.1.2023.

5.3 Unelmakartta-työpaja 15.2.2023

Toinen aineiston keruu tapahtui 15.2.2023 Ritarihuoneella pitämämme luovan työpajan muodossa ja teemahaastattelussa ryhmäkeskusteluna. Koulutuspäivässä oli paikalla 16 henkilöä. Aineistokeruuseen ja työpajoihin osallistui hankkeen opetuspäiviin osallistuvat opettajat ja muut kulttuuriperintökasvatuksesta kiinnostuneet sekä kulttuuriperintökasvatusseuran työntekijät Eeva As-tala ja Ira Vihreälehto. Luovista menetelmistä opinnäytetyössämme tutkimusmenetelmänä hyödynsimme visuaalisena menetelmänä unelmakarttaa, jonka tutkimukseen osallistujat tuottivat tutkimusaineistoksi meidän pitämässämme työpajassa. Unelmakartta-työpajan avulla pyrimme saamaan aineistoa siitä, miten tutkimukseen osallistujat kokevat kulttuurihyvinvoinnin rakentumisen kulttuuriperintökasvatuksessa, millaisia näkemyksiä heillä siitä on ja mitä he halusivat nostaa siitä esille. Työpajan avulla osallistujat pääsivät arvioimaan oppimaansa ja peilaamaan sen kautta sitä, miten kulttuurihyvinvointi kulttuuri-perintökasvatuksessa rakentuu.

Kulttuurihyvinvoinnin koulutusohjelman opintojemme aikana luovat menetelmät ovat nousseet yhdeksi keskeisimmäksi tiedonhankintamenetelmistä. Halusimme hyödyntää oppimaamme tämän tutkimuksen teossa. Unelmakartta-

työpaja sai kiinnostuneen vastaanoton tutkimusmenetelmänä Kulttuuriperintökasvatuksen seuran työntekijöiltä jo suunnitteluvaiheessa. Siitä innostuneena lähdimme suunnittelemaan tiedossa olevan tilan perusteella työpajan toteuttamista, tavoitteena saada tutkimusaineistosta mahdollisimman kattava. Kun halutaan vahvistaa tutkimukseen osallistuvien osallisuutta ja päästä syventymään heidän kokemuksiinsa, käsityksiinsä ja tuntemuksiinsa, on osallistujan aktiivinen rooli keskeinen visuaalisen aineiston tuottajana. Luovat menetelmät ja visuaalisuus voi tuoda arkipäiväisiinkin asioihin uuden näkökulman ja mahdollistaa piilossa olevien kokemusten ja ajatusten tiedostamisen ja esilletuonnin. (Hakoköngäs & Martikainen 2021, 83.) Halusimme kattavaa aineistoa siitä, miten osallistujat kokevat itse kulttuuriperinnön luovan hyvinvointia, luovuuteen kannustava unelmakartta -työpaja valikoitui menetelmäksemme ryhmäkeskustelun yhteyteen.

Luovan työpajan rakenne oli suunniteltu tarkoin palvelemaan tutkimusmateriaalin tuottamista. Visuaaliset menetelmät mahdollistavat hankalasti sanoitettavien ja tiedostamattomien ajatusten tutkimista. Ryhmäkeskustelu taas antaa vapaalle keskustelulle ja omien näkökantojen esilletuomiseen tilaa. Tutkimustapa tarjoaa luovan tavan osallistua keskusteluun oman kädenjäljen kautta itselleen tärkeistä ja merkityksellisistä asioista. (Hakoköngäs & Martikainen 2021, 99.; Valtonen & Viitanen 2020, 119.)

Työpaja alkoi pienellä alkulämmittelyllä, jossa kerroimme mitä päivän työpaja tulisi sisältämään. Alkulämmittely oli tärkeä vaihe, jotta osallistujat saatiin oikeanlaiseen mielentilaan ja mielessä olevat arkiasiat unohtuivat. Kun arkiset ajatukset väistyvät, vapautuu luovuus ja asioita katsoo usein uteliaammin. Usein alkulämmittelyn tarkoitus on myös tutustua ja ryhmäytyä. (Iivanainen 2019, 94–95.) Meidän luovalla työpajallamme ei tavoiteltu erikseen ryhmäytymistä, sillä ryhmä on toisilleen jo tuttu aiemmilta hankkeen koulutuspäiviltä. Alkulämmittelyn tavoitteena oli saada osallistujille avoin ja vapautunut mielen.

Unelmakarttaa tehdessä tutkimukseen osallistujat pystyivät liimaamaan kuvia, piirtämään ja kirjoittamaan unelmakartalle oivalluksia koulutuksen aikana saamistaan tiedoista, ajatuksista ja hyvinvointivaikutuksista sekä niistä asioista, jotka kokivat arjessaan tuottavan hyvinvointia. Unelmakartan toteutusmuoto oli vapaa. Kuvien kautta tarjoutuu mahdollisuus peilata omia tunteita ja ajatuksia

ja niiden kautta on helpompi viitata asioihin, joita voi olla vaikea muutoin määrittellä (Iivanainen 2019, 92). Tätä potentiaalia halusimme hyödyntää osallistujien päästessä pohtimaan hankkeessa oppimiansa asioita ja peilatellessaan oppimiaan asioita kulttuurihyvinvoinnin lisäämiseen. Näin löydämme uusia lähestymistapoja tutkittavaan ilmiöön ja mahdollisesti yllättäviäkin oivalluksia aiheesta.

Kuva 11. Valmiita unelmakarttoja.

Osallistujien osallisuuden tukeminen kulki koko tutkimusprosessimme ajan läpileikkaavana ohjenuorana. Valitsimme tutkimukseemme osallistavan tutkimusmenetelmän, joka tukee ja kannustaa *“Kulttuuriperinnön arvokartta opetuksen työkaluna: Mitä, miksi ja miten?”* -hankkeeseen osallistuvien opettajien osallistumista tutkimukseemme ja tuottamaan materiaalia luovasti. (Rannikko & Ryynänen 2021, 14.) Työpajan aikana keskustelimme kulttuurihyvinvoinnin teemoista ja siitä, miten tutkimukseen osallistajat kokivat sen kytkeytyvän kulttuuriperintökasvatukseen.

Varasimme työpajalle aikaa kaksi tuntia, jotta fokus pysyisi aiheessa. Saa-vuimme Ritarihuoneelle hyvissä ajoin ja valmistelimme työpajat. Olimme varanneet kyniä, saksia, liimaa, papereita ja erilaisia lehtiä unelmakarttojen toteuttamista varten. Päätimme jakaa osallistujat kahteen pienempään ryhmään keskustelun seuraamisen ja nauhoittamisen helpottamiseksi. Molemmissa

ryhmissä osallistujia oli 8. Molempien ryhmien keskustelut nauhoitettiin erikseen. Puolistrukturoidulle eli teemahaastattelulle ja ryhmäkeskustelulle tyypillisesti olimme valmisteilleet haastattelun teemoja etukäteen sekä luoneet tarkentavia apukysymyksiä saadaksemme esiin haastateltavien tulkintoja ja heidän antamiaan merkityksiä tutkittavasta asiasta. (Pitkäranta 2014, 92–93). Suunnitellut apukysymykset löytyvät liitteestä 1. Tarkoitus oli antaa keskustelun olla osallistujien kesken avointa ja tarvittaessa palauttaa keskustelun suunta teemanmukaiseksi, mikäli aihe lähtee karkaamaan.

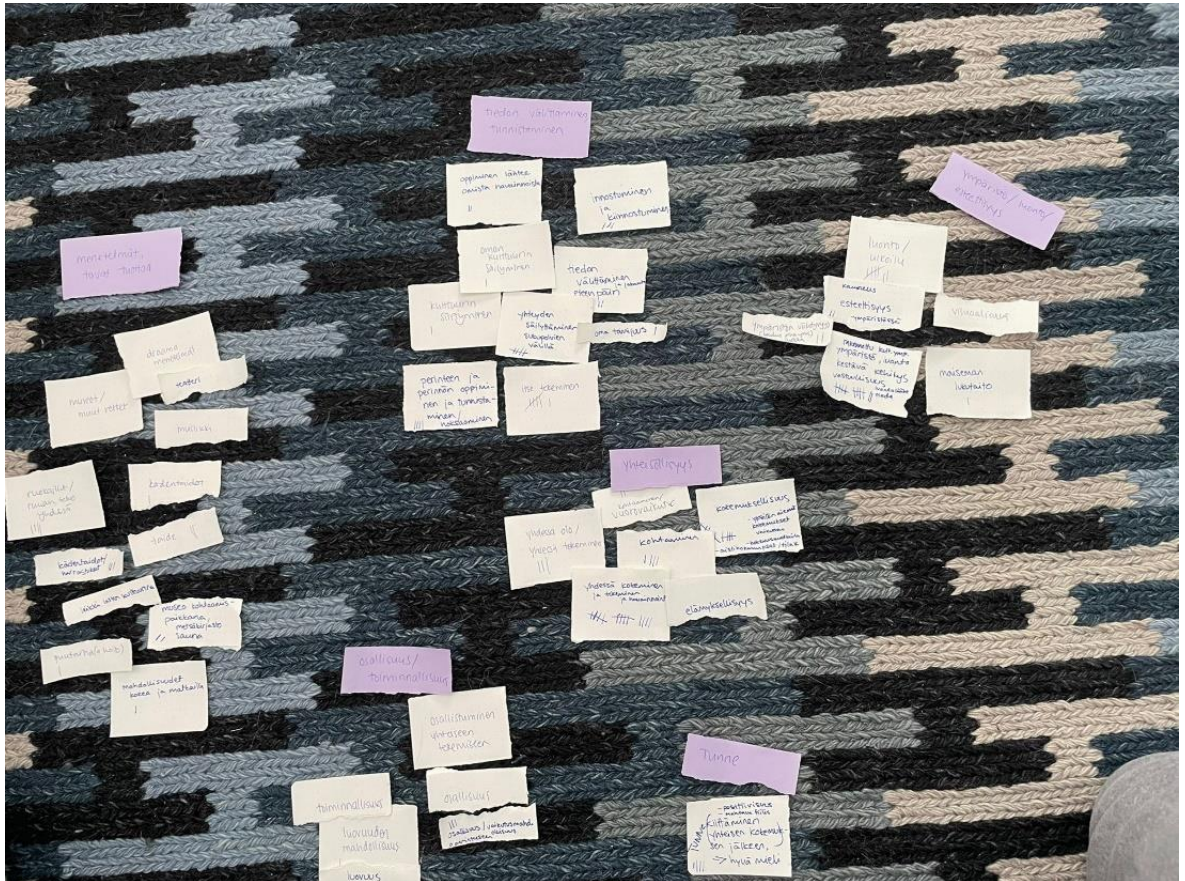
Valitsimme teemakeskustelussa käytetyt kysymykset palvelemaan tutkittavaa ilmiötä. Tavoitteenamme oli, että kysymykset ovat mahdollisimman avoimia eikä ne johdattele osallistujia vastaamaan tietyllä tavalla, vaikka ne perustuivat aiemmin omaksumiimme teorioihin aiheesta. Puolistrukturoitu teemahaastattelu järjestettiin ryhmäkeskusteluna. Kysymysten teemat laadittiin tutkimustehävän ja tutkimuksen tarkoituksen perusteella, niiden avulla pyrittiin saamaan tutkimuksen näkökulmasta oleelliset ja merkitykselliset vastaukset (Tuomi & Sarajärvi 2018, 64). Kaikkia kysymyksiä ei käytetty. Kummassakin keskustelussa sen vapaan luonteen vuoksi, kysymyksiä käytettiin vain tarvittaessa tarkentamaan keskustelua. Koimme ryhmäkeskustelun eduksi sen, että keskustelun lomassa tutkijoina pystyimme esittämään tarkentavia kysymyksiä ja tarpeen mukaan myös syventämään kysymyksiä tutkimuksemme keskiössä olevista teemoista. Ryhmämuotoisen teemahaastattelun avulla saimme tarkennettua osallistavan havainnoinnin ja luovan tekemisen yhteydessä tulleita ajatuksia.

Aikataulutimme aamupäivän niin, että työpajan aika oli jaettu ennakoon kahteen noin 45 minuutin osaan. Keskustelu oli molemmissa pienryhmissä rikasta ja vuorovaikutteista. Ensimmäisessä osassa oli keskustelun kanssa pääosassa unelmakartan tekeminen ja toisessa osassa oman unelmakartan esittely pienryhmälle. Lopuksi pyysimme palautetta työpajatyöskentelystä. Pysyimme aikataulussa erinomaisesti ja aikaa jäi myös vapaaseen keskusteluun. Kuvasimme tuotokset yhteiseksi taideteokseksi ja dokumentoimme tuotokset. Tämän jälkeen kiitimme osallistujia ja kerroimme opinnäytetyön julkistamisen aikataulusta.

Pohdimme aineiston keruun jälkeen, olisimmeko saaneet kattavamman aineiston, jos olisimme olleet mukana kaikkina hankkeen kertoina havainnoinnissa osallistujaryhmää. Teemahaastattelujen ryhmäkeskusteluja litteroidessa huomasimme, että nauhasta oli toisinaan erittäin vaikea saada selvää. Tämä johtui siitä, että tutkimuksen kohteena olleet kasvattajat puhuivat unelmakarttoja tehdessään yhtäaikaisesti useampaa keskustelua. Tästä syystä joitain osia keskustelusta emme saaneet litteroiduksi ja näin niissä olleet ajatukset ovat jääneet aineistostamme pois. Koska aineistoa kertyi tästä huolimatta runsaasti, ei tutkimuksen luotettavuus heikkene.

5.4 Aineiston analyysi

Analysointiprosessimme alkoi aineistoon tutustumisesta. Tutkimuksemme aineisto oli kerättyä neljänä haastattelun tallenteena, osallistuvan havainnoinnin kenttäpäiväkirjoina ja työpajassa tehtyinä unelmakarttoina. Purimme haastatteluaineistot litteroiden kirjalliseen muotoon ja kirjoitimme osallistuvan havainnoin päiväkirjat samaan muotoon. Kokosimme kaikki aineistot kahdeksi Word-tiedostoksi. Käytimme aineiston analysoimiseen palvelumuotoilussa usein käytettyä samankaltaisuuskaaviota. Ensin luimme haastattelujen ja havainnointipäiväkirjojen aineistot ja jäsentelimme ja teemoittelimme samankaltaisuuskaavion avulla niistä sanoja (kuva 12). Samankaltaisuuskaavion mukaan saimme jaoteltua seuraavat tekijät, jotka aineiston mukaan rakentavat kulttuurihyvinvointia: jaettu kokemus, yhteisöllisyys, luonto / ympäristö / esteettisyys, osallisuus, tunne ja tiedon välittäminen / tunnistaminen. Lisäksi saimme yläotsikot, joiden alla kirjattiin esille tulleita menetelmiä kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi. Saimme yläotsikot aiemmasta teoriasta tiedosta ja tutkimuksista.

Kuva 12. Aineiston teemoittelu.

Järjestelimme aineistoa uudelleen teemojen mukaisesti, mutta emme vielä tässä vaiheessa karsineet aineistosta mitään pois. Olimme lukeneet aineiston useasti läpi, yhdessä sekä erikseen ja löytäneet samankaltaisuuskaavion avulla siitä eri teemoja. Aineistoa käsiteltiin niin, että se oli analysoinnin jälkeen jäsennelty, tiivistetty ja ymmärrettävä. Aineiston analyysin edetessä sen informaatioarvo kasvoi, kuitenkin mitään olennaista ei jätetty pois aineistosta. (Eskola 2018, 221–222.) Aineiston teemoittelun jälkeen nostimme tärkeimmät teemat tarkempaan analyysiin. Edellisen vaiheen teemoittelu ja analyysi helpottivat tätä vaihetta, koska pohjasimme tekemämme valinnat niihin.

Käytimme aineiston analyysiin samankaltaisuuskaavion lisäksi hermeneuttisen kehän ajatusta, mikä tarkoittaa vuoropuhelua tutkimusaineiston kanssa. Eskolan mukaan aineiston analysoinnissa tärkeä vaihe on aineiston kirjoittaminen auki tutkijan analyysien pohjalta, tekstiin pyritään tuomaan omat tulkinat aineiston sisällöstä (Eskola 2018, 223). Hermeneuttista kehää voidaan kuvata aineiston kanssa keskusteluksi - mitä se meille yrittää kertoa? Tavoitteena on löytää tieto dialogin kautta. (Laine 2018, 37–38.) Pyrimme aineiston analyysissä ensin samankaltaisuuskaavion ja teemoittelun kautta löytämään nämä tulkittavat asiat, joita lähdimme hermeneuttisella metodilla jatkotyöstämään, lukien aineiston uudelleen läpi. Kävimme dialogia aineiston ja ajattelumme välillä.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa esittelemme aineistosta nousseet tutkimuksen kannalta keskeisimmät tulokset. Tulosten rinnalle olemme liittäneet kuvia (kuvat 15, sivulla 51; kuva 16, sivulla 53; kuva 18, sivulla 56; kuva 19, sivulla 58; kuva 20, sivulla 61; kuva 21, sivulla 65) sekä suoria lainauksia teemahaastatteluista sekä unelmakartta-työpajan yhteydestä, lainaukset ovat kursivoituna ja sisennettynä.

6.1 Jaettu kokemus ja yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys ja kokemuksellisuus tulivat vahvasti esille aineistoa analysoitaessa ja olivat selvästi yhteydessä myös kaikkiin muihin nähtävissä oleviin tuloksiin. Yhdessäolon ja yhdessä tekemisen koettiin vahvistavan hyvinvointia. Aineistossa seuraavat teemat nousivat kulttuurihyvinvoinnin tuottajina esille: oman kulttuurin säilyttäminen, kokemuksellisuus, yhdessä tekeminen, vuorovaikutus ja kohtaaminen. Jo Aristoteleen tiedetään pitäneen yhteisöllisyyttä hyvän elämän edellytyksenä, mikä on osa ihmisen olemusta. Ihminen vaistomaisesti hakeutuu toisten ihmisten seuraan turvatakseen lajin säilymisen ja toimeentulon. Uuden yhteiskuntatutkimuksen mukaan yhteisöt ja yhteisöllisyys rakentuvat identiteetin ja merkityksen etsimiseen, ja yhteisöllisyyttä ylläpitää vahvasti mielikuva yhteisistä merkityksistä ja päämääristä. (Hautamäki, Lehtonen, Sihvola, Tuomi, Vaaranen & Veijola 2005, 8.) Aineistosta noussut yhteisöllisyyden tärkeys voidaan teorialiedon pohjalta vahvistaa: kun yhteisöllä on

yhteinen mielenkiinto kulttuuriperintöä kohtaan, vahvistaa se koko yhteisön ja yksilön hyvinvointia. Yhteisössä myös opitaan ja jaetaan käyttäytymismalleja, jotka mahdollistavat uusiin olosuhteisiin mukautumisen (Lindfors 2007).

“Tuli mieleen semmoinen, että missä ympäristössä ollaan yhdessä, tehdään ja yhdessä koetaan niitä asioita.”

Nykykulttuurissa yhteisöllisyys toteutuu myös erilaisissa yhteisöissä, joiden painopiste on kulutuksessa, elämäntavoissa ja harrastuksissa. Yksilö voi kuulua useampaan tällaiseen yhteisöön ja yhteisöön kuulutaan enemmän yksilön itsensä kuin perinteisten päämäärien kautta. Yhteisöön kuulumisen mahdollistaa oman kulttuurisen identiteetin ilmaisemista, esittämistä ja toteuttamista. (Veijola 2005, 97–98.) Tällaisia yhteisöjä tuli esille aineistosta esimerkiksi siirtolapuutarhaviljelyssä ja käsitöiden harrastajien keskuudessa. Nämä nousivat esimerkkeinä aineistosta hyvinvointia lisäävänä ja yhteisöllisyyttä edistävänä kulttuuriperintöön liittyvänä toimintana.

“Siirtolapuutarhaviljely ja hyötykasviviljely se on tosi tärkeä ja siihen liittyy vahvasti yhteisöllisyys myös. Ja semmonen jakaminen siellä, se on kivaa.”

“Mulle tää on antanut yhteisen kokemuksen, en ole kouluyhteydessä, kulttuuriperintö ei kiinnosta montaa ihmistä. Sit kun sinne pääsee sisään ja tässä vihdoin mulla on ihmisiä ympärillä jotka pohtii samoja asioita kuin minä. Se on hyvinvointia. Tänne tulee mielellään.”

Vuorovaikutuksen ja hyvinvoinnin yhteys tuli useassa kohdassa esille haastatteluja. Vuorovaikutus ja dialogisuus ovat yksi yhteisöllisyyden peruselementteistä. Freireläisen teorian mukaan vuorovaikutus voi olla “maailmaa muuttavaa toimintaa”, tällaisessa tilanteessa dialoginen suhde edellyttää nöyryyttä, uskoa ihmisiin ja rakkautta ihmisiä ja maailmaa kohtaan. Dialogi on yhdessä tekemistä ja olemista tasapuolisesti ja tasa-arvoisesti sekä tietoisesti tulevista toisten ihmisten todellisuuksista. (Ryynänen 2009, 10–12.) Dialogia voidaan pitää hetkenä, jolloin yksilöt kohtaavat, reflektovat elämäänsä ja todellisuuttaan sellaisena, miten he sitä elävät ja todentavat (Kurki 2006, 132).

“Kohtaaminen. Tulee puhuttua ja kuunneltua tosi paljon ja käytyä. Laitoin tänne tämmösiä sanoja: puiminen, kavereitten kanssa höpöttelyhetket, liittyy kohtaamiseen.”

Aineistosta nousi esille huomio siitä, miten korona-ajan etäopetus vaikutti negatiivisesti nuorten hyvinvointiin. Tämä korostaa selvästi läsnäolon ja kohtaamisen vaikutusta. Yhteiset elämykset ja kokemukset toimivat parhaimmillaan oppimisen lähteenä ja helpottavat jäsentämään todellisuutta monipuolisemmin (Känkänen 2022).

Kuva 15: Unelmakartta 1.

6.2 Luonto, ympäristö, esteettisyys

Tutkimustuloksissamme korostui luonnon ja ympäristön vaikutus hyvinvointia tuottavana asiana. Työpajan ja haastattelun aikana tuli paljon puhetta siitä, miten luonnossa olemisen ja ulkoilu rauhoittaa ja tuottaa hyvinvointia. Tämän lisäksi koettiin, että oppilaatkin viihtyvät, kun opetus siirretään luontoon. Luonnon mahdollisuuksia opetuksen käyttämisessä pohdittiin aineistossa paljon ja korostettiin ajatusta siitä, että pienikin aika luonnossa luo hyvinvointia. Luontoympäristöllä onkin useiden tutkimusten mukaan positiivinen vaikutus ihmisen

fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Luonnossa oleminen lisää myös yhteisöllisyyttä. Positiivinen sosiaalisuus ja yhteisöllisyys on yhteydessä kohoavaan mielialaan sekä läsnäolon kokemiseen, joita luonnossa oleminen vahvistaa. (Sarén & Uosukainen 2016, 47–50.)

“Mistä itse paljon nauttii ihan oikeasta retkeilystä ja yön yli luonnossa olemisesta, että miten olisi mahdollista oppilaita viedä useammin, että vaikka se vaatii tietysti vaivaa, mut onhan se tietysti ihan eri elämys katsoa sitä tähtitaivasta sieltä teltan raosta, tai riippumaton, kun kuvista.”

Ympäristön esteettisyys ja ympäristönlukutaito koettiin tärkeänä elementtinä hyvinvoinnin lisäämiselle. Esimerkiksi aineistossa tuli esille se, miten luokahuoneen sisustus vaikuttaa oppilaiden hyvinvointiin ja motivaatioon. Tällöin muisteltiin aikaa, kun opettajat saivat ja pystyivät sisustamaan oman luokahuoneensa haluamallaan tavalla, esimerkiksi englannin kielen luokassa oli paljon englanttiin liittyviä koristeita ja julisteita, jotka loivat oikean tunnelman oppitunneille.

Haapalan mukaan esteettiseen kokemiseen kuuluu eriasteinen osallistuminen tai sitoutuminen kohteen ominaisuuksiin ja ilmiöihin joko aistinvaraisesti ja kuvitteellisesti tai vain kuvitteellisesti. Esteettinen kokemus voi olla esimerkiksi erilaisia rakennettuja- tai luonnonympäristöjä. Ne voivat olla havaittavissa aistein tai vaatia kuvittelua. Nämä saavat aikaan kokemuksen, jonka syntymisen edellytys on inhimillinen kuvittelukyky. (Haapala 2015, 22; 26.) Luokkatilan somistamisella voidaan mahdollistaa haluttu hyvinvointikokemus, edesauttaa viihtymistä ja luoda haluttu tunnelma. Tällainen lasketaan arjen estetiikaksi, missä arkiympäristö koristellaan ja sommitellaan visuaalisesti miellyttävä (Haapala 2015, 29). Kulttuuriperintöstrategiassa painotetaan, että kulttuuriympäristö ja elävä aineeton kulttuuriperintö ovat alueiden ja kuntien vetovoimatekijöitä, ja niihin panostamalla voidaan lisätä ihmisten viihtyvyyttä ja hyvinvointia (Valtioneuvosto 2023, 28). Tämä kulttuuriperintöstrategian linjaus tukee saamiamme tuloksia luonnon ja ympäristön tärkeydestä kulttuurihyvinvoinnin tuottamiseen.

“Mä vielä mietin myös yleensä niinku tilanne estetiikkaa, että kuinka paljon voitaisiin tehdä enemmän. Koulut koulu tiloissa sinne että että nykyään musta tuntuu.. No meillä meillä on aika ahdasta esimerkiksi, että me joudutaan Vaihtelee luokkia niinku luokanopettajatkin, jotka on sitten ikään kuin yläkoulun Tiloissa vähän hullusti, niin ne ei välttämättä ole montaa vuotta samassa luokkatilassa, niin se semmoinen niinku ennenvanhaan luokanopettaja oikein niinku sisusti oman luokkansa niin niin tänä päivänä siellä on niinku. Aika karua monen luokanopettajankin luokassa sitten.”

Haastateltavat kokivat, että koululla on suuri merkitys merkityksen kulttuurihyvinvoinnin mahdollistamisessa. Koulun kautta voidaan saada yhteisiä kokemuksia, kuten museossa, tai erilaisilla retkillä käyminen. Kulttuuriperintöstrategiassakin on painotettu koulun merkitystä ja erilaisten oppimisympäristöjen ja -tapojen hyödyntämistä. Eri koulutusasteiden kulttuuriperintökasvatusta katsotaan monitieteisenä- ja taiteisena ilmiönä ja kehoitetaan vahvistamaan opetusta yhteistyössä kirjastojen, museoiden, kulttuurikeskusten ja kotiseutuyhdistyksien kanssa. (Valtioneuvosto 2023, 40.)

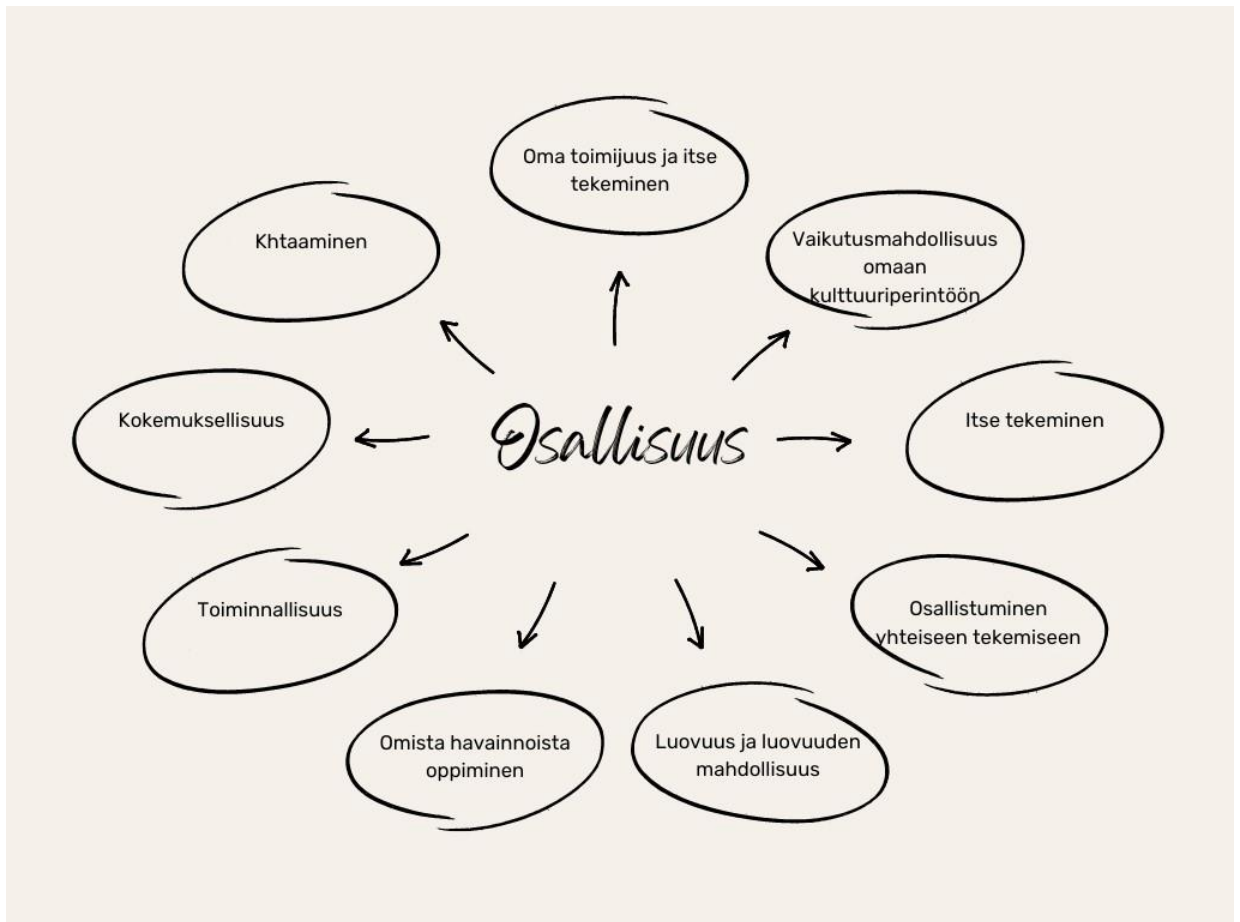
“Tämmösen kulttuurisen hyvinvoinnin niinkun. Siinä mun mielestä koululla on suuri merkitys.”

Kuva 16: Unelmakartta 2.

6.3 Osallisuus

Osallisuus kulkee läpileikkaavana tekijänä koko kulttuurihyvinvoinnin rakentamisen matkan. Osallistujat kokivat, että osallisuuden ja toimijuuden roolit ovat merkittäviä kulttuurihyvinvoinnin rakentumisessa kulttuuriperintökasvatuksessa ja näin se nousi keskeiseksi osa-alueeksi vastauksissa. Kuvassa 18 esittelemme teemoja, jotka aineistosta nousivat kulttuurihyvinvoinnin rakentamiseen osallisuuden kautta.

Kuva 17. Osallisuus kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta (Lonkila 2023).

Kokemuksellisuus, kohtaaminen ja toiminnallisuus kulttuuriperintökasvatuksessa koettiin yhtenä näkökulmana kulttuurihyvinvointikokemukseen. Esimerkiksi museoissa vierailu tuottaa aktiivisen kokemuksen osallistumisesta, sen synnyttämästä tunteesta ja aktiivisena toimijana olemisesta. Gothónin, Hyvärin, Kolkan ja Vuokila-Oikkosen (2016, 15) mukaan osallisuus rakentuu siitä,

miten kokee mahdollisuutensa vaikuttaa asioiden kulkuun ja mahdollisuudesta osallistua sekä toimia. Tutkimukseen osallistujat kokivat, että positiiviset kokemukset museoista ja osallistavat näyttelyt ovat aktiivisia kulttuuriperintökasvatuksen muotoja. Se, että museoissa saa olla vapaasti, tutkia paikkoja ja kokeilla asioita sekä se, että museovierailusta jää positiivinen kokemus luovat vastaajien mukaan kulttuurihyvinvointia. Keskusteluissa nousi esille itse tekemisen ja kokemisen tärkeys.

“Koettu hyvinvointi museoissa. Mä koen museot hyvinvointikeskuksina. Enemmän kokemuksia mitkä menevät ihon alle, ovat kohtaamispaikkoja. Ne ei oo enää semmosia pyhiä paikkoja, jossa ollaan hiljaa ja ei kosketa mihinkään vaan aktiivista.”

Gothónin, Hyvärisen, Kolkan ja Vuokila-Oikkosen (2016, 15) mukaan osallisuus rakentuu siitä, miten kokee mahdollisuutensa vaikuttaa asioiden kulkuun ja mahdollisuudesta osallistua sekä toimia. Tutkimukseen osallistujat kokivat, että positiiviset kokemukset museoista ja osallistavat näyttelyt ovat aktiivisia kulttuuriperintökasvatuksen muotoja. Se, että museoissa saa olla vapaasti, tutkia paikkoja ja kokeilla asioita sekä se, että museovierailusta jää positiivinen kokemus luovat vastaajien mukaan kulttuurihyvinvointia. Keskusteluissa nousi esille itse tekemisen ja kokemisen tärkeys.

“Koettu hyvinvointi museoissa. Mä koen museot hyvinvointikeskuksina. Enemmän kokemuksia mitkä menevät ihon alle, ovat kohtaamispaikkoja. Ne ei oo enää semmosia pyhiä paikkoja, jossa ollaan hiljaa ja ei kosketa mihinkään vaan aktiivista.”

Kuva 18. Unelmakartta 3.

Kokemus omasta toimijuudesta on tutkimuksemme kannalta merkittävää ja mahdollistuu erilaisten vierailuiden muodossa ja osallistumisessa toimintaan. Oma toimijuus kulttuuriperintökasvatuksessa on valintojen tekemistä sekä vaikutusmahdollisuuksia siihen, mitä tehdään. Useampi vastaaja toi esiin sen, että osallistujien vaikutusmahdollisuudet toimintaan kulttuuriperintökasvatuksessa lisäävät kiinnostusta sekä aiheeseen että innostavat osallistumaan. Näitä vaikutusmahdollisuuksia vastaajien mukaan voivat olla esimerkiksi retki-kohteiden suunnitteluun osallistuminen, kiinnostavista asioista tiedon hankkiminen ja mahdollisuus siihen, että saa oman mielipiteensä kuuluviin. Tähän kontekstiin kuuluu myös se, että toimintaan osallistujat pystyvät myös turvallisessa ilmapiirissä jakamaan kokemuksensa toisille.

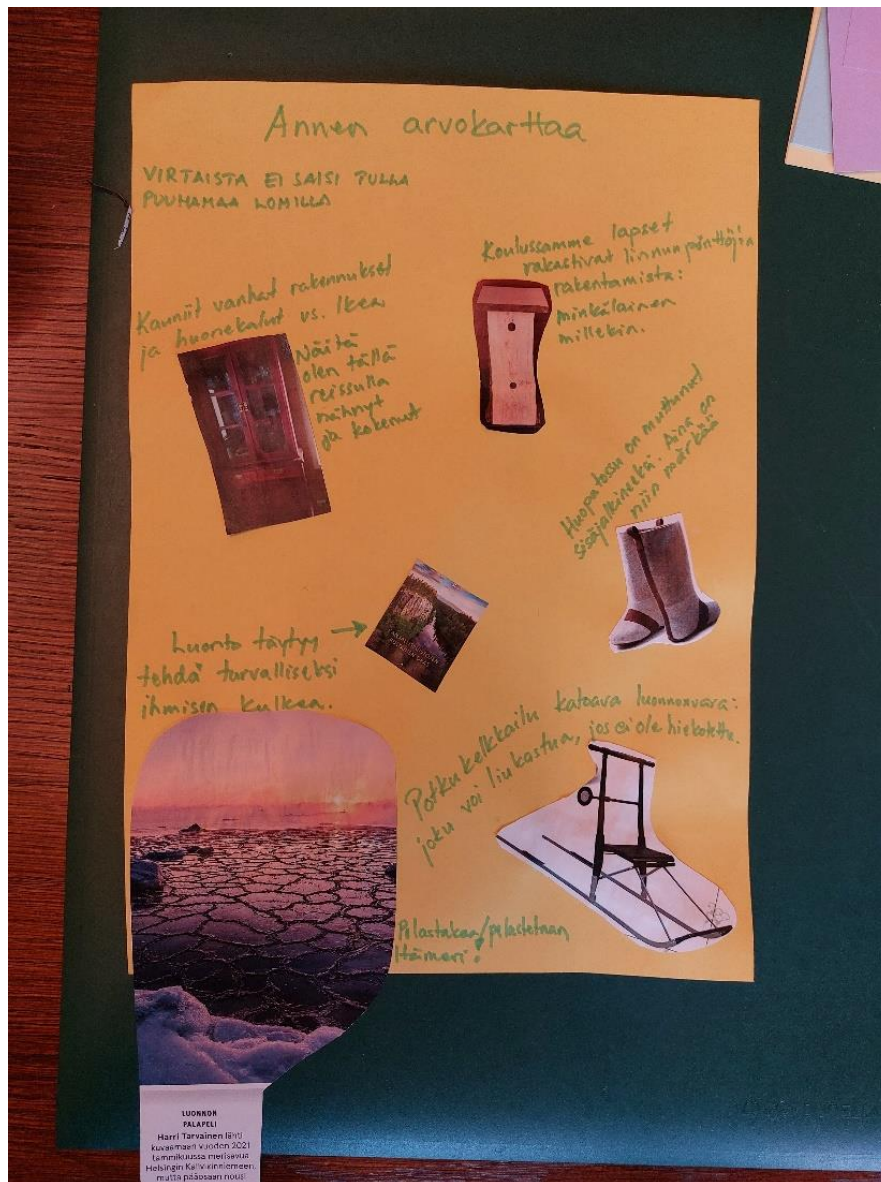
“Mulle on tärkeintä, että lapset saivat vaikuttaa eli että he saa tehdä valintoja. He saa olla mukana suunnittelemassa, että min-kälaisia retkiä tehdään, mistä ollaan kiinnostuneita ja mistä he ha-luavat tietää lisää tai mitä haluaa kokea. Ja sitten heillä on myös sanavaltaa puhua omista kokemuksistaan aidosti.”

Aktiivinen toimijuus on osallisuuden yksi osa-alue. Tutkimukseen osallistujat kokivat sen tärkeäksi. Osallisuuden kontekstissa se näkyy vaikuttamisen prosessissa myös itsensä ulkopuolisissa asioissa kuten asuinympäristössään, eri ryhmissä ja palveluissa sekä laajemmin yhteiskunnassa. Aktiivinen toimijuus ilmenee myös paikallisesti yhteisen hyvän tuottamisena, vastavuoroisina verkostoina ja merkityksellisyyden luomisessa sekä kokemuksessa. (Isola ym. 2017, 6.) Vastauksista on pääteltävissä se, että aktiivinen toimijuus ja sen näkyväksi tekeminen lisää kulttuuriperintökasvatuksen kulttuurihyvinvointivaikutuksia. Lisäksi osallistujat toivat esiin sen, että tähän kulttuuriperintökasvatuksen seuran hankkeeseen osallistuminen on vahvistanut heidän omaa toimijuuttaan ja aktiivisuuttaan kulttuuriperintökasvatuksen kentällä. Hankkeesta saadut verkostot ja yhteenkuuluvuuden kokemukset nousivat esiin aineistossa.

”Jatkuvuuden ja toimijuuden ymmärtäminen. Jokainen ihminen itsessään ymmärtää oman toimijuuden, että voin itekin vaikuttaa ja mä voin olla jonkun asian asiantuntija ja tuoda sitten siitä semmoiset kasvun ja hyvinvoinnin. Oman toimijuuden aktivointi, jokainen voi olla aktiivinen toimija. Jokaisen tulee ymmärtää se, että on oma toimijansa tässä, ettei ole ulkopuolinen.”

6.4 Tunnekokemus

Tutkimukseen osallistujat liittivät tunteet ja niiden kokemisen osaksi kulttuurihyvinvoinnin rakentumisprosessia kulttuuriperintökasvatuksessa. Niihin kuului tulosten mukaan innostuminen ja kiinnostuminen, elämyksellisyys, kiitollisuus ja positiivisuus. Tunnekokemukset ovat läsnä kasvatus- ja opetustilanteissa, sillä tunteet kuuluvat ihmisten välisiin vuorovaikutustilanteisiin. Tunteiden avulla koetaan ja opitaan uutta. (Kirstinä 2022, 154.)

Kuva 19. Unelmakartta 4.

Innostuminen ja kiinnostuminen tulivat esille useissa työpajan aikana teema-haastattelussa käytetyistä puheenvuoroista. Osallistujat kokivat merkittäväksi sen, että innostumisen kautta löydetään uusia kiinnostuksen kohteita kulttuuri-perinnön kentältä. Tämän lisäksi nähtiin, että kun ohjaaja tai opettaja on aiheesta innostunut, tarttuu se myös opetettaviin. Aalto-Setälän ja Saarisen (2014, 12) mukaan innostus koostuu ilosta, arvostuksesta ja yhteydestä toisiin. Niitä voi pitää positiivisen kokemuksen sekä onnistumisen edellytyksinä. Onnistumisen kokemukset ja oppimisen innostus ovat kulttuurihyvinvoinnin osatekijöitä.

“Kulttuurihyvinvointi on parhaimmillaan kokonaisvaltaista ja kivoin asia on, että on saanut yläkoululaisia poikia innostumaan. Tunnistaa ja oppii tunnistamaan historiaa ja perinnettä. Se, että hoksaa.”

Kiitollisuus ja positiivisuus kulkevat käsi kädessä kohtaamisien kanssa. Tutkimukseen osallistujat määrittivät kulttuuriperinnön hyvinkin henkilökohtaiseksi kokemukseksi. Yhteisöllisessä viitekehyksessä tilaisuus oman kokemuksen jakamiseen toisten kanssa antaa mahdollisuuden löytää yhteistä kokemuspintaa. Näin yhteinen, henkilökohtainenkin kokemus luo elävää ja jaettavaa vuorovaikutusta. (Backman ym. 2018, 27.) Voi siis todeta, että avoin kohtaaminen edistää kulttuuriperinnön jakamista ja näin ollen vahvistaa sen kulttuurihyvinvointivaikutuksia.

“Kohtaamista. En tiedä missä kuplassa oon elänyt, kulttuuriperintö on aika henkilökohtaista ja herättää tunteita, ja käy selväksi, että jotain jaettavaa on. “

Positiiviset tunteet yhteisistä kokemuksista ovat kulttuurihyvinvoinnin tekijöitä. Tunnetilat tarttuvat herkästi ja voivat aiheuttaa joko positiivisuuden kehän tai negatiivisuuden kehän. Positiivisessa kontekstissa omaksutut asiat koetaan jatkossakin kiinnostaviksi ja näin positiivinen ilmapiiri auttaa kulttuurihyvinvointikokemuksen syntymistä. Positiiviset tunteet vievät kohti toimintaa ja sosiaalista kanssakäymistä. Tietyt kiihdyttävät tunteet mm. ilo ja ihastus ovat edistävii tunteita, ne aktivoivat yksilöitä kohti toimintaa ja asioiden jakamista. (Hilliaho & Puolitaival 2015, Luku: Tehokkaat tunteet.)

Tunnekokemus on tärkeä osa kulttuuriperintökasvatusta, miellyttävän kokemuksen avulla saadaan aikaan jatkumoa ja positiivinen muistijälki tapahtuneesta. Se edesauttaa asian merkityksen jatkumista ja vahvistumista tulevaisuudessa. Positiivisen kokemuksen jälkeen tunne saattaa pysyä muistissa pitkään ja sitä kokemusta jaetaan herkemmin muille.

“Käytiin lapsen kanssa lasinpuhaltamossa, et miten ihana yhteinen kokemus se meille oli. Tässä hetkessä vieläkin semmonen mieletön fyysinen mahtava fiilis siitä yhteisestä kokemuksesta.”

Yhdessä tekemisen kautta löydetään yhteisiä mielenkiinnonkohteita ja samantyyppisiä laisuuksia toisista ihmisistä vuorovaikutuksen kautta. Aineistosta nousee esiin se, että yhteisten kokemusten kautta voidaan lisätä huumoria ja sitä kautta iloa ja positiivista tunnekokemusta yhteisöön. Arjen kulttuurin kautta voidaan työstää perinteitä ja jakaa omaa ruokaperintöä ja kulttuuriperintöä.

Kokkauksen ohessa jaettiin kokemuksia ja leipomisperinteitä ja uskomuksia: “Jos taikina tipahtaa pöydälle, Kurdistanissa se tietää vieraita kylään”. Toisessa perinteessä ‘Jos kutittaa oikeaa silmää niin tulee miespuolisia vieraita’. Lopulta ryhmä alkoi keksiä omiaan uusia sanomuksia: “Jos kikherne tippuu viemäriin – tulee putkimies vieraaksi”. Yhteinen asia ja perinne, joka johdettiin yhteiseksi huumoriksi ja kokemukseksi. Ote lida Lonkilan kenttäpäiväkirjasta.

6.5 Tiedon välittäminen ja tunnistaminen

Aineistosta nousee esiin, että tiedon välittäminen eteenpäin, kulttuuriperinnön siirtyminen sekä tiedon säilyttäminen sukupolvien välillä ovat kulttuurihyvinvoinnin tekijöitä kulttuuriperintökasvatuksessa. Tiedon välittämisen koettiin olevan kasvatustyössä toimivien velvollisuus. Tähän teemaan kuuluvat myös eri perinteiden ja kulttuuriperinnön oppiminen ja tunnistaminen. Tutkimukseen osallistujat kokivat, että yhteiset kokemukset perinteen äärellä monisukupolvisesti lujittavat kulttuuriperinnön siirtymistä ja näin luo kulttuurihyvinvointikokemuksen.

“Osallisuus perinteeseen, on hirveen merkityksellistä, kun saatiin tänne kaksi lasta kurssille. Sen jakson teemana oli havainnollistaa mitä aikoo tehdä ja tämä oli havainnollistava väline ottaa lapset mukaan ja se lisäsi minun hyvinvointiani. Siinä oli sukupolvien välistä yhteyttä, joka luo hyvinvointia.”

Kulttuuriperinnön ja siihen liittyvä tieto koettiin myös yhteiskunnallisena asiana. Aineistosta nousi esiin se, että institutionaalinen kulttuuriperintö mietittävää ja kehottaa ajattelemaan ilmiötä laajemmin. Kulttuuriperintöprosessi on

osa kulttuuriperintökasvatusta. Kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta merkittävää on se, että miten oma henkilökohtaiseksi koettu kulttuuriperintö viedään eteenpäin ja mitä ajatuksia se herättää. Kulttuuriperintöprosessiin kuuluu se, että esimerkiksi yksilö tai jokin ryhmä valikoivat heille tärkeän menneisyyden jäljen ja säilyttävät sekä vaalivat sitä. Näin menneisyyden jäljestä tuotetaan tietoisesti kulttuuriperintöä. (Tuomi-Nikula ym. 2013, 13.) Kulttuurihyvinvoinnissa kulttuuriperintökasvatuksen kontekstissa onkin kyse siitä, mikä kulttuuriperintö tuottaa itselle hyvinvointia ja mitä halutaan viedä eteenpäin. Aineistosta nousi esille elävän perinnön hyvinvointivaikutukset: se miten itselle arkiiset asiat tuovat hyvinvointia, eikä niiden ole edes ymmärtänyt olevan elävää kulttuuriperintöä.

“Hyvinvointia luo se, että on lähtenyt miettimään sitä et mitä kannan mukana mitä vien eteenpäin ja miks mä ajattelen asioista näin. Hautausmaat ovat turismin kourissa, kenen tarinaa kerrotaan ja kenen tarinaa ei kerrota. Se on yhteiskunnallinen asia. Kenen ääni kuuluu ja kenen äänet vaiennetaan?”

Kulttuuriperintökasvatus lähtee vastaajien mukaan omista havainnoista ja se koetaan olevan erinomainen lähtökohta oppimiselle. Tiedon välittämisen ja siirtymisen kanssa kulkee käsikädessä yhteisöllisyys. Yhdessä tekemisen, yhdessä kokemisen ja oppimisen taustalla kulttuuriperintökasvatuksessa on yhteisöllisyyden kokemus.

Kuva 20. Unelmakartta 5.

"Se keskustelu lähtee omista havainnoista ja on ihan paras lähtökohta oppimiselle."

"Monta monessa, siellä tulee tosipaljon, hyvinvointi ryhmän kannalta – mennään yhdessä, koetaan yhdessä, ollaan ehkä aika kauniissa ympäristössä ja sit vielä opitaan siellä. Kokemuksellisuus."

Tutkimuksen aineistosta nousi esiin kulttuurihyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja teemoja. Kuitenkaan ei ole yksiselitteistä, että juuri jokin tietty asia tuottaisi kulttuurihyvinvointikokemuksen kulttuuriperintökasvatuksessa. Kaikissa vastauksissa korostui se, että kulttuurihyvinvointikokemus on tekijöidensä summa – kaikki vaikuttaa toisiinsa ja osallisuus sekä yhteisöllisyys kulkevat kulttuuriperintökasvatuksen keskiössä.

“Yhteyden säilyttäminen. Hyvinvointia kotona, matkustelu, on nähty paljon, museot, koen sen. On ollut paljon mahdollisuuksia, henkistä pääomaa. Se on semmosta liimaa, joka pitää perheen kasassa ja pitää yhteyden. Yhteistä hassuttelua, nuoret nauravat vanhemmille.”

Tutkimukseen osallistujat kokivat, että perinteiden ja kulttuuriperinnön oppiminen ja sen tunnistaminen ovat kulttuuriperintökasvatuksessa kulttuurihyvinvoinnin tekijöitä. Siihen vaikuttavia asioita ovat osallisuus, sukupolvien välinen yhteys ja omista havainnoista oppiminen. On siis tärkeää luoda kulttuuriperintökasvatukseen sellaiset puitteet, jossa omista havainnoista oppiminen ja hoksaaminen on mahdollista. Kulttuuriperintökasvatuksessa on tärkeää mahdollistaa kulttuurihyvinvointikokemuksen saaminen tekemisen, näkemisen tai kokeamisen kautta arkipäivän ympäristöissä. Kulttuuriperintö ei säily, ellei sitä käytetä tai siinä eletä. Se mukautuu ja elävöityy jokapäiväisessä elämässä tekemisen kautta. (Harrison & Rose 2010, 213.) Vastauksien mukaan, kulttuurihyvinvointia on se, että kulttuuriperintö tulee osaksi arkipäivän toimia. Oman kulttuuriperinnön tunnistaminen ja tiedostaminen koettiin tärkeäksi, jotta ymmärtää myös monikulttuurisuutta ja erilaisuutta. Tutustuminen myös toisten kulttuuriperintöön koettiin tärkeäksi erilaisuuden ja eri kulttuurien ymmärtämisen näkökulmasta. Kuten Mäkinen (2020) toteaa, on kulttuuriperinnöllä suuri merkitys suhteiden luomiselle eri kansalaisten ja maiden välillä.

“Kulttuuriperintö on tapoja ja tottumuksia ja tekijöitä. Ja sellaista mitä pitää osata ja tarjota ja jakaa vaikka ihmisillä olisi erilainen tausta kuin sinulla.”

“Ja myöskin niinkun sen ymmärtäminen, että me ollaan kaikki monikulttuurisia. Et meillä on kaikilla se, että me ei voida ajatella et meidän repussa on samaa tavaraa.”

6.6 Luovien menetelmien käyttäminen

Aineistostamme nousi luovien menetelmien merkitys oppilaiden osallistamista ja kiinnostusta tukevana menetelmänä, jonka koettiin lisäävän kulttuurihyvinvointia kulttuuriperintökasvatuksessa. Vastauksissa korostui ajatus siitä, että itse tekeminen jättää vahvemman jäljen yksilöön. Luova toiminta laajentaa osallistujien osallisuuden tilaa. Osallisuuden tila muodostuu resurssien, tarpeiden ja vuorovaikutuksessa syntyvän merkityksellisyyden kokemuksen myötä. (Huhtinen-Hildén & Isola 2018, 8.) Osallisuuden kokemusta pidetään keskeisenä hyvinvoinnin tekijänä (Känkänen 2022).

“[Luovien menetelmien käytöstä] Mun käsitys on se, että sillon kun tehdään käsillä, silmillä.. Se kokemuksen vaikutus ja sellainen osallistuminen.. Luoda jotakin uutta mitä ei oo ennen ollut.”

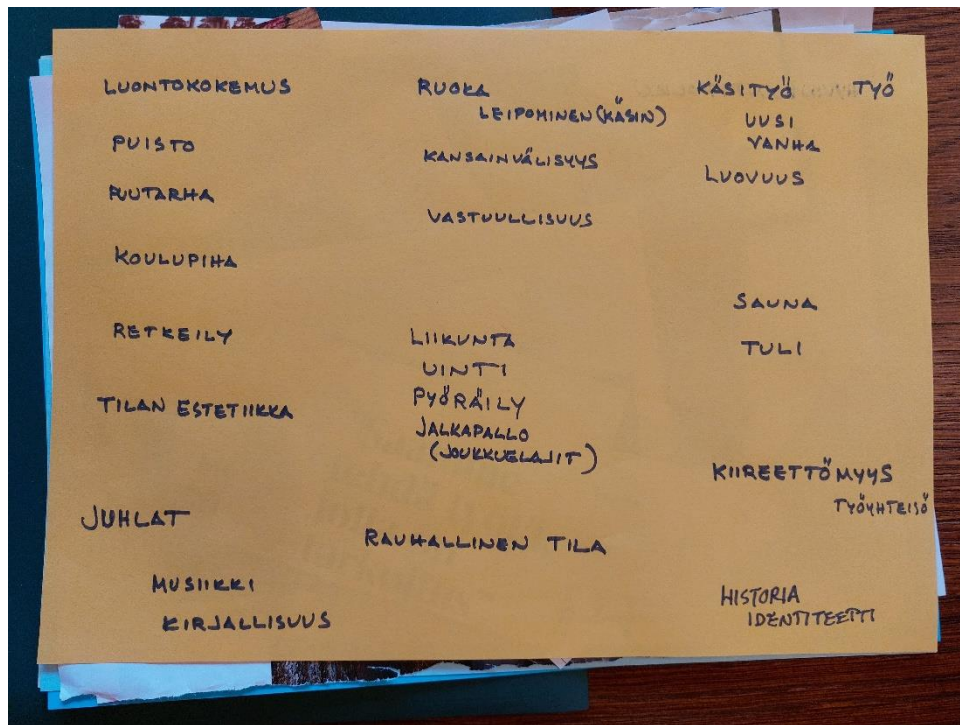
Leikkimällä, luovuudella ja mielikuvilla voidaan rakentaa ja laajentaa kokemuksellisuutta, minkä kautta elämään avautuu uusia mahdollisuuksia ja ulottuvuuksia. Kun toiminnallisten menetelmien kautta käsitellään teemoja, jotka ovat läsnä omassa elämässä, saavat ne luovan toiminnan kautta uuden merkityksen. Tämä voi helpottaa tekemään itselleen näkyväksi ja havaitsemaan selkeämmin niiden merkityksen omassa elämässä. (Huhtinen-Hildén & Isola 2018, 8–11.) Erilaisia menetelmiä, joita opettajat olivat jo itse käyttäneet, olivat muun muassa kädentaidot, leikki, draama, retket, kokkaaminen ja musiikki. Luovat menetelmät koettiin myös moneen tilanteeseen ja aiheeseen sopivaksi keinoksi, että luovien menetelmien avulla voidaan opettaa “mitä tahansa”.

“Sen takia mä halusin kans tänne et saisin jotenkin, jonkun tämän valmiin, mitä voisi käyttää sit omassa koulussa.”

“Ne ensin niinkun opiskeli sitä ja sit me järjestettiin näyttämö et miten se päivä meni antiikin roomassa. Et ihan samalla tavalla vois tätä karjalaiseen kulttuuriin tai saamelaiskulttuuriin tai mihin tahansa.”

Aineistosta tuli esille myös luovan toiminnan merkitys yhteisöllisyyttä vahvistavana toimintana. Haastateltavat kokivat luovien menetelmien vahvistavan ryhmähenkeä ja yhdessä tekemisen merkitys koettiin tärkeänä.

Luova toiminta onkin yhteisöllisyyden ytimessä (Känkänen 2022). Ryhmässä tapahtuva luova toiminta mahdollistaa omien tunteiden, kokemusten ja ajatusten jakaminen on luovan toiminnan yhteydessä turvallisella tavalla (Huhtinen-Hildén, Isola 2018, 11).

Kuva 21. Unelmakartta 6.

Lisäksi teemahaastattelusta nousi luovien menetelmien eri työkaluja, joita tutkimuksessa haastatellut opettajat eivät olleet itse vielä käyttäneet, mutta pitivät mahdollisesti toimivina, kuten esimerkiksi työpajassamme tehtyä unelmakarttaa. Monipuolisista luovien menetelmien käytöstä huolimatta kaivattiin lisää luovien menetelmien vinkkejä.

“Kyllähän tällaistakin [unelmakartan tekoa] oppilaiden kanssa, jos vaan on Aikaa niin tehdä, luo hyvinvointia”

“tehtiin lasten kanssa noita linnunpönttöjä -- lapset rakensi innoissaan ja ne vielä nimes sitten, että mille linnulle ne oli ne mitat katsotut”

6.7 Hyvinvointipolku-toimintamallin esittely

Tutkimuksemme pohjalta tehty hyvinvointipolku-toimintamalli (liite 2) annettiin Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry:lle elokuussa 2023. Tuotoksessa esitellään tuloksien kautta tulleiden aiheiden pohjalta kehitettyjä menetelmiä ja keinoja kulttuurihyvinvoinnin lisäämiseen arkipäivän kulttuuriperintökasvatuksessa. Toimintamallissa korostetaan osallisuuden vaikutuksia ja vinkkejä osallisuuden lisäämiseen opetuksessa sekä luovien menetelmien käytön hyötyä. Toimintamallissa esitellään lisäksi esimerkki-työmuotoja luoviin menetelmiin.

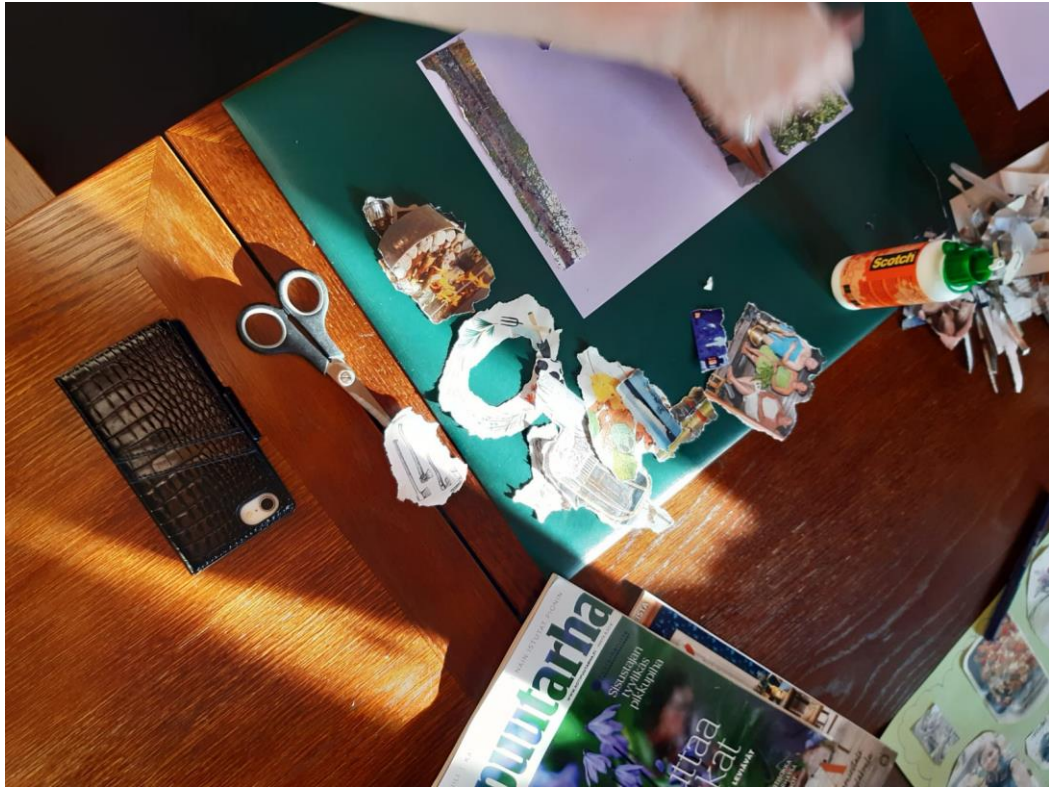
Toimintamallissa on neljä osaa: saatesanat, keskeisimpien käsitteiden määrittely, arkipäivän vinkkejä kulttuurihyvinvoinnin lisäämiseen kulttuuriperintökasvatuksessa ja loppukirjoitus. Saatesanoissa kuvaamme opinnäytetyön lähtökohdat, yhteistyötahon, toimintamallin tekijät, mihin tarkoitukseen se on valmistettu sekä miksi se on hyödyllinen.

Hyvinvointipolku-toimintamallin arkipäivän vinkit muodostuivat yllä esiteltujen tutkimustulostemme pohjalta. Näitä vinkkejä ovat toiminnallinen kulttuurikävely, unelmakartta, musiikkimaalaus sekä muut erilaiset kulttuuriperintötietoutta lisäävät leikit. Luova toiminta vahvistaa yhteisöllisyyttä ja lisää osallisuutta. Yhteisöllisyys mahdollistaa omien tunteiden, kokemusten ja ajatusten jakamista ja luova toiminta helpottaa sanoittamaan ja tunnistamaan ajatuksia sekä opittuja tapoja. Hyvinvointipolku-toimintamallissa luovia menetelmiä sovelletaan käytäntöön unelmakartan, musiikkimaalauksen ja sanataiteen muodossa. Nämä menetelmät ovat erinomaisia tapoja tutkia ryhmän kokemuksia, oppia kulttuuriperintöä, asettaa tavoitteita, löytää estetiikkaa oppimisympäristöön, löytää yhteisiä mielenkiinnon kohteita ja antaa osallistujille vaikutusmahdollisuuksia tulevan suunnitteluun.

Kuva 22. Esimerkkikuva kulttuurikävelystä.

Kulttuurikävelyn tarkoituksena on luoda kulttuurihyvinvointia paikallisesti omasta kulttuuriperinnöstä ja kulttuuriympäristöstä oppien (kuva 22). Tavoitteena on lisätä tietoutta kulttuuriperinnöstä ja oman asuin ympäristön kulttuuriympäristöstä lapsille luonnon, liikunnan ja digitaalisuuden avulla. Omasta ympäristöstä oppiminen ja innostuminen sekä luonnossa liikkuminen lisäävät kulttuurihyvinvointikokemusta. Unelmakartta taas on menetelmä, jossa pääsee tuottamaan visuaalisesti omia ajatuksia ja tunteita annetusta teemasta (kuva 23). Siinä tehdään konkreettinen unelmien kartta kertomaan oman näkemyksen halutusta asiasta. Unelmakartan teemat ovat vapaasti valittavissa tai sidottavissa käsiteltävään teemaan.

Kuva 23. Esimerkkikuva unelmakartta-työpajasta.

Musiikkimaalaus on luova menetelmä, jonka avulla voidaan luoda maalamalla erilaisia tunnelmia. Musiikkimaalauksen tavoitteena on, että jokainen osallistuja voi ilmaista itseään musiikin ja maalauksen keinoin. Estetiikka on yksi kulttuurihyvinvoinnin kulmakivistä. Estetiikkaa voi löytää luonnosta, sisustuksesta tai taiteesta. Esteettinen kokemus on jokaiselle henkilökohtainen ja ei ole yhtä oikeaa vastausta siihen mitä kukakin pitää kauniina. Ympäristön estetiikka tukee oppimista ja vaikuttaa vallitsevaan tunnelmaan. Musiikkimaalauksen avulla voidaan kuvittaa esimerkiksi luokahuoneeseen muun muassa luonnon ääniä, metsiä, kulttuuriympäristöä, mielialoja ja asioita mitkä koetaan parantavan omaa hyvinvointia. Musiikkimaalausta voidaan toteuttaa joko yksilötyönä tai yhteisöllisenä taideteoksena.

Sanataide luovana menetelmänä perustuu yhteisöllisyyteen, taidetoimintaan, aiheesta oppimiseen ja kiinnostuksen herättämiseen. Sanataiteen muotoja on monia erilaisia, joten se saadaan sopimaan minkälaiselle ryhmälle vain. Sanataiteessa on kyse prosessista ja kokemuksesta. Sen keinoin voidaan tutkia muun muassa omaa elinympäristöä, kulttuuriperintöä, omaa hyvinvointikoke-

mustaan tai ajankohtaisia asioita. Sanataide on hyvä keino toteuttaa kulttuuriperintökasvatusta yhdessä asioita pohtien. Tässä toimintamallissa esittelemme esimerkkinä kaavarunon kulttuuriperinnöstä.

Välkkävinkit on tarkoitettu kulttuuriperinnön tutkimiseen ja sanoittamiseen esimerkiksi välitunnille, tai muihin lyhyisiin hetkiin, esimerkiksi tunnin aloitukseen tai lopetukseen (kuva 24). Aineeton eli elävä kulttuuriperintö kulkee sukupolvelta toiselle ja on osa lapsen omaa sekä maailmanlaajuista kulttuuriperintöä. Välkkävinkkien tavoitteena on, että tutut, lapsena opitut leikit tiedostetaan osaksi omaa kulttuuriperintöä. Näitä leikkejä ovat muun muassa tervapata, ruutuhyppely, kirkonrotta, hipat ja laululeikit. Muita kulttuuriperintökasvatukseen liittyviä leikkivinkkejä ovat toimintamallissamme Kim-leikki omaan tai muuhun kulttuuriperintöön liittyvillä tavaroilla. Leikin tarkoituksena on oppia ja kiinnostua vieraista tai jokseenkin tutuista esineistä lisää sen historian kautta.

Kuva 24. Esimerkkikuva välkkävinkkeihin.

Hyvinvointipolku-toimintamalli löytyy kokonaisuudessaan liitteestä 2. Liitteenä olevan toimintamallin muotoilu poikkeaa virallisesta dokumentista. Tutkimuksemme teoria, viitekehys ja tulokset ovat linjassa toimintamallimme kanssa. Valitsimme tutkimuksemme tuloksista syntyneet keskeisimmät käsitteet osaksi toimintamallia. Näitä käsitteitä ovat osallisuus, yhteisöllisyys, tunnekokemus, luonto ja esteettisyys sekä luovat menetelmät. Vaikka tuloksissa esiin tullutta tiedon välittämistä ei erikseen käsitteisiin valittu, se kulkee jokaisen toimintavinkin mukana konkreettisena elementtinä. Valittujen käsitteiden perusteella tuotimme toimintamallin arkipäivän kulttuuriperintökasvatukseen. Luovien menetelmien käyttöä korostimme tukemaan kulttuurihyvinvoinnin syntymistä kulttuuriperintökasvatuksessa. Lapsi- ja nuorisotyön ammattilaisina koemme, että toimintavinkit ovat sovellettavissa monille eri ympäristöille, ryhmille ja on näin ollen käytettävissä laajasti asuinalueesta riippumatta erilaisten ryhmien kanssa.

7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI JA EETTISYYS

Tutkimuksen luotettavuudella tarkoitetaan tutkimusprosessin johdonmukaista ja järjestelmällistä työskentelyä. Siinä on otettu huomioon käsitteiden yhteys tutkimustekstin käsitteisiin, yhteys empiiriseen maailmaan, tutkimuksen teoreettisiin johtopäätöksiin ja tutkimuksessa kerättyyn tutkimusaineistoon. Seuraavassa luvussa kuvaamme tutkimuksen luotettavuuden arviointia ja eettisyyttä.

7.1 Luotettavuus

Käytännössä tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan koko opinnäytetyön prosessin ajalta eri vaiheissa. Tutkimuksen aikana arvioidaan aineiston, tehtyjen tulosten ja tutkimustekstin luotettavuutta. Tutkimustulosten tulee olla tarkkoja ja niiden tulee nousta opinnäyteprosessista. (Vilkkä 2021, 185.) Opinnäytetyöprosessimme aikana olemme arvioineet tehtyjä valintoja, jotta ne olisivat mahdollisimman tarkoituksenmukaisia ja vastaavat tavoitteisiimme. Näitä valintoja ovat olleet muun muassa valitsemamme lähteiden ja aineiston laatu sekä aineistonkeruumenetelmät (Vilkkä 2021, 186). Jotta tutkimus olisi mahdollisimman luotettava, on aineiston keruuseen tehtävä tarkka suunnitelma, etenkin havainnointia menetelmänä käyttäessä. Luotettavuutta lisää havainnointime-

netelmän ennalta suunnitellut lähtökohdat, kuten mitä asioita aiotaan havainnoida, mihin kiinnitämme huomiota ja miten havainnointi tapahtuu. (Paalumäki & Vähämäki 2020, 133). Myös Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2018, 232) korostavat, että laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää kirjata tutkimuksen kaikki vaiheet tarkasti auki ja kertoa myös aineistonkeruun mahdolliset haittavaikutukset ja häiriötekijät. Olemme huomioineet työsämme lähdekriittisyyden sekä suunnitelleet huolellisesti aineiston keruun, sen toteutuksen ja aineiston analysointimenetelmät. Olemme kirjoittaneet tutkimuksen toteutuksesta tarkkaan aineistonkeruu-tilanteiden olosuhteet ja pohjineet myös mahdollisia haittavaikutuksia ja kehittämisideoita opinnäytetyömme Pohdinta-kappaleessa.

Tuomi ja Sarajärvi (2002, 133) määrittelevät tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa merkittäväksi puolueettomuusnäkökulman. Tässä kontekstissa olemme tutkijoina pohtineet omaa rooliamme yhteiskunnallisen aseman, arvojen, poliittisten näkemysten tai uskomusten valossa. Olemme tehneet tutkimuksen alussa näkyväksi sen, että meitä molempia kiinnostaa kulttuuriperintö ja pidämme sitä tärkeänä. Tämä arvojemme läpinäkyvyys tukee tutkimuksemme luotettavuutta.

7.2 Eettisyys

Tutkimuksen eettisyys on tärkeä osa tutkimusta. Eettisyyden tulisi kulkea koko tutkimuksen aikana, niin suunnitteluvaiheesta aina tiedottamiseen saakka (Vilkkä 2021, 41). Käyttämämme taidelähtöiset ja luovat tutkimusmenetelmät antavat eettisyyden pohdiskeluun erityisen lähtökohdan. Tutkimuksemme aikana käytämme hyvän tieteellisen käytännön ohjeita saadaksemme tutkimuksesta luotettavaa ja eettisesti hyväksyttävää. Näin varmistamme tuloksien uskottavuuden tutkimusprosessin aikana. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023.)

Tieteellisen tutkimuksen tutkimusetiikka voidaan jakaa kahdeksaan lähtökohtaan. Meidän tutkimukssamme noudatettiin näitä tieteellisen käytännön keskeisiä edellytyksiä. Tutkimuksen aluksi pohdimme mahdollisia tutkimuksen työpajojen valtasuhteita, miksi teemme tämän tutkimuksen ja mitä haluamme

tutkimuksella tavoittaa. (Ryynänen & Rannikko 2021, 24–26.) Opinnäytetyöprosessissamme noudatetaan tiedeyhteisön hyväksymiä toimintatapoja. Niitä ovat huolellisuus ja rehellisyys tutkimuksen aikana, aineiston tallentamisessa ja raportoimisessa sekä aineiston arvioinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023). Tutkimuksen aikana kerätyt aineistot ovat olleet tutkimuksen ulkopuolisilta saavuttamattomissa, ainoastaan tutkimuksen tekijöiden saatavilla. Olemme analysoineet, tallentaneet aineiston ja raportoineet siitä yleistä huolellisuutta ja rehellisyyttä noudattaen.

Tutkimuksessa on käytetty tutkimusmenetelminä eettisesti kestäviä, tieteelliset kriteerit täyttäviä menetelmiä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023). Tutkimusmenetelmät on valittu tutkimukseen sopivalla, tutkimus on toistettavissa ja todennettu. Tutkimus on tehty avoimesti ja vastuullisesti. Varmistimme, että taidelähtöiset menetelmät työpajan aikana tutkittavilla oli turvallinen olo niin menetelmän kuin tilan suhteen. Opinnäytetyöstä tulee tuotoksena hyvinvointipolku-toimintamalli, jonka tarkoituksena on auttaa kasvattajia vahvistamaan toimintaan osallistuvien kulttuurihyvinvointia kulttuuriperintökasvatuksen yhteydessä. Huomioimme hyvän tieteellisen käytännön myös tätä toimintamallia suunnitellessa. Toimintamallia voidaan käyttää lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä arkipäivän kasvatustyössä, on siis tärkeää, että sen hyödyntäminen vahvistaa sosiaalista, taloudellista ja alueellista tasa-arvoa ja on eettisesti kestävä.

Lähdeviittaukset on tehty asianmukaisella tavalla Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun XAMK:in ohjeistuksen mukaisesti niin, että niistä käy ilmi, mihin tai keneen viittaamme tutkimustekstissä. Lähdeaineistoa ja kirjallisuutta on hyödynnetty alkuperäistä lähdettä kunnioittaen.

Tutkimuksessa kerätyt tutkimusaineistot eivät sisällä henkilötietoja, keräsimme sähköpostilistan vapaaehtoisilta osallistujilta mahdollisia lisäkysymyksiä varten. Tätä henkilötietoja sisältävää dokumenttia säilytetään henkilötietosuojalain mukaisesti. Kaikki tutkimusaineisto hävitetään tutkimuksen päätteeksi. Tässä opinnäytetyössä ei kerätty tutkimuslupia, aikuisten osallistuminen tutkimukseen opintopäivien aikana oli vapaaehtoista. Kaikki tutkimukseen osallistujat saivat tiedon osallistuvasta havainnoinnista sekä yhteisen keskustelun nauhoituksesta. Tutkimuksen alkaessa on sovittu asianomaisten kesken opin-

näytetyöprosessin kulusta, vastuista sekä velvollisuuksista kaikkien hyväksymällä tavalla (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023). Prosessin aikana tulevista kuluista vastasivat opiskelijat itse. Muita rahoituslähteitä tutkimuksella ei ollut. Tutkimusta tekevät opiskelijat eivät olleet esteellisiä tekemään tätä tutkimusta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksemme tavoitteemme oli löytää kulttuurihyvinvointia rakentavia tekijöitä kulttuuriperintökasvatuksessa ja tuottaa tulosten perusteella hyvinvointipolku – toimintamalli Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry:lle. Tutkimuksemme pääkysymyksenä oli: “Miten kulttuurihyvinvointi rakentuu kulttuuriperintökasvatuksessa?”. Kulttuurihyvinvoinnin rakentumiseen kulttuuriperintökasvatuksessa vaikuttavat tutkimuksemme tulosten mukaan yhteisöllisyys, luonto, ympäristö ja sen esteettisyys, osallisuus, tunnekokemus ja kulttuuriperinnön tunnistaminen ja välittäminen. Opinnäytetyömme tavoitteet toteutuivat erinomaisesti ja suunnitellusti. Saimme tutkimuskysymykseemme vastaukset ja niitä apuna käyttäen kehitimme toimeksiantajalle toimintamallin käyttöön. Tutkimuksen tulokset ovat linjassa käyttämämme teoriapohjan ja esittelemiemme aiempien tutkimusten kanssa, eikä niissä näy ristiriitaisuuksia.

Tutkimuksemme sivukysymyksenä oli “miten luovat menetelmät mahdollistavat kulttuurihyvinvoinnin kulttuuriperintökasvatuksessa?”. Tutkimuksemme tulosten mukaan luovien menetelmien käyttäminen kulttuuriperintökasvatuksessa vahvistavat osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, joiden kautta hyvinvointi lisääntyy. Tutustumamme teoriapohja luovista menetelmistä tukee tutkimustulosta. Työpajaan osallistuvien opettajien mielestä pidettiin tärkeänä ja helpottavana asiana, että kulttuuriperintökasvatukseen olisi valmista materiaalia, jota voi käyttää oppitunteja suunnitellessa. Hyvinvointipolku-toimintamallin avulla opettajat ja kasvattajat saavat lisää toimintamalleja hyvinvointivaikutusten huomioimiseen kulttuuriperintökasvatuksessa. Tässä tutkimuksessa käytettiin etnografisia ja luovia menetelmiä tutkimusaineiston hankintaan. Nämä menetelmät soveltuivat tutkimukseemme erinomaisesti. Lisäksi luovat menetelmät tukevat kulttuurihyvinvoinnin rakentumista kulttuuriperintökasvatuksessa.

“Sen takia mä halusin kans tänne et saisin jotenkin, jonkun tämmösen valmiin, mitä voisi käyttää sit omassa koulussa.”

Kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta katsottuna tuloksista nousi esille se, että kulttuurihyvinvoinnin tekijöitä kulttuuriperintökasvatuksessa ovat arkipäivän asioita, jotka tulee tehdä näkyväksi. Aineettoman kulttuuriperinnön ja kulttuurihyvinvoinnin näkymättömyys ja kokemuksellisuus ovat haaste niiden sanoittamiselle ja tutkimiselle. Samoin kulttuurihyvinvoinnin sanoittaminen on tärkeää, jotta sen osaa tunnistaa kulttuurihyvinvoinniksi. Luovien menetelmien käyttö taas antaa tukea asioiden sanoittamiseen ja tunnistamiseen. Osallisuus ja yhteisöllisyys rakentavat kulttuurihyvinvointia kulttuuriperintökasvatuksen kaikilla osa-alueilla. Tunnekokemus muutti tutkimuksen viitekehystä uutena tuloksena tutkimusprosessin aikana. Tunne nousi vastauksissa vahvaksi ja tärkeäksi osatekijäksi kulttuurihyvinvoinnin rakentumisen näkökulmasta. Kulttuurihyvinvoinnissa kulttuuriperintökasvatuksen kontekstissa onkin kyse siitä, mikä kulttuuriperintö tuottaa itselle hyvinvointia ja mitä halutaan viedä eteenpäin. Kulttuuriperinnöstä tietoiseksi tuomisen prosessi on se kasvatustyön alue, johon toivoimme tutkimuksemme tuottavan näkökulmia ja menetelmiä.

Kulttuuriperinnön ja kulttuuriperintökasvatuksen näkökulmasta keskeistä on se, että vuonna 2021 tehtyyn kulttuuriperintöbarometriin (2021, 25) vastanneista 69 % on sitä mieltä, että kulttuuriperintö edistää ihmisen hyvinvointia. Kulttuuriperintöstrategiassa painotetaan, että hyvinvoinnin edellytyksien säilymisen ja vahvistumisen takaamiseksi on tärkeää vähentää eriarvoisuutta, vahvistaa oikeudenmukaisuuden periaatetta sekä ihmisryhmien ja ihmisten vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta. Kulttuuriperintöä ja elävää perinnettä hyödyntämällä voidaan vahvistaa esimerkiksi ihmisen juurtumista uudelle kotiseudulle. (Valtioneuvosto 2023, 32.) Näemme, että tutkimuksemme tulokset tukevat kulttuuriperintöbarometrissä tulleita tuloksia. Opinnäytetyömme tutkimuksen tuloksia verratessa Laitisen ja Lepoahon (2021) pro gradu-tutkielmaan, näemme paljon yhteneväisyyksiä. Vaikka heiltä puuttuu kulttuurihyvinvoinnin näkökulma, on molempien tutkimuksessa tullut esille toiminnallisten menetelmien sekä lähiympäristön tärkeys kulttuuriperintökasvatuksessa ja sen tekeminen merkitykselliseksi.

Palvelumuotoilun keinoin työstimme tutkimuksemme tuloksista kasvatustyön avuksi konseptin, hyvinvointipolku-toimintamallin. Kulttuuriperintöstrategian (2023, 33) yksi toimenpidelinjauksista kehottaa lisäämään kulttuuriperinnön hyvinvointivaikutuksia monialaisen yhteistyötä hyväksikäyttäen ja kehittämään toimintamalleja hyvinvointivaikutuksien hyödyntämiseksi. Näemme, että tutkimuksemme tulosten perusteella rakennettu hyvinvointipolku –toimintamalli vastaa tähän toimenpidelinjaukseen, sillä hyvinvointipolun avulla opettajat ja kasvattajat saavat lisää toimintamalleja kulttuurihyvinvointivaikutusten huomiointiin kulttuuriperintökasvatuksessa. On tärkeää luoda kulttuuriperintökasvatukseen sellaiset puitteet, jossa omista havainnoista oppiminen ja hoksaminen on mahdollista sekä mahdollistaa kulttuurihyvinvointikokemuksen tekemisen, näkemisen tai tuntemisen kautta arkipäivän ympäristöissä.

Tutkimustamme voidaan syventää ja laajentaa tutkimalla sitä, miten oppilaat kokevat kulttuurihyvinvoinnin kulttuuriperintökasvatuksessa ja mitä hyvinvointivaikutuksia oppilaat kokevat saavansa opetuksessa eri menetelmien kautta. Materiaalipaketin jatkokehittäminen ja materiaalin lisääminen voivat siis olla mahdollisia tutkimuksemme jatkotoimenpiteitä, sillä emme tämän tutkimuksemme aikana pystyneet käytännössä testaamaan toimintamallin toteutettavuutta käytännössä. Toimintamallimme pohjalta voi esimerkiksi kehittää valmiita tuntisuunnitelma -paketteja kulttuuriperintökasvatukseen aikatauluineen.

9 POHDINTA

Tutkimustuloksemme ovat samansuuntaisia sen kanssa, mitä ajattelimme tulosten olevan tutkimuksen alkaessa, sillä uskoimme osallisuuden ja yhteisöllisyyden olevan tärkeä osa kulttuurihyvinvoinnin rakentumista kulttuuriperintökasvatuksessa. Yllättävämpi tutkimustulos oli tunteiden ja ympäristön merkitys kulttuurihyvinvoinnin rakentumiseen.

Opinnäytetyöprosessimme yhteistyö sujui hyvin. Pysyimme pääosin suunnitellussa aikataulussa, huomasimme kuitenkin, että työn ja opiskelun yhteensovittaminen oli paikoittain haasteellista. Prosessin eri vaiheissa teimme tiivistä yhteistyötä ja saimme toisiltamme tukea. Asiantuntijuutemme kulttuurihyvinvointiin, kulttuuriperintökasvatukseen ja palvelumuotoiluun syventyi. Saimme omiin

töihimme kasvatusalalla lisätietoa ja toimintamallin kokeiltavaksi. Olemme tyytyväisiä merkitykselliseen tutkimukseemme.

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi toimenpideohjelman kesällä 2023 taiteen ja kulttuurin alalle. Sen tavoitteena on moninaisuuden edistäminen. Tämä toimenpideohjelma tukee tutkimustuloksiamme. Toimenpideohjelma pitää sisällään kulttuuriperinnön moninaisuuden tunnistaminen, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä lujittaa eri kulttuurien vuoropuhelua. Toimenpideohjelmassa yhtenä tavoitteena on jokaisen Suomessa asuvan ihmisen taitojen ja tietojen edistäminen niin, että niitä voi soveltaa vapaa-ajalla ja työelämässä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.) Toimenpideohjelma on linjassa meidän johtopäätöksien kanssa.

Keväällä valmistunut kulttuuriperintöstrategia tukee tutkimustuloksiamme ja tutkimustamme ja onkin hienoa huomata, että myös yhteiskunnallisesti kulttuuriperintöön ja kulttuurihyvinvointiin kiinnitetään koko ajan enemmän huomiota. Toivomme, että juuri tulleen kulttuuriperintöstrategian myötä toimintamalliamme testattaisiin laajasti käytännössä. Palvelumuotoilun tuplatimantin mukaisesti emme päässeet tässä tutkimuksessa vielä timantin viimeiseen, tuota-osioon, sillä tutkimuksemme rajaamisen ja aikataulun vuoksi emme pystyneet testaamaan luotua toimintamallia käytännössä. Toimintamallin käyttökokemukset ja parannukset jäävät tulevaisuudessa seuraaville tutkijoille. Toivomme, että toimintamalli tulee olemaan käytössä ympäri Suomea.

Opinnäytetyömme on merkityksellinen tässä ajassa. Tällä hetkellä yhteiskunnassa on voimistunut rasistinen kielenkäyttö ja suvaitsemattomuus. Näemme, että kulttuuriperintökasvatus on avainasemassa omien juurien tunnistamiseen, muiden kulttuurien tuntemiseen ja sitä kautta moninaisuuden ymmärtämiseen. Oman ja vieraan kulttuuriperinnön tunteminen vahvistaa yksilöiden identiteettiä ja näin edesauttaa kotoutumista uuteen maahan. Ymmärtämällä oman kulttuuriperinnön lisäksi vierasta kulttuuriperintöä, laajentuu ymmärrys myös vieraasta kulttuurista muuttaneiden tapoihin ja kulttuuriin. Toivomme, että kehittämämme toimintamalli helpottaa opetus- ja kasvatustyötä ja on osaltaan vaikuttamassa moninaisuuden ymmärtämiseen.

LÄHTEET

Aalto-Setälä, P. & Saarinen, M. 2014. Innostus: Myötämanipuloinnin aakkoset. Helsinki: Talentum media Oy.

Aro, J. 2011. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa Kangaspunta (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 35–60.

Backman, J., Hyssälä, L., Kivelä, A., Norppa, L., Virta, S. & Vuolasto, J. 2023. Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:16. Helsinki: Opetus ja kulttuuriministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164740/OKM_2023_16.pdf?sequence=7&isAllowed=y [viitattu 6.8.2023].

Design council 2023. The Double Diamond. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.Designcouncil.org.uk/our-resources/the-double-diamond/> [viitattu 18.5.2023].

Eskola, J. 2018. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus, 209–231.

Gothóni, R., Hyväri, S., Kolkka, M., Vuokila-Oikkonen, P. & Addy, T. 2016. Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Haanpää, S. Manu, S. & Siltanen, K. 2020. Taiteen ja kulttuurin toimialan tilasto- ja tietoperusta. Nykytila ja kehittämis ehdotukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:13. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162052/OKM_2020_13.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 6.8.2023].

Haapala, A. 2015. Mitä on esteettinen hyvinvointi? Teoksessa Haapala, A., Puolakka, K. & Rannisto, T. (toim.) Ympäristö, estetiikka ja hyvinvointi. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 19-39. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://library.open.org/bitstream/handle/20.500.12657/31110/638233.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu: 12.7.2023].

Hakoköngäs, E. & Martikainen, J. 2021. Visuaaliset menetelmät arkiajattelun tutkimuksessa. Teoksessa Ryyänen, S. & Rannikko, A. (toim.) Tutkiva mielikuvitus: Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä. Helsinki: Gaudeamus, 82–99.

Harrison, R. & Rose, D. 2010. Intangible heritage. Benton, T. (toim.) Understanding heritage and memory. Manchester: Manchester University Press.

Hautamäki, A., Lehtonen, T., Sihvola, J., Tuomi, I., Vaaranen, H. & Veijola, S. 2005. Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki: Gaudeamus.

Heikkilä, E. 2022. Kenttämuistiinpanot postmodernissa etnografiassa. *Elore*, 29(1), p. 151. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://journal.fi/elore/article/view/112903/71495> [viitattu 1.5.2023].

Hilliaho, L. & Puolitaival, J. 2015. Ilmiön kaava. Alma talent oy. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/> [viitattu 6.8.2023].

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2018. Tutki ja kirjoita. 22. Painos. Helsinki: Tammi

Huhtinen-Hildén, L. & Isola, A. 2018. Luovuus osallisuuden tukena – luovan ryhmätoiminnan malli. Teoksessa Huhtinen-Hildén, L. & Lamppu, M. (toim.) Ilmaisua, leikillisyyttä ja luovaa toimintaa ryhmässä. Metropolia Ammattikorkeakoulu, 8–13. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/152798/2018%20odottamattomia_aarteita_ERILLISJULKAISU.pdf?sequence=4&isAllowed=y [viitattu 26.7.2023].

Huhtinen-Hildén L. & Karjalainen, A. 2019. Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa Karjalainen, A. (toim.) Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–19.

Huuki, T. 2021. Feministiset uusmaterialistiset taidelähtöiset menetelmät ja poikatutkimuksen herkkätuntoiset aihepiirit. Teoksessa: Aho, T., Nieminen, J. & Salo, A. 2021. Miestutkimuksen metodologiaa. Tampere: Vastapaino. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/> [viitattu 1.5.2023].

Houni, P., Turpeinen, I. & Vuolasto, J. 2021. Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus (TAIKE). Saatavissa: <https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-04/Kulttuurihyvinvoinnin%20k%C3%A4sikirja.pdf> [viitattu 6.8.2023].

Hänninen, R., Kajander, K. & Lappi, T. 2022. Etnologian ja antropologian tietoteoreettiset erityispiirteet. Teoksessa: Fingerroos, O., Kajander, K., & Lappi, R. Kulttuurien tutkimuksen menetelmät. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietolipas, 274, 45–63. Saatavissa: [Hanninen Kulttuurien-tutkimuksen-menetelmät_45-63.pdf;jsessionid=F5A98F8625310B528EBF7D55164096E9 \(jyu.fi\)](https://www.jyu.fi/jyu/fi/tietolipas/274/45-63.pdf?sessionid=F5A98F8625310B528EBF7D55164096E9) [viitattu: 25.7.2023].

Iivanainen, S. 2019. Väriä elämään - kuvallinen ilmaisu hyvinvointia edistämässä. Teoksessa Karjalainen, A. (toim.) Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 57–100.

Isola, A., Kaartinen H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos työpöytä 33/2017. Helsinki: Juvenes Print. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf [viitattu 6.8.2023].

Jussilainen, A. 2019. Yhteisötaide – historiaa, määrittelyä ja käytäntöjä. Taideyliopiston teatterikorkeakoulu. Blogi. Saatavissa: <https://disco.teak.fi/yhteiso-ja-taide/yhteisotaide-historiaa-maarittelya-ja-kaytantoja/> [viitattu 21.5.2023].

Kallinen, K. & Pirskanen, H. 2022. Lasten ja nuorten tutkimushaastattelu. Gaudeamus. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/> [viitattu 6.8.2023].

Kalliokoski, T. 2020. Yhteisöllisyyden rajat yhteistoiminnan ja ihmisen perushyvien näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Teologinen tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/314726/YHTEIS%c3%96L.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 21.5.2023].

Kirstinä, A. 2022. Sivistyspedagogiikan aarrearkku aktiivisten kansalaisten kasvattajille. Teoksessa Faehnle, M., Tapio, M. & Wevelsiep, A. (toim.) Kansalaiset toimikaa! Kansalaistoiminta 2020-luvulla. Helsinki: Kansalaisfoorumi. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/> [viitattu 6.8.2023].

Koivisto, M., Säynäkanas, J. & Forsberg, S. 2019. Palvelumuotoilun bisneskirja. Alma talent Oy. Liettua: BALTO print.

Koivula, M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 19–46.

Kopra, P. 2022. Asiakkuustyö ja asiakasymmärrys pelastustoimessa. Sisäministeriön julkaisuja 2022:8. Sisäministeriö. Helsinki. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163812/SM_2022_8.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu: 2.1.2023].

Kulttuuriperintöbarometri 2021. 2021. Museovirasto, ympäristöministeriö & opetus- ja kulttuuriministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.museovirasto.fi/uploads/Museovirasto-kulttuuriperint%C3%B6barometri-2021_Kantar-TNS.pdf [viitattu 23.7.2023].

Kulttuuriperintökasvatuksen seura. Kulttuuriperinnöstä voimaa muutosten ajassa. Kulttuuriperintökasvatuksen seuran strategia 2022-2030. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2022/09/Kulttuuriperintokasvatus_Strategia_2022_a5_saavutettava.pdf [viitattu 6.8.2023].

Kulttuuriperintökasvatuksen seura. 2022. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kulttuuriperintokasvatus.fi/avainsana/kulttuuriperintokasvatus/> [viitattu 26.4.2023].

Kurki, L. 2006. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Kuusisto, J. & Muurinen, A. 2022. Kulttuurikasvatussuunnitelmilla taitoja, kokemuksia ja innostusta Hartovaan ja Juvalle. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Kulttuurihyvinvoinnin koulutus (ylempi amk). Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/749265/Kuusisto_Muurinen.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 6.8.2023].

Känkänen, P. 2022. Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 28.10.2022. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/kulttuurihyvinvointi-ja-taidelahtoiset-menetelmat> [viitattu 26.7.2023].

Laine, M. 2014. Kulttuuriperintökasvatus – vanhanaikaista ja nationalistista? Teoksessa Kulttuuri-identiteetti ja kasvatus. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena. toim. Laine, M., 140–152. Saatavissa: https://www.kulttuuriaika.fi/doc/monikulttuurisuus_kansio/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf [viitattu 23.4.2023].

Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–50.

Laitinen, M. & Lepoaho, S. 2001. "Kyl se on tärkeätä, että nää oppilaat tietää mistä ne on tulleet..." : opettajanäkökulma peruskoulun kulttuuriperintöopetukseen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen tiedekunta. Pro gradu –tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: [file:///C:/Users/PiiaHonkanen/Downloads/mailai%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/PiiaHonkanen/Downloads/mailai%20(1).pdf) [viitattu 23.7.2023].

Lastenkulttuuri.fi. Kulttuurikasvatussuunnitelma. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://lastenkulttuuri.fi/lastenkulttuuri/kulttuurikasvatussuunnitelma/> [viitattu 26.5.2023].

Lillbroända-Annala, S. 2014. Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen välineenä. Teoksessa Steel, T., Turunen, A., Lillbroända-Annala, S & Santikko, M. (toim.) Muuttuva kulttuuriperintö. Helsinki: Ethnos ry, 19–39.

Lindfors, P. 2007. Tutkimuksia, kokemuksia ja ajatuksia yhteisöllisyyden terveysvaikutuksista. *Psykoteraapia* 25, 21-37. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.psykoteraapia-lehti.fi/tekstit/lindfors107.htm> [viitattu 13.8.2023].

Moilanen, T., Ojasalo, K. & Ritalahti, J. 2022. Methods for development work: New kinds of competencies in business operations. Helsinki, Finland: Books on Demand GmbH.

Mäkinen, K. 2020. Cultural heritage: Connecting people?. Jyväskylän yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/68612/1/Cultural%2520heritage_Monitor%2520Racism.pdf [viitattu 23.7.2023]

Nikodin, J., Kokkonen, A. & Viberg, K. 2013 Yhteinen käsitys. Kestävän kehityksen kasvatuksen ja koulutuksen sanasto. Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus oy. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.kierratyskeskus.fi/files/15267/Yhteinen_Kasitys_a5_130620_VEDOS.pdf [viitattu 23.4.2023].

O'Sullivan, E., Morrell, M., & O'Connor, M. A. 2002. Expanding the Boundaries of Transformative Learning. Essays on Theory and Practice. Palgrave, New York

Opetus- ja kulttuuriministeriö.2023. Toimenpideohjelma moninaisuuden edistämiseksi taiteen ja kulttuurin alalla. WWW-dokumentti. Päivitetty: 28.6.2023. Saatavissa: [://okm.fi/-/toimenpideohjelma-moninaisuuden-edistamiseksi-taiteen-ja-kulttuurin-alalla](https://okm.fi/-/toimenpideohjelma-moninaisuuden-edistamiseksi-taiteen-ja-kulttuurin-alalla) [viitattu: 16.8.2023].

Paalumäki, A. & Vähämäki, M. 2020. Havainnointi organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, 131–140.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum media oy. E-kirja. Saatavissa: <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.xamk.fi/teos/BAXBXATDBEEC#piste:b4> [viitattu 6.8.2023].

Paloniemi, S. & Collin, K. 2018. Etnografi työssä - kokemuksia organisaatiotutkimuksesta. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 232–247.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/> [viitattu 6.8.2023].

Pietilä, I. 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.). Tutkimushaastattelun käsikirja. Tam-pere: Vastapaino, 111-130. Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517686112> [viitattu 10.7.2023].

Pitkäranta, A. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Työkirja ammatti-korkeakouluun. Jokioinen: e-Oppi.

Puusa, A. 2020. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 103–117.

Rannikko, A. & Ryytänen, S. 2021. Tutkiva mielikuvitus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä. Gaudeamus Oy.

Ryynänen, S. 2009. Yhteisöistä Ja yhteisöllisyydestä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 10, 9–22. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/article/view/120902/71847> [Viitattu: 11.6.2023].

Salo-Tammivuori, E. 2021. Kuria ja järjestystä. Ranskalainen koulu aineettoman kulttuuriperinnön kenttänä. Turun Yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/152721/AnnalesB561Salo-Tammivuori.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 23.7.2023].

Sarén, H. & Uosukainen, L. 2016. Luonnon hyvinvointivaikutukset ja hyvinvointiteknologia matkailun näkökulmasta. Teoksessa Kuuluvainen, V. (toim.) Luonnollinen hyvinvointimatkailu – tulevaisuuden suunnannäyttäjinä tutkimustieto ja teknologia. Vapaamuotoisia julkaisuja. Mikkelin ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/116703/URNISBN9789515885616.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 12.7.2023].

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2023a. Kunnan hyvinvointikertomus. WWW-dokumentti. Päivitetty 26.1.2023. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/kunnan-hyvinvointikertomus> [viitattu 30.7.2023].

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2023b. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. WWW-dokumentti. Päivitetty 19.6.2023. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet> [viitattu 14.5.2023].

Torniainen, M. 2022. Palvelumallin kehittäminen ammatillisen toisen asteen kulttuurikasvatuksen toteuttamiseen. Kakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Palvelumuotoilun koulutusohjelma (ylempi amk). Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/752913/marika_torniainen.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 6.8.2023].

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R & Kivilaakso, A. 2013. Kulttuuriperintö kysymysten jäljillä. Teoksessa Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R & Kivilaakso, A. (toim.) Mitä on kulttuuriperintö? Vantaa: Hansaprint Oy. Suomalaisen kirjallisuuden seura. 12–30.

Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. 4. painos. Helsinki: Talentum Media Oy. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Helsinki. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf [viitattu 12.7.2023].

Valtioneuvoston asetus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdystä Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksesta 50/2018.

Valtioneuvoston periaatepäättös kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030. 2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:7. Helsinki: Valtioneuvosto. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164637/VN_2023_7.pdf?sequence=4&isAllowed=y [viitattu 21.7.2023].

Valtonen, A. & Viitanen, M. 2020. Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmenetelmänä. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 118–130.

Veijola, S. 2005. Turistien yhteisöt. Teoksessa Hautamäki, A., Lehtonen, T., Sihvola, J., Tuomi, I., Vaaranen, H. & Veijola, S. (toim.) Yhteisöllisyyden paalu. Helsinki: Gaudeamus, 90–113.

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkka, H. 2018. Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 156–171.

Vilkka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 60/1991. Saatavissa: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 [viitattu 26.5.2023].

KUVALUETTELO

Kuva 1. Tutkimuksen käsitekartta. Honkanen, P. & Lonkila, I. 15.8.2023

Kuva 2. Tutkimuksen viitekehys. Honkanen, P. & Lonkila, I. 15.8.2023

Kuva 3. Tuplatimantti. Honkanen, P. 2023. Mukaillen: Koivisto, M., Säynäkan-
gas, J. & Forsberg, S. 2019. Palvelumuotoilun bisneskirja. Alma talent Oy.
Liettua: BALTO print.

Kuva 4. Hermeneuttinen kehä. Lonkila, I. 2023. Mukaillen: Laine, T. 2018. Mi-
ten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa
Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutki-
jalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä:
PS-kustannus, 29–50.

Kuva 5. Osallisuuden portaatt. Lonkila, I. 2023. Mukaillen: Suomen nuoriso-
seurat ry. Nuorisoseurojen osallisuusportaatt. PDF-dokumentti. Saatavissa:
[https://nuorisoseurat.fi/wp-content/uploads/2023/02/Nuorisoseurojen_osalli-
suusportaatt_2022_su-scaled.jpg](https://nuorisoseurat.fi/wp-content/uploads/2023/02/Nuorisoseurojen_osalli-
suusportaatt_2022_su-scaled.jpg) [viitattu 30.7.2023]

Kuva 6. Tutkimuksen vaiheet tuplatimanttia hyödyntäen. Honkanen, P.
4.5.2023

Kuva 7. Opinnäytetyön aikataulu. Honkanen, P. & Lonkila, I. 18.1.2023

Kuva 8. Koulutuspäivän tiedot. Kulttuuriperintökasvatuksen seura, 2022. Saa-
tavissa: [https://kulttuuriperintokasvatus.fi/kulttuuriperinnon-arvokartta-opetu-
ksen-tyokaluna-mita-miksi-ja-miten/](https://kulttuuriperintokasvatus.fi/kulttuuriperinnon-arvokartta-opetu-
ksen-tyokaluna-mita-miksi-ja-miten/) [Viitattu: 21.5.2023]

Kuva 9. Koulutuspäivän ohjelma. Kulttuuriperintökasvatuksen seura, 2022.
Saatavissa: [https://kulttuuriperintokasvatus.fi/kulttuuriperinnon-arvokartta-ope-
tuksen-tyokaluna-mita-miksi-ja-miten/](https://kulttuuriperintokasvatus.fi/kulttuuriperinnon-arvokartta-ope-
tuksen-tyokaluna-mita-miksi-ja-miten/) [Viitattu: 21.5.2023]

Kuva 10. Kuvia ensimmäisestä koulutuspäivästä 27.1.2023. Lonkila, I.
27.1.2023

Kuva 11. Valmiita unelmakarttoja. Lonkila, I. 15.2.2023

Kuva 12. Aineiston teemoittelu. Lonkila, I. 12.4.2023

Kuva 13. Aineiston analyysia. Lonkila, I. 12.4.2023

Kuva 14. Sanapilvi tutkimuksen tuloksista. Lonkila, I. 18.5.2023

Kuva 15. Unelmakartta 1. Honkanen, P. 15.2.2023

Kuva 16. Unelmakartta 2. Honkanen, P. 15.2.2023

Kuva 17. Osallisuus kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta. Lonkila, I. 10.8.2023.

Kuva 18. Unelmakartta 3. Lonkila, I. 15.2.2023

Kuva 19. Unelmakartta 4. Honkanen, P. 15.2.2023

Kuva 20. Unelmakartta 5. Lonkila, I. 15.2.2023

Kuva 21. Unelmakartta 6. Honkanen, P. 15.2.2023

Kuva 22. Esimerkkikuva kulttuurikävelystä. Lonkila, I. 18.8.2023

Kuva 23. Esimerkkikuva unelmakartta-työpajasta. Honkanen, P. 15.2.2023

Kuva 24. Esimerkkikuva musiikkimaalauksesta. Lonkila, I. 18.8.2023

Kuva 25. Esimerkkikuva välkkävinkeistä. Lonkila, I. 18.8.2023

Unelmakartta-työpajan ja teemahaastattelun apukysymykset:

- 1) Miten kulttuuriperintökasvatuksessa voidaan vaikuttaa hyvinvointiin?
- 2) Mikä on luovien menetelmien merkitys kulttuuriperintökasvatuksessa?
- 3) Miten ympäristö vaikuttaa hyvinvointiin?
- 4) Miten luonto vaikuttaa hyvinvointiin?
- 5) Onko tämä koulutus antanut hyvinvointivaikutuksia? Mitä ja miten?
- 6) Miten vuorovaikutus kytkeytyy kulttuuriperintökasvatukseen? Mikä on sen merkitys?
- 7) Mitkä tilanteet kulttuuriperintökasvatuksessa luovat hyvinvointia?
- 8) Saako kulttuuriperintökasvatuksen ymmärtäminen hyvälle mielelle?
- 9) Ketkä voivat tuottaa kulttuurihyvinvointia?
- 10) Mitkä tekijät vaikuttavat hyvinvointiin?
- 11) Miten kulttuuriperintö rakentaa hyvinvointia?

HYVINVOINTIPOLKU

TOIMINTAMALLI ARKIPÄIVÄN KULTTUURIPERINTÖKASVATUKSEEN

Sisällys

Saatesanat	1
Keskeisimmät käsitteet	2
Toimintavinkit	4
Loppusanat	7

Saatesanat

Tämä hyvinvointipolku-toimintamalli on tarkoitettu kaikille kulttuuriperintökasvatuksesta ja kulttuurihyvinvoinnista kiinnostuneille opettajille, huoltajille, nuorisotyöntekijöille ja muille kasvattajille. Hyvinvointipolku-toimintamallin tarkoituksena on jalkauttaa kulttuurihyvinvointia arkipäivän kulttuuriperintökasvatukseen. Toimintamalliin on kerätty tietoa siitä, mitkä tekijät vaikuttavat kulttuurihyvinvoinnin rakentumiseen kulttuuriperintökasvatuksessa ja esimerkkejä siitä, miten kulttuurihyvinvointia kulttuuriperintökasvatuksessa tehdään näkyväksi. Mallin tarkoituksena on kulttuurihyvinvoinnin vahvistaminen ja kulttuuriperintökasvatuksen saattaminen osaksi arkipäivää.

Kulttuurihyvinvoinnin käsite on vielä merkitykseltään tuntematon suurelle osalle väestöä. Pyrimme hyvinvointipolku-toimintamallilla tuomaan näkyväksi kulttuurihyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja osa-alueita. Kulttuuriperintökasvatus on merkittävä hyvinvointia lisäävä tekijä muuttuvassa yhteiskunnassa ja ajassa. Kulttuuriperintökasvatuksessa pohditaan sitä, kuinka saadaan vahvistettua lasten ja nuorten omaa kulttuuriperintötietämystä ja identiteettiä ja niiden merkitystä yksilöille, ryhmille ja yhteiskunnalle? Globaalissa maailmassa omien juurien tuntemus on tärkeä osa yksilön identiteettiä. Kulttuuriperintökasvatuksen kenttä on laaja ja kasvatuksen toteuttamiseen tarvitaan lisää monipuolisia työkaluja helpottamaan opettajien ja muiden kasvattajien työtä. Oman ja muiden kulttuuriperintöjen tiedostaminen ja tunteminen lisää suvaitsevaisuutta.

Hyvinvointipolku-toimintamallin ovat luoneet Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamkin kulttuurihyvinvoinnin koulutusohjelman (ylempi AMK) opiskelijat Piia Honkanen ja Iida Lonkila osana opinnäytetyötutkimustaan kulttuurihyvinvoinnin rakentumisesta kulttuuriperintökasvatuksessa. Opinnäytetyön tilaajana ja yhteistyötahona on Kulttuuriperintökasvatuksen seura ja opinnäytetyö toteutettiin osana seuran *Kulttuuriperinnön arvokartta opetuksen työkaluna: mitä, miksi ja miten* -hanketta.

Keskeisimmät käsitteet

Seuraavassa esittelemme ne käsitteet, jotka tutkimuksemme mukaan ovat keskiössä kulttuuri-hyvinvoinnin rakentumisessa kulttuuriperintökasvatuksessa. Nämä teemat ovat hyvinvointia tukevia ja ne tulee ottaa huomioon kulttuuriperintökasvatusta suunniteltaessa.

Osallisuus

Osallisuus on tämän toimintamallin keskiössä. Positiiviset kokemukset kulttuuriperinnön palveluista, esimerkiksi museoista tai osallistavista näyttelyistä ovat aktiivisia ja osallisuuden näkökulmasta tärkeitä kulttuuriperintökasvatuksen muotoja. Uusien asioiden kokeileminen tutkimisen tuottaa positiivisen kokemuksen ja luo osallisuuden tunteen, mikä edistää halua tutkia lisää. Itse tekeminen ja kokeileminen on tärkeää. Osallisuus on yksi tärkeimmistä motivoinnin keinoista. Osallisuus koostuu mahdollisuudesta vaikuttaa. Kulttuuriperintökasvatuksessa vaikutusmahdollisuuksia ovat esimerkiksi retkikohteiden suunnitteluun osallistuminen, kiinnostavista asioista tiedon hankkiminen ja mahdollisuus saada oma mielipide kuuluviin.

Yhteisöllisyys

Yhdessä olo ja yhdessä tekeminen vahvistavat yksilöiden hyvinvointia. Niiden lisäksi yhteisöllisyyden peruselementtejä ovat osallisuus, vuorovaikutus ja dialogisuus, jotka toimivat yhteisten mielenkiinnonkohteiden ja samanlaisuuksien löytämisen välineenä. Yhteiset elämykset ja kokemukset toimivat parhaimmillaan oppimisen lähteenä ja helpottavat jäsentämään todellisuutta monipuolisemmin. Yhteisten kokemusten kautta voidaan lisätä huumoria ja sitä kautta iloa ja positiivista tunnekokemusta yhteisöön. Yhteisöllisen arjen kulttuurin kautta voidaan käsitellä perinteitä yhdessä ja jakaa esimerkiksi omaa ruokaperintöä ja kulttuuriperintöä. Avoin kohtaaminen edistää kulttuuriperinnön jakamista ja näin ollen vahvistaa sen kulttuurihyvinvointivaikutuksia.

Tunnekokemus

Innostumisen kautta löydetään uusia kiinnostuksen kohteita. Innostuminen ja kiinnostuminen ovat polku oppimiselle. Positiivisen ja miellyttävän kokemuksen kautta saadaan luotua jatkumoa ja positiivinen muistijälki tapahtuneesta. Positiivisen kokemuksen jälkeen tunne saattaa pysyä muistissa pitkään ja sitä kokemusta jaetaan herkemmin muille.

Luonto ja esteettisyys

Luonnossa oleminen ja ulkoilu rauhoittaa ja tuottaa hyvinvointia. Luontoympäristöllä on positiivinen vaikutus ihmisen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Luonnossa oleminen lisää myös yhteisöllisyyttä. Ympäristön esteettinen kokeminen on tärkeä elementti oppimiselle ja viihtyvyydelle. Esimerkiksi luokahuoneen sisustus vaikuttaa oppilaiden hyvinvointiin ja motivaatioon. Esteettinen kokemuksen lähteenä voi olla esimerkiksi erilaisia rakennettuja- tai luonnonympäristöjä.

Luovat menetelmät

Luovilla menetelmillä tarkoitetaan leikin, toiminnan, luovuuden ja mielikuvien avulla rakennettua ja laajennettua kokemuksellisuutta. Luovien menetelmien kautta voidaan käsitellä erilaisia

teemoja, jotka voivat liittyä perinteisiin, kulttuuriperintöön, kulttuuriympäristöön. Luovat menetelmät tukevat osallisuutta ja kiinnostusta käsiteltävään aiheeseen. Luova toiminta laajentaa osallistujien osallisuuden tilaa, joka muodostuu merkityksellisyyden kokemuksesta. Tämä kokemus merkityksellisyydestä ja omasta toimijuudesta muodostuu toiminnassa valintojen tekemisestä ja vaikutusmahdollisuuksista. Se lisää kiinnostusta aiheesta ja innostaa osallistumaan. Osallisuus antaa osallistujalle viestin siitä, että mielipiteesi on tärkeä. Luovat menetelmät auttavat toiminnallisuudella keskittymään hetkeen. Erilaisia menetelmiä ovat muun muassa, kädentaidot, kuvataide, leikki, draama, retket, kokkaaminen ja musiikki.

Toimintavinkit

KULTTUURIKÄVELY

- **Mikä:** Kulttuurikävely on liikunnallinen ja osallistujia aktivoiva malli tutustua paikalliseen kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön. Kulttuurikävelyssä ryhmä kokee kulttuuriympäristön omalla elinalueellaan ja sanoittaa kokemaansa sekä nostetaan yhdessä alueen tärkeitä kulttuurikohteita sekä itse tärkeäksi kokemiaan paikkoja. Elinalueen tutkimisen teemoiksi voidaan nostaa esimerkiksi rakennukset, paikat, tilat, leikit, kulkeminen, kulttuuriperintö, perinteet tai mikä tahansa asia mikä ryhmän mielenkiinnosta nousee.
- **Miksi:** Kulttuurikävelyn tarkoituksena on luoda kulttuurihyvinvointia paikallisesti. Tavoitteena on lisätä tietoutta kulttuuriperinnöstä ja kulttuuriympäristöstä alueen lapsille luonnon, liikunnan ja digitaalisuuden avulla. Omasta ympäristöstä oppiminen ja innostuminen lisää kulttuurihyvinvointikokemusta.
- **Miten:** Kulttuurikävelylle voi varata aikaa välitunnin (15 minuuttia) tai oppitunnin verran, riippuen kohderyhmästä ja alueen laajuudesta. Turvallisuus on huomioitava kohderyhmän, taustalla vaikuttavan järjestön tai oppilaitoksen ohjeistuksen mukaan. Kävelyn aikana voidaan käyttää esimerkiksi io.seppo-sovellusalustaa, johon luodaan valmis pelipohja kysymyksineen ja pohdintoi-neen. Näin kulttuurikävelyä toteuttava voi ennakoon valmistella teemoja tai käyttää valmista osallistavaa pelialustaa. Kulttuurikävelyn voi toteuttaa myös osallistaen ryhmän pohtimaan aluettaan ja sen erityispiirteitä ennakoon.

UNELMAKARTTA TOIVEIDEN ÄÄNITORVENA

- **Mikä:** Unelmakartta -menetelmässä tuotetaan visuaalisesti omia mietteitä annetusta teemasta. Siinä tehdään konkreettinen unelmien kartta kertomaan oman näkemyksen halutusta asiasta. Teemoina voi olla esimerkiksi unelmien luokkahuone, haluaisin tulevaisuudessa saavuttaa, tästä unelmoin, haluaisin vaikuttaa, minulle hyvinvointia luo, ukkini opetti minulle tämän, lempimuseoni sisältää, lempiluontokohteessani on... Unelmakartan teemat ovat vapaasti valittavissa tai sidottavissa opetettavaan teemaan. Unelmakartan voi tehdä tietylle ajalle ja paikalle sopivaksi tai pidemmän aikavälin tavoitteeksi.

- **Miksi:** Luova toiminta vahvistaa yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyys mahdollistaa omien tunteiden, kokemusten ja ajatusten jakamista. Unelmakartta luovana menetelmällä on erinomainen tapa tutkia ryhmän kokemuksia, asettaa tavoitteita, löytää yhteisiä mielenkiinnon kohteita tai antaa vaikutusmahdollisuuksia tulevan suunnitteluun. Unelmakartan tarkoituksena on löytää unelmiesi päämäärä tai käsitellä ennalta sovittua aihetta. Luovan toiminnan kautta keskitytään hetkeen ja yhdessä olemiseen.
- **Miten:** Unelmakartta -työpajaan tulee varata materiaaleja ryhmän koon mukaan. Materiaaleina toimivat erinomaisesti sanoma- ja aikakauslehdet, joista voi leikata kuvia ja sanoja irti. Lisäksi tarvitaan kartonkia tai paperia, liimaa, sakset ja kyniä. Aikaa unelmakartan työstämiseen kannattaa varata yli 30 minuuttia, jotta lehtien tutkimiselle ja kuvien pohtimiselle jää riittävästi aikaa. Unelmakartat voidaan käydä läpi koko ryhmän kanssa yhdessä tai pienemmissä ryhmissä. Unelmakartat on hyvä ripustaa näkyvälle paikalle muistuttamaan siitä, mitä kohti ollaan menossa ja siitä, mitä on yhteisesti teemana käsitelty.

MUSIIKKIMAALAUKSELLA ESTETIIKKAA JA HYVINVOINTIA TILAA JA HETKEEN

- **Mikä:** Musiikkimaalaus on yksi luovista menetelmistä, jonka avulla voidaan luoda maalaamalla erilaisia tunnelmia. Musiikkimaalauksen tavoitteena on, että jokainen osallistuja voi ilmaista itseään musiikin ja maalauksen keinoin. Estetiikka on yksi kulttuurihyvinvoinnin kulmakivistä. Estetiikkaa voi löytää luonnosta, sisustuksesta tai taiteesta.
- **Miksi:** Esteettinen kokemus on jokaiselle henkilökohtainen ja ei ole yhtä oikeaa vastausta siihen mitä kukakin pitää kauniina. Ympäristön estetiikka tukee oppimista ja vaikuttaa vallitsevaan tunnelmaan. Musiikkimaalauksen avulla voidaan kuvittaa esimerkiksi luokahuoneeseen muun muassa luonnon ääniä, metsiä, kulttuuriympäristöä, tunnetiloja ja asioita mitkä koetaan parantavan omaa hyvinvointia. Musiikkimaalausta voidaan toteuttaa joko yksilötyönä tai yhteisöllisenä taideteoksena.
- **Miten:** Musiikkimaalaus on yksinkertainen tapa keskittyä hetkeen musiikin ja maalaamisen avulla. Tarvikkeina ovat vesivärit, siveltimet, paperit ja musiikki.

SANATAIDE KERTOO HISTORIASTA

- **Mikä:** Sanataide on yksi luovien menetelmien muoto. Se perustuu yhteisöllisyyteen, taidetoimintaan, aiheesta oppimiseen ja kiinnostumiseen. Sanataiteen menetelmiä monia erilaisia. Kaikkia ei innosta luova kirjoittaminen, silloin saduttaminen tai kaavarunot voivat olla sopivammat vaihtoehdot.
- **Miksi:** Sanataiteessa on kyse prosessista ja kokemuksesta. Sanataidetta voidaan toteuttaa joko yksilö- tai ryhmätyönä. Sen keinoin voidaan tutkia muun

muassa omaa elinympäristöä, kulttuuriperintöä, omaa hyvinvointikokemustaan, tunnetiloja tai ajankohtaisia asioita. Sanataide on hyvä keino toteuttaa kulttuuriperintökasvatusta yhdessä asioita pohtien.

- **Miten:** Sanataiteen menetelmiä ovat muun muassa mielikuvitus, luova kirjoittaminen, saduttaminen, sanaleikit, kaavarunot, kirjallisuuden lukeminen ja suullinen kerronta. Tässä esimerkissä on ote kulttuuriperintökasvatukseen räätälöidystä kaavarunosta. Kaavarunon ideana on jatkaa lausetta ja kirjoittaa siihen ensimmäiseksi mieleen tuleva asia. Kaavaruno on vapaasti sovellettavissa.

Esimerkki kaavarunosta: Jos menneisyydestä minulle kerrotaisiin...

Taloista, ne olisivat...

Ruoista, ne olisivat...

Lempipeleistä, ne olisivat...

Luonnosta, se olisi...

Käsitöistä, ne olisivat...

Hyvistä tavoista, ne olisivat...

Tulevaisuudesta, se olisi...

VÄLKKÄVINKKI 1

- **Mikä:** Välitunti tai happihyppely, jonka aikana leikitään perinteisiä piha- tai laululeikkejä. Nämä leikit saattavat olla leikkijöille jo valmiiksi tuttuja. Välitunnin idea on, että yhteisen leikin aikana puhutaan sen historiasta.
- **Miksi:** Lapsena opitut leikit kulkevat elävänä eli aineettomana kulttuuriperintönä sukupolvelta toiselle ja ovat osa lapsen omaa sekä maailmanlaajuisia kulttuuriperintöä. Tarkoituksena on elävän perinnön tunnistaminen, sanoittaminen ja sen vieminen eteenpäin positiivisen kokemusten kautta.
- **Miten:** Perinteisiä leikkejä löytyy paljon erilaisia. Niitä ovat muun muassa ter-vapata, erilaiset laululeikit (Ukko-Nooa, yksi pieni elefantti), hipat, 10 tikkua laudalla ja kirkonrotta. Leikeille tarvitsee vetäjän, joka kertoo leikkijöille yhteisesti leikin säännöt. Ennen leikkiä puhutaan sen historiasta, keskustellaan mistä sen on kukakin oppinut ja miten. Leikin vetäjällä tulee olla ennakkoon tieto leikin alkuperästä, jos sellaisen saaminen on mahdollista.

VÄLKKÄVINKKI 2

- **Mitä:** Kim-leikillä sukellus kulttuuriperintöön. Kulttuuriperintöä ovat erilaiset tavat, esineet, laulut ja sanonnat. Kim-leikki on muistipeli, joka mahdollistaa leikin avulla oppimisen ja kiinnostumisen.

- **Miksi:** Tarkoituksena on oman ja erilaisen kulttuuriperinnön tunnistaminen. Leikin tavoitteena on oppia ja kiinnostua vieraista tai jokseenkin tutuista asioista lisää sen historian ja käyttötavan kautta.
- **Miten:** Kim-leikissä yksi tavara katoaa pöydältä leikkijöiden pitäessä silmät kiinni. Sen jälkeen tulee muistaa, että mikä esine tai tavara on kadonnut ja mikä sen nimi on. Leikkiä voi soveltaa moniin eri aihealueisiin, perinteisiin, kulttuuriperintöihin ja kulttuuriympäristöihin. Kim-leikkiä voi leikkiä tavaroilla, lauluilla, sanonnoilla tai tapakulttuurilla.

Loppusanat

Tällä toimintamallilla haluamme toivottaa jokaiselle avartavaa seikkailua kohti kulttuurihyvinvoinnin ja kulttuuriperintökasvatuksen kenttää. Toivottavasti näistä vinkeistä on hyötyä kulttuuriperintökasvatuksen tuomiseen osaksi arkipäivän kasvatustyötä. Haluamme kiittää yhteistyötahoamme Kulttuuriperintökasvatuksen seuran toiminnanjohtajaa Eeva Astalaa ja erityisasiantuntija Ira Vihreälehtoa tämän hyvinvointipolun työstämisen mahdollistamisesta ja hyvästä ohjauksesta. Lisäksi haluamme kiittää hankkeeseen osallistuneita opettajia ja muita kulttuuriperintökasvatuksesta kiinnostuneita yhdessä luodusta tutkimusaineistosta ja mielenkiintoisista keskusteluista. Opinnäytetyömme julkaistaan theseus.fi-verkkosivustolla syksyn 2023 aikana.

***”Kulttuuriperintökasvatuksen aloittaminen on hankalaa,
mutta lopettaminen lähes mahdotonta.”***

Sitaatti tutkimuksemme Kulttuurihyvinvointi osaksi arkipäivän kulttuuriperintökasvatusta aineistosta.

Helsingissä elokuussa 2023

Iida ja Piia